

**HADİSLER İŞİĞINDA İNSAN KAZANMA YÖNTEMİ VE
NEBEVİ ÖRNEKLİĞİN GÜNÜMÜZE TAŞINMASI**

Emrah Kerem ACAR

**Yüksek Lisans Tezi
Doç. Dr. Tevhit BAKAN
Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı
2022
(Her Hakkı Saklıdır)**

T.C.
BAYBURT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**HADİSLER IŞIĞINDA İNSAN KAZANMA YÖNTEMİ VE NEBEVİ
ÖRNEKLİĞİN GÜNÜMÜZE TAŞINMASI**
(The Method of Recruiting Humans in the Light of Hadıths and Carrying
the Prophet's Example to the Present)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emrah Kerem ACAR

Danışman: Doç. Dr. Tevhit BAKAN

Bayburt
Ağustos, 2022

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Tevhit BAKAN danışmanlığında 182108050 numaralı Emrah Kerem ACAR tarafından hazırlanan “Hadisler Işığında İnsan Kazanma ve Nebevi Örnekliliğin Günümüze Taşınması” adlı bu çalışma 10.08.2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Tevhit BAKAN

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Recep ERTUGAY

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Hamdi TÜRKOĞLU

Bu tezin Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

...../...../.....

Prof. Dr. Fatih GÜRBÜZ

Enstitü Müdürü

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Hadisler Işığında İnsan Kazanma Yöntemi ve Nebevi Örnekliğin Günümüze Taşınması” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

12/08/2022

Emrah Kerem Acar

TEŞEKKÜR

Yüksek lisansa başladığım andan bu aşamaya kadar bilgi ve tecrübeleriyle yol gösteren ve çalışma konumu bana öneren tez danışmanım Doç. Dr. Tevhit Bakan’a en içten dileklerimle teşekkür ederim. Tez hakkında yapıcı eleştirilerini sunan Muhammet Emin Tiryaki’ye teşekkürü bir borç bilirim.

Maddi ve manevi anlamda ilgi ve alakasını hep yanımda hissettiğim aileme şükranlarımı sunuyorum.

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HADİSLER IŞIĞINDA İNSAN KAZANMA YÖNTEMİ VE NEBEVİ ÖRNEKLİĞİN
GÜNÜMÜZE TAŞINMASI**

Emrah Kerem ACAR

Ağustos 2022, 65 sayfa

Bu çalışmamızda hadisler ışığında insan kazanma yöntemi ve nebevî örnekliliğin günümüze taşınmasını konu ettik. Bir şahsın konumu ve başarısı tespit edilirken onun söz ve davranışlarını ihtiva eden kaynaklara başvurulur. Bu bağlamda biz de Kur'an'ı ve hadis kaynaklarını temel kabul ederken İslam tarihi ve diğer kaynaklardan da istifade ettik. Hz. Peygamber'in izlediği yöntemi ölçü alarak onun insanlığa vermek istediği mesajı ele aldık. Çalışmamız girişi takip eden Yüce Allah'ın Hz. Peygamber'e ahlâk öğretisi Hz. Peygamber'in insan kazanma yöntemindeki detaylar onun ailesi, akrabaları, çocuklar, gençler ve ehl-i kitapla olan ilişkileri başlıklarını ihtiva eden iki bölümden müteşekkildir.

Anahtar Kelimeler: Hz. Peygamber, insan, beşerî ilişkiler, kazanma, yöntem.

ABSTRACT

MASTER THESIS

THE METHOD OF RECRUITING HUMANS IN THE LIGHT OF HADITHS AND CARRYING THE PROPHET’S EXAMPLE TO THE PRESENT

Emrah Kerem ACAR

August 2022, 65 pages

In this study, we have discussed the method of gaining people in the light of hadiths and the transfer of prophetic example to the present day. While determining the position and success of a person; In terms of content, sources related to his words and behaviors are consulted. In this context, we also know the Qur'an and Hadith resources to the main eye; We also benefited from Islamic history and other sources. Taking the method followed by the Prophet as a benchmark, we discussed the message he wanted to give to humanity. Our work; Allah's Messenger, who followed the entry, The moral teaching of the Prophet, Hz. The details of the Prophet's method of acquiring human beings consist of three sections, including his family, relatives, children and youth, and his relations with the ahl el-Kitab.

Keywords: Hz. Prophet, human, human relations, winning, method.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	viii

GİRİŞ

I. Araştırmanın Konusu ve Önemi.....	1
II. Araştırmanın Amacı.....	2
III. Araştırmanın Metodu ve Kapsamı	2

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN DAVRANIŞLARINA GENEL BAKIŞ

1.1. İNSAN KAZANIMINDA HZ. PEYGAMBER'E YÜKLENEN İLAHİ MİSYON	3
1.2. İNSANLARIN HZ. PEYGAMBER'İN HAYATINDAKİ SADELİKTEN ETKİLENMESİ VE GÜNÜMÜZLE İLİŞKİLENDİRİLMESİ	6
1.3. KONUŞMA ÜSLÛBU VE BAKIŞ AÇISI	8
1.3.1. İnsana Değer Vermesi	11
1.3.2. Muhatabının Bilgi ve Anlayış Durumuna Göre İzlediği Yöntem	15
1.3.3. Muhataplarıyla Konuşma Tarzı	17
1.3.4. Muhatabına Sevgisini Hissettirmesi	18
1.3.5. Kişiye Seçim Hakkı Tanınması	19
1.3.6. Yanlış Anlaşılacak Tutumlardan Kaçınması	20
1.3.7. İnsanları Geçmiş Hayatları ile Yargılamaması.....	21

1.3.8. İnsan Kazanımında Sabırlı Olup Duaya Tevessül Etmesi.....	22
1.3.9. Muhatabını Dinleyip İstişareye Ehemmiyet Vermesi ve Problemlere Çözüm Odaklı Yaklaşması	25
1.3.10. Güvenilir İnsanlar Yetiştirme Arzusu	31
1.4. HEDİYELEŞMEYE ÖNEM VERMESİ VE İKRAMDA BULUNMASI	33
1.5. BEDEN DİLİNİ KULLANMASI	36
1.6. İNSANLARA KARŞI AFFEDİCİ VE MÜSAMAHAKÂR OLUŞU	39

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN SOSYAL ÇEVRESİYLE İLİŞKİSİ

2.1. AİLE VE AKRABALARINA KARŞI TUTUMU	44
2.2. ÇOCUKLARA YAKLAŞIMI.....	46
2.3. GENÇLERE EHEMMİYET VERMESİ.....	51
2.4. EHL-İ KİTABA OLAN YAKLAŞIMI	57
SONUÇ	61
KAYNAKÇA.....	62
ÖZGEÇMİŞ	65

KISALTMALAR

Aüifd. : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

AÜ. : Ankara Üniversitesi

a.s. : Aleyhisselâm

b. : Bin

c. : Cilt

h. : Hicrî

Hiz. : Hazreti

İfav. : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları

nşr. : Neşreden

ö. : Ölümü

thk. : Tahkik Eden

ts. : Tarihsiz

vd. : Ve diğerleri

Yay. : Yayınları

s.a.v. : Sallallahu aleyhi ve sellem

GİRİŞ

I. Araştırmanın Konusu ve Önemi

İletişimin yalnızca kelimelerin yan yana dizilimle mümkün olmayacağı ve bu durumun bizi hedefimize ulaştırmayacağı bilinen bir gerçektir. İyi bir iletişim gerek sesimizin tonu ile vurgularımızın uyumu, gerekse jest ve davranışlarımızın mutabık olmasıyla mümkündür. Bu uyum bütünlüğünün iletişimin gücünü artırdığı bir gerçektir. Öte yandan günlük sıradan işlerde bile bir gaye, bir yöntem, bir fizibilite ve bir plan gerekirken, İnsan kazanımı gibi dünya ve ahireti ilgilendiren bir işin herhangi bir metot izlenmeksizin yapılması ve bu hakikatten uzak yürütülen faaliyetlerin olumlu sonuçlar vermesi düşünülemez. İnsanlar üzerinde olumlu etkiler bırakıp onları müspet yönde etkilemenin bir yöntem takibiyle olması tabiidir. Hz. Peygamber’de kendisine, Yüce Allah’ın öğretisi olan metoda mutabık kalarak ilişkilerine yön vermiş ve ilahi vazifesini bu minval üzere yürütmüştür. Yük olan değil yük alan, sorun teşkil eden değil sorunları çözebilen kabiliyet ve yetkinliğe sahip özverili ekibini bu projeyi takip ederek yetiştirmiştir.

Hz. Peygamber’in uyguladığı en verimli yöntem, tebliğ (anlatım) yöntemidir. Bununla beraber o (s.a.v.) muhatabının değerlerine hakaret etmekten kaçınmış ve vicdanına dokunmayı hedeflemiştir. Hz. Peygamber “*Ölünün kemiğini kıran dirinin kemiğini kırmış gibidir*”¹ buyurarak ana düşüncesinin “İnsana değer vermek” olduğunu göstermiştir. Ashâbına da bu vicdan muhakemesini öğretmiştir.

Tezimiz insanlığa kolaylaştırıcılık temellerini atan Hz. Peygamber’in ana fikri üzerine inşa edildi. Yine tezimizde Hz. Peygamber’in insan kazanma yönteminin daha iyi anlaşılması için onun fikriyatı ve fiiliyatı misallerle anlatıldı. Böylelikle ana gayenin anlaşılabilirliği kolaylaştırıldı. Onun (s.a.v.) sade ve yalın bir dil kullanmasının yanı sıra yer yer muhatabına soru sorma, kelimeleri tekrar etme, mübhem ve mecaz kelimelerle söze başlayarak iletişimi canlı ve cazip tutmasındaki gaye etraflıca anlatıldı.

“*Yemin olsun ki, Allah’ın Resulünde, Rabbine ve ahiret yurduna kavuşmayı ümit edenler ve Onu çok zikredenler için güzel bir örnekler vardır.*”² ayeti gereğince Hz. Peygamber’in yaşamının her safhası bizler için bir örnek olması gerekliliği ele alındı.

¹ Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd er-Rebeî el-Kazvinî İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce* (Arabistan: Dâru’s-Selâm, 2000), “Cenâ’iz”, 63. (No, 2477).

² Hayrettin Karaman vd., *Kur’an Yolu Meâli* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009, el-Ahzâb 33/21.)

II. Araştırmanın Amacı

Gayemiz Hz. Peygamber'in insan kazanma metoduna onun öngördüğü şekilde bakmak ve ahlakının günümüze taşınabilmesine katkı sağlamaktır. Hz. Peygamber insan kazanma yönteminde öncü ve örnektir. Ona bu görev ve misyonu yükleyen Yüce Allah'tır. İmkânların genişleyip ülfet ve ünsiyetin azaldığı günümüz dünyasında Hz. Peygamber'in nebevi metoduna iltica etmenin önemli olduğu kanaatindeyiz.

III. Araştırmanın Metodu ve Kapsamı

Çalışmamızı Kur'an, hadis kitapları ve muteber tarih kitaplarını kaynak göstererek yaptık. Bununla birlikte günümüzde yapılan tez, sempozyum, seminer ve makale gibi çalışmalardan da istifade ettik. Ulaşabildiğimiz bilgileri günümüze ve yaşamımıza uygulayabilmek için örnekleme metodunu uyguladık.

BİRİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN DAVRANIŞLARINA GENEL BAKIŞ

1.1. İNSAN KAZANIMINDA HZ. PEYGAMBER'E YÜKLENEN İLAHİ MİSYON

Hiz. Peygamber kendisine Kur'an'ın beyan görevi verilmesi, vahyin ilk muhatabı olması ve insanları hidayete çağırma görevini üstlenecek³ olması hasebiyle Yüce Allah tarafından Cebrail vasıtasıyla⁴ güzel bir şekilde eğitilmiştir. Yüce Allah insanoğlundan da kendisine ve Peygamber'ine itaat etmelerini istemiştir.⁵ Bu bağlamda Müslümanlara herhangi bir muhayyerlik hakkı da tanımamıştır.⁶ “*Andolsun Allah'ın Resulü'nde sizin için Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır*”⁷ buyurmuştur. Hiz. Peygamber de Yüce Allah'ın “*(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna hikmetle güzel öğütlerle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et*”⁸ ayetine layıkıyla itaat etmiştir. Onun (s.a.v.) insan kazanımında başarıya ulaşmasının en büyük sebebi kendisine vahyedilen hakikatleri yaşamında tatbik etmesidir.

Yüce Allah'ın onu (s.a.v.) terbiye edip bir kurtarıcı ve rahmet olarak⁹ insanlara göndermesinde insanların ahlaken onu (s.a.v.) örnek alıp kendi hayatına taşıma gayesi vardır. Kur'an'ın muhtelif yerlerinde ona (s.a.v.) insanlara karşı nasıl davranması gerektiği telkin edilerek yön verilmiştir. Konuyu bu bağlamda ele aldığımız da şunu anlayabiliyoruz ki Hiz. Peygamber'e itaat etmek Allah'ın rızasına ve hoşnutluğuna ulaşmanın en değerli yoludur.¹⁰ Yüce Allah kullarının kendisine sevimli gelmesini de Hiz. Peygamber'e itaate bağlamıştır.¹¹

Hiz. Peygamber'in insanlara müsamahalı, anlayışlı ve yumuşak huylu olması ilâhi bir ikramdır. “*Sen onlara sırf Allah'ın lütfettiği merhamet sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba katı kalpli olsaydın hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet onların bağışlanmasını dile, iş hakkında onlara danış karar verince de Allah'a güven, doğrusu Allah kendisine güvenenleri sever.*”¹² Kur'an-ı Kerim müsamahalı yumuşak huylu ve hoşgörülü olmayı “safh, leyyin” gibi kelimelerle ifade eder.¹³ Bu sözler geniş anlamda bir kimseyi hatası

³ er-Ra'd 13/40.

⁴ el-Necm 53/5.

⁵ en-Nisâ 4/59.

⁶ el-Enfâl 8/72-74-75.

⁷ el-Ahzâb 33/2.

⁸ en-Nahl 16/125.

⁹ el-Enbiyâ 21/107.

¹⁰ Mehmet Görmez vd., *Hadislerle İslam* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 1/524.

¹¹ Âl-i İmrân 3/31.

¹² Âl-i imrân 3/159.

¹³ el-Bakara 2/109.

ve kusurundan ötürü kınamamayı, azarlamamayı onu tahkir etmekten kaçınmayı ifade etmektedir.¹⁴

Yüce Allah gönderdiği diğer Peygamberlere de bu usulü öğretmiş insanların gönlünü fethetme yönteminin tatlı ve yumuşak bir üsluptan geçtiğini vurgulamıştır. Öyle ki Hz. Musa'ya Firavun gibi bir zalime tebliğ için gitmesini emrettiğinde bile kendisine karşı yumuşak bir üslupla konuşmasını tavsiye etmiştir.¹⁵ Zira Yüce Allah kişinin hatası ve günahı ne olursa olsun insan olması hasebiyle onun azap görmesini değil tövbe edip kurtuluşa ermesini arzu eder.¹⁶

Yüce Allah Peygamberlerine olduğu gibi onlara tabi olan Müslümanlara da sair insanlara karşı güzel üslup ile yaklaşımlarını tavsiye etmiştir. *“Kitap ehlinde birçoğu hakikat kendilerine apaçık belli olduktan sonra dahi içlerindeki kıskançlıktan ötürü sizi imanınızdan sonra küfre döndürmek ister. Siz şimdilik Allah onlar hakkındaki emrini getirinceye kadar affedin, hoşgörün. Şüphesiz Allah gücü her şeye hakkıyla yetendir.”*¹⁷ Kişi bazen bir başkasını hatasından ötürü görünürde affetse de içinde ona karşı bir soğukluk taşıyabilir. Yüce Allah bu durumun da giderilmesini istemekte ve Müslümanlardan tam bir ahlaki olgunluk beklemektedir.¹⁸

Hz. Peygamber ahlak olarak insanlar içinde çok müstesna bir yere sahiptir. Bu gerçek Kur'an-ı Kerim'de şöyle dile getiriliyor *“Sen elbette üstün bir ahlaka sahipsin.”*¹⁹ Hz. Peygamber'e gönül hoşluğu ile itaat etmek isteyen kimselerin onun (s.a.v.) Yüce Allah'ın himayesinde olup desteklendiği dolayısıyla da hiçbir kimse tarafından yanlış yola sevk edilemeyeceği gerçeğini göz önünde tutması gerekmektedir. Nitekim bu meyanda Kur'an-ı Kerim'de: *“Allah'ın sana lütfu ve esirgemesi olmasaydı onlardan bir grup seni yanıltmaya yeltenmişti. Hâlbuki onlar ancak kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Allah sana kitabı ve hikmeti indirmiş, bilmediğini sana öğretmiştir. Sana Allah'ın lütfu gerçekten büyük olmuştur.”*²⁰

Hz. Peygamber güzel ahlak öğretisinin tüm insanlara yansımaları ve onlar tarafından içselleştirilmesini istemiştir.²¹ Kendisine yöneltilen “Hangi amel daha faziletlidir?” sorusuna *“Güzel ahlak”* cevabını vermiştir.²² Yine bir başka zaman *“Ben ancak güzel ahlakı*

¹⁴ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 3/408.

¹⁵ Tâhâ 20/44.

¹⁶ en-Nisâ 4/147.

¹⁷ el-Bakara 2/109.

¹⁸ el-Kehf 18/110.

¹⁹ el-Kalem 68/4.

²⁰ en-Nisâ 4/113.

²¹ et-Tevbe 9/128.

²² Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, *el-Müsned* (Ürdün: Beytü'l-Efkâri'd-Düveliyye, 2005), 5/386.

tamamlamak için gönderildim.”²³ buyurarak insan kazanımında nihai hedefinin güzel ahlakı ihdas etmek olduğunu göstermiştir.

Yüce Allah Hz. Peygamber’e zaman zaman nasıl yardımda bulunduğunu hatırlatmıştır. *“Andolsun ki Allah size zayıf ve çaresiz iken Bedir’de de yardım etmişti. Allah’a isyandan sakının ki şükretmiş olasınız.”*²⁴ Yüce Allah’ın Peygamber’ini eğitirken onun sosyal yaşamına, dış görünüşüne ve ibadet hayatına nasıl müdahale ettiğini *“Giysini temiz tut.”*²⁵ *“Gecenin bir kısmında namaz kıl.”*²⁶ gibi ayetlerde görmekteyiz. O Hz. Peygamber’in vahyin kontrolünde olduğunu kendi arzusuna göre hareket etmediğini göstermek ve Kur’an’a karşı insanların zihinlerinde herhangi bir şüphe kalıntısı bırakmamak için bu hakikatlere vurgu yapmıştır. Yine Yüce Allah o (s.a.v.) şayet murad-ı ilâhinin dışında bir söz söylemiş olsaydı ona (s.a.v.) karşı nasıl bir tutum sergileyeceğini sert bir üslupla anlatmıştır. *“Eğer peygamber bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı elbette onu kısıkvırak yakalardık. Sonra onun can damarını koparırdık. Hiçbiriniz buna mâni olamazdınız.”*²⁷

Yüce Allah Hz. Peygamber’e sadece ibadet noktasında telkinlerde bulunmamış hayatın her türlü zorluğuyla baş edebilecek bir donanımda olmasını da arzu etmiştir. Dolayısıyla başına gelebilecek sıkıntılara ve yapılan eziyetlere karşı sabırlı olmasını emretmiştir. *“Onların söylediklerine katlan ve uygun bir şekilde onlardan uzaklaş. Nimet içinde yüzen o yalanlayıcıları bana bırak ve onlara biraz süre tanı.”*²⁸ Hz. Peygamber’in metanet ve mukavemetini artırmak için diğer Peygamberlerin hayatlarından örnekler vermiş başına gelen hadiselerle karşı onların gösterdiği metaneti göstermesini emretmiştir.²⁹ Onların bazısının gösterdiği zafiyetleri göstermemesi konusunda da uyarmıştır. *“Sen Rabbinin hükmüne sabret! Balığın yuttuğu (Yunus) gibi olma! Hani o öfkeli bir halde bağırıp çağırıyordu.”*³⁰

Yüce Allah Hz. Peygamber’e insan kazanımı ve hidayete davet mücadelesinde inkârda ısrar eden kimseler için üzülmemesinin de gereksiz olduğunu bildirmiştir.³¹ Nihayetinde insanların hidayeti ve üzerlerindeki müspet tesirin Hz. Peygamber’in dilemesiyle olmadığını mutlak failin bizatihi kendisi olduğunu hatırlatmıştır. *“Kuşkusuz sen istediğini hidayete erdiremezsin. Ama*

²³ Malik b. Enes Ebû Abdullah el-Asbahî el-Himyerî, *el-Muvatta* (Kahire: Vizâretü’l-Evkâf, 1994), Hüsni’l-huluk, 1643.

²⁴ Âl-i İmrân 3/122.

²⁵ el-Müddessir 74/3.

²⁶ el-Müzzemmil 73/2.

²⁷ el-Hâkka 69/43-46.

²⁸ el-Müzzemmil /10-11.

²⁹ el-Ahkâf 46/35.

³⁰ el-Kalem 68/52.

³¹ Muhammed Fatih Kesler, “Kur’an-ı Kerim’de Hz. Peygamber’e Hitaplar”, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* 44/1 AÜİFD, (2003), 19-55.

Allah dilediğini hidayete erdirir ve hidayete erecek olanları en iyi o bilir.”³² Bu ayetlerde Yüce Allah’ın vermek istediği mesaj şudur: Ey Resulüm! Sen tebliğ etmek ile vazifelisin fakat insanları hidayete erdirmek senin elinde değildir. Önceden iman edenler için böyle düşünüyorsan yanılıyorsun. Zira sende bir kudret olsaydı iman ederek kurtulmasını arzu ettiğin Ebû Tâlib’e hidayet verirdin.³³

Yüce Allah insanları kazanabilsinler diye peygamberleri insan nevinden göndermiştir.³⁴ Şayet insan dışında bir varlık örneğin bir melek gönderseydi, insanların böyle bir varlıkla iletişim kurmaları örnek almaları imkânsız olurdu.³⁵ Yüce Allah Kur’an-ı Kerim’de Hz. Peygamber’in müjdeleyici,³⁶ insanlar üzerine şahit ve ümmetinin sıkıntıya düşmesi kendisine ağır gelen bir hassasiyete sahip oluşunu³⁷ etraflıca anlatmıştır. İnsanları kazanmasında onun bu ulvî hasletlerinin etkisi büyüktür.

1.2. İNSANLARIN HZ. PEYGAMBER’İN HAYATINDAKİ SADELİKTE ETKİLENMESİ VE GÜNÜMÜZLE İLİŞKİLENDİRİLMESİ

Hiz. Peygamber maddi sıkıntı çekerken de devlet başkanı olup birçok şeye hükmettiği zaman da sade yaşamaktan vazgeçmemiştir.³⁸ O (s.a.v.) “*Ben kral değil kul bir Peygamberim*” buyurarak insanoğlunun görmeye alışageldiği kral yaşamını benimsemediğini göstermiştir.³⁹ Bu haliyle gayesinin sadece Yüce Allah’ın rızası ve ahiret hayatının selameti olduğunu göstermiştir. Etrafındaki insanlar Hiz. Peygamber’in bu müstakim halini ve eline geçen dünyalığa tamah etmeyişi her gördüklerinde onun (sav) öğretilerine daha çok bağlanmışlardır.

Konuya yakından ışıkt tuttuğu için şu hadisleri aktarabiliriz. Esved isimli bir sahâbî şöyle anlatmaktadır: “*Ben Allah Resul’ünün hanımı Âişe’ye Hiz. Peygamber evinde ne yapardı diye sordum. Âişe Allah Resulü ailesinin işiyle ilgilenirdi ailesinin hizmetinde bulunurdu namaz vakti gelince de namaza çıkardı diye cevap verdi.*”⁴⁰ Yine Hiz. Âişe Hiz. Peygamber’in ailesine yardım edip hizmetten geri durmayışını şöyle ifade etmiştir: “*O herkes gibi sıradan bir insandı. Elbisesini temizler, koyununu sağar ve ihtiyaçlarını kendisi görürdü.*”⁴¹ Hiz.

³² el-Kasas 28/56.

³³ Kesler, “Kur’an-ı Kerim’de Hiz. Peygamber’e Hitaplar”, 39.

³⁴ el-En’âm 6/9.

³⁵ Mustafa Canlı, “Hiz. Peygamber Örneğinde Din Hizmetlerinde Sözlü ve Sözsüz İletişim”, *bilimname* 15/2 (2007) 366.

³⁶ el-Ahzâb 33/45.

³⁷ et-Tevbe 9/128.

³⁸ Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd er-Rebeî el-Kazvini İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce*, nşr. Sâlih b. Abdulazîz (Arabistan: Dâru’s-Selâm, 2000), “Et’ime”, 30.

³⁹ Ebû’l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb el-Lahmî Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir* (y.y.: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, 2002), 288.

⁴⁰ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el Buhârî, *el-Camiu-s Sahih*, nşr. Sâlih b. Abdülazîz (Arabistan: Dâru’s-Selâm, 2000), “Ezân”, 44 (No. 676).

⁴¹ Ahmet b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/256. (No, 26724).

Peygamber ailesine karşı tutumunu şöyle ifade etmiştir: “*Sizin en hayırlınız ailesine karşı en hayırlı olanıdır. Ben de aileme karşı en hayırlı olanınızım.*”⁴² Yine Hz. Âişe evlerinde bazen uzun süre ocak tütmediğini bu süre içinde sadece hurma ve su ile yetindiklerini bir de ensardan sadık bir komşularının ikram ettiği sütü içtiklerini anlatmıştır.⁴³

Günümüzde de bizlerin aile müessesine karşı bakış ve anlayışını yeniden gözden geçirmesi varsa hatalı anlayışları düzelterek Hz. Peygamber’in arzu ettiği çizgiye getirmesi gerekmektedir. Erkek ihtiyaç durumunda yüksünmeden eşine yardım etmeli kadın da beyine karşı anlayışlı olmalıdır.

O (s.a.v.) yemek konusunda seçici davranmaz elde bulunanla veya kendisine ikram edilenle yetinirdi. Bu olaya örnek olarak şu hadiseyi aktarabiliriz: Mekke’nin fethi sırasında amcası Ebû Talib’in kızı Ümmü Hâni’ye misafir olmuş ev halkına yiyecek bir şey olup olmadığını sormuş sirke ve kuru ekmekten başka bir şey olmadığı cevabını alınca da “*Sirke ne güzel katıktır*”⁴⁴ buyurarak memnuniyetini göstermiş ve yemeğe başlamıştır.⁴⁵ Böylelikle ev sahibi mahcubiyet hissetmemiş bilakis onun memnuniyetinden dolayı sevinç duymuştur. O (s.a.v.) bu tavrıyla adabımuâşeret kurallarına uymuş ve haliyle de bizden bu nezih kurallara uymamızı istemiştir. Misafirliğe giden kişi ev sahibinin durum ve konumunu göz ardı etmemeli kendisine ikram edilmeyen şeyin evde bulunup bulunmadığını da sormamalıdır.

Hz. Peygamber’in de herkes gibi beşerî ihtiyaçları vardı. O (s.a.v.) bu ihtiyaçlarını kifayet miktarıyla sınırlıyordu.⁴⁶ Şatafattan hoşlanmaz eşya kullanırken sade olanını tercih ederdi. Hz. Peygamber’in vücudunda hasır izleri görünce duygusundan ağlayan Hz. Ömer “*Ey Allah’ın Resulü! Kisra ve Kayser’in hâli ortada oysa sen Allah’ın Resulüsün!*” deyince “*Dünyanın onların ahretin ise bizlerin olmasını istemez misin?*”⁴⁷ diye mukabelede bulundu. Onun (s.a.v.) bu sade hali zaman ilerledikçe kendisine tabi olan insanlara ışık tutmuştur.

Hz. Peygamber ashâbıyla Bedir savaşına giderken ellerinde 70 kadar deve bulunmakta ve askerler develere nöbetleşe binmekteydiler. Sahâbeden bazıları kendi nöbetlerini Hz. Peygamber’e vermek isteyince onlara: “*Ne siz benden daha güçlüsünüz ne de ben sizin aldığınız sevaptan müstağniyim*”⁴⁸ diyerek empatik bir tavırla ashâbına kendisinin onlarla eşit olduğunu

⁴² İbn Mace, “Nikâh”, 50 (No. 1977).

⁴³ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc, *el-Câmi's-sahîh*, nşr. Sâlih b. Abdülazîz (Arabistan: Dâru's-Selâm, 2000), “Zühd”, 7452.

⁴⁴ Müslim, “Eşribe”, 5352.

⁴⁵ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 6/326.

⁴⁶ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 6/682.

⁴⁷ Buhârî, “Tahrîm”, 2 (No. 4913).

⁴⁸ Yusuf Macit, “Hz. Muhammed’in Bazı İletişim İlkeleri”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/16 (Ağustos 2004), 271-303.

söylemiştir. Mücâşioğulları kabilesine müntesip İyâz b. Hımâr isimli bir sahâbî şöyle anlatmaktadır: “Resulullah (s.a.v.) bir gün hutbe vermek üzere kalktı ve şöyle buyurdu: Allah bana mütevazı olup birbirinize karşı övünmemenizi ve birbirinize karşı haddi aşan davranışlarda bulunmamanızı vahyetti.”⁴⁹

Hiz. Peygamber bazen şehrini terk etmek zorunda kalan bir mazlum bazen bir miktar paraya ihtiyaç duyup borç isteyen bir fakir bazen de muktedir bir komutan ve bir devlet başkanıydı. O (s.a.v.) sadece kendi asrı için değil dünya var oldukça tüm Müslümanlara rol model ve her kesimden insanın kendinden bir parça bulduğu bir önderdir.

Ahlaki yozlaşmanın ürkütücü bir raddeye ulaştığı günümüzde yöneticilerin, memurların, kısacası her kesimin onu (s.a.v.) örnek alıp⁵⁰ hayatına taşıması icap etmektedir. Onu (s.a.v.) sadece zahiri olarak taklit etmek değil yaptıklarının illet ve hikmetini tetkik edip kavrayarak şuurlu ve yeni bir bakış açısıyla yorumlamalıdır.⁵¹ Çünkü Hiz. Peygamber mahiyetini ve sebebini bilmeden kendisini taklit edenleri ikaz etmiştir. Bir gün ashâbıyla cemaat halinde namaz kılarlarken kendisi terliğini çıkartmış sahâbenin de çıkarttığını görünce nedenini sormuş onların “Siz çıkarttığınız için çıkarttık ya Resullah.” demesi üzerine “Cebrail bana terliklerimde pislik olduğunu haber verdiği için çıkarttım.”⁵² buyurmuştur. Bu hadiseden her Müslüman yaptığı işi ve ameli mahiyetini bilerek yapması gerektiği anlaşıyor.

Kişî hayatının belli dönemlerinde bazı makam ve konumlara gelebilir birtakım yetki ve tasarruflara sahip olabilir. Böyle durumlarda Hiz. Peygamber’in anlayış ve yolundan ayrılmamalı israf ve gösterişten uzak durmalıdır. Vazifesinde muvaffak olmasında ve insanlar üzerinde olumlu intiba bırakmasında sade yaşamının katkısı büyük olacaktır.

1.3. KONUŞMA ÜSLÛBU VE BAKIŞ AÇISI

Hiz. Peygamber muhatabının zihnini yoracak ağdalı cümleler kullanmaz az söz ile çok mana ifade eden kelimeleri kullanırdı.”⁵³ Sözlerindeki samimiyet ve içten tavrı sayesinde etrafındaki herkes en çok kendisine alaka gösterdiğini düşünürdü. Şu hakikati unutmamak gerekir ki hem Yüce Allah hem de insanlar nezdinde ancak samimi olan eylem ve söylemlerin kıymeti vardır.⁵⁴ Sanat kaygısı taşınmaksızın söylenen samimi söz ve fiiller insanların

⁴⁹ Müslim, “Cennet”, No. 7210.

⁵⁰ el-Ahzâb 33/21.

⁵¹ Ahmet Önkâl (ed.), *Modern Çağda Ahlak: Hiz. Peygamber’in Örnek Ahlakının Günümüze Taşınmasında Hadis/Sünnetin Rolü* (Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2010), 1/13.

⁵² Süleyman b. Eş’as Ebû Dâvûd es-Sicistânî, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, nşr. Sâlih b. Abdulazîz (Arabistan: Dâru’s-Selâm, 2000), “Salât”, 88 (No. 650).

⁵³ Hızır Yağcı, “Hiz. Peygamber’in Cinsiyet Temelli Ayrımcılığa Karşı Tutumu”, *Diyanet Avrupa Dergisi* 5/1 (Haziran 2017), 25.

⁵⁴ el-Mâide 5/27.

gönüllerine tesir eder. Bu bağlamda Hz. Peygamber “Allah ancak samimiyetle sadece kendisi için ve rızası gözetilerek yapılan ameli kabul eder.”⁵⁵ buyurarak genel çerçeveyi belirlemiştir.⁵⁶

Kişi konuşmalarında mutedil bir yol izlemelidir. Anlatma ve anlama söz konusu olduğunda konuşmanın kısa ve öz olması önem arz etmektedir. Gereğinden uzun konuşmak alıcının gönderiyi geri çevirmesine neden olur.⁵⁷ Bununla birlikte faydasız konuşmalar ve ağıdalı cümleler muhatapla iletişimi menfi yönde etkiler. Nihayetinde de kişiyi kazanmak zorlaşır. Hz. Peygamber her alanda olduğu gibi insanlarla iletişimde de mutedildi. Onun iletişimine genel olarak baktığımızda gereksiz konuşmayı hoş karşılamadığını görürüz. O konuşurken öfkeden de kaçınmıştır. Zira öfkenin ve gergin konuşmaların iletişimi baltalayacağı malumdur. Etrafındaki insanlara da sakın kalmalarını telkin etmiştir. Bir keresinde kendisinden tavsiye isteyen birine “Öfkelenme!” diyerek meselenin ehemmiyetine vurgu yapmıştır.⁵⁸ Bir başka hadisinde ise “Her kim Allah’a ve ahiret gününe iman ediyorsa ya hayır söylesin ya da sussun!”⁵⁹ buyurmuştur. Yine bir diğer hadisinde “Kişinin gereksiz konuşmaları terk etmesinin Müslümanlığının güzelliğinden olduğunu”⁶⁰ belirtmiştir. Hz. Peygamber’in öğretilerini kılavuz edindiğimizde bizlere yaşam boyu salimen gideceğimiz bir rota belirlediğini uyduğumuz sürece hem kendimizle hem de sosyal çevremizle uyum içinde yaşayacağımız bir çerçeve çizdiğini görürüz.

Hz. Peygamber konuşmasının kısa ve öz olması için cümleye giriş sözlerini anlatmak istediği konunun durumuna göre seçerdi. Vermek istediği mesajın doğru ve etkili bir şekilde hedefine ulaşması manayı asıl anlamından daha tesirli hale getirmesi için bazen mecaz, kinâye, istiâre, teşbih, mesel, kıssa gibi belagat sanatlarını kullanır bazen de cümleye soru edatları, nida harfleri, müphem kelimelerle başlardı. Yine anlatacağı konunun önemine vurgu yapmak ve muhatabın dikkatini çekmek için söyleyeceği sözü üç kez tekrarlardı. Örneğin Hz. Peygamber hanımlarına hitaben: “Aranızdan bana en erken gelecek kişi kolu en uzun olanınızdır.”⁶¹ buyurdu. Fakat bu sözü ile kendisine kavuşacak hanımının elinin fiziki uzunluğunu değil cömert oluşunu kast etmişti. Yine “Haset ateşin odunu yakıp tükettiği gibi amelleri yiyip bitirir.”⁶² buyurarak hafızalara hasedin ne feci bir şey olduğunu misal yolu ile yerleştirmiştir.

⁵⁵ Nesâî, “Cihâd”, 24 (No. 3142).

⁵⁶ Hızır Yağcı, *Hz. Peygamber’in İnsanları Etkileyen Davranış Modelleri* (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 36.

⁵⁷ Canlı, “Hz. Peygamber Örnekliğinde Din Hizmetlerinde Sözlü ve Sözsüz İletişim”, 366.

⁵⁸ Ebû İsa Muhammed b. İsa el Tirmizi, *Sünen-i Tirmizî*, nşr. Sâlih b. Abdülazîz (Arabistan: Dâru’s-Selâm, 2000), “Birr”, 73 (No. 2020).

⁵⁹ Buhârî, “Edeb”, 3 (No. 6018).

⁶⁰ et-Tirmizî, “Zühd”, 11 (No. 2317).

⁶¹ Müslim, “Fadâilu’s-sahâbe”, 101.

⁶² Ebû Dâvûd, “Edep”, 44 (No. 4903).

Onun (s.a.v.) muhatabında alaka uyandırıp konuşmayı çekici hale getirmek için soru sorma yöntemini kullandığına ise şu diyalogu örnek verebiliriz: Bir gün Hz. Peygamber “*Bana bir ağaç söyleyin ki o ağaç Müslümana benzer. Rabbinin izniyle her zaman meyve verir ve yaprakları da hiçbir zaman dökülmez.*” diye sormuş bunun üzerine sahâbe çölde yetişen ağaçları saymaya başlamışlardı. Ancak kimse Hz. Peygamber’in mümine benzettiği bu ağacı doğru tahmin edemedi. Muhataplar doğru cevabı bulamayınca Hz. Peygamber’den sorunun cevabını söylemesini istediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber “*Bu ağaç hurma ağacıdır*”⁶³ buyurdu.

Yine bir başka zaman ashâbına şöyle buyurdu: “*Müflis kimdir bilir misiniz?*” ashâbdan söz alan biri “*Bizim aramızda müflis malı mülkü olmayan kimsedir.*” dedi. Bu cevap üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “*Asıl müflis kıyamet gününde kıldığı namaz, tuttuğu oruç ve verdiği zekât ile gelir. Ancak dünyada iken şuna sövmüş, buna iftira atmış, ötekinin malını yemiş, berikinin kanını dökmüş, bir başkasını da dövmüştür. (Bunların karşılığı olarak) iyiliklerinden alınıp hak sahiplerine verilir. Hesabı görülmeden iyilikleri biterse mağdur ettiği insanların günahlarından alınarak bunun üzerine yüklenir sonra da cehenneme atılır.*”⁶⁴ buyurmuştur. Görüldüğü üzere Hz. Peygamber hedef kitlesinin dikkatini arzu ettiği manaya odaklanmış izlediği metotla muhataplarında heyecan uyandırıp zihinlerini canlı tutmuştur.

Hz. Peygamber bazen de kapalı ifadeler kullanırdı. Bir yolculuk esnasında yaşanan şu olay bu durumun örneklerindendir. “*Hz. Peygamber Mekke yolunda yürüyordu. Derken Cümdan denilen dağın yanından geçti ve: Yürüyyün bu Cümdan’dır. Müferridler geçmiştir* buyurdu. *Ashâb müferridler nedir ya Resulallah?* dedi. Hz. Peygamber de: *Allah’ı çokça zikreden erkek ve kadınlardır.*”⁶⁵ buyurdu. Sahâbe o ana kadar duymadıkları bu kelimenin anlamını sormuş o da (s.a.v.) anlamını açıklamıştır. Böylece hem kelimenin anlamının hafızada kalmasını sağlamış hem de dinde önde olmak için Allah’ı zikretmenin ehemmiyetini güçlü bir şekilde vurgulamıştır. Hz. Peygamber karşısındaki kişinin anlayış seviyesini dikkate alır kullanacağı sözleri ona göre belirlerdi.⁶⁶ Nitekim onun öğrencilerinden Abdullah b. Abbas da “*İnsanlarla anlayış seviyelerine göre konuşmakla emrolundum.*”⁶⁷ buyurarak konunun önemine dikkat çekmiştir. Yine sahabeden Ebû Tufeyl “*Her makamın kendine has bir konuşma üslûbu vardır.*”²⁷ sözüyle bu konunun önemine işaret etmiştir.

⁶³ Buhârî, “Edeb”, 89 (No. 6144).

⁶⁴ Müslim, “Müsâkât”, 3981.

⁶⁵ Müslim, “Zikir”, 2676.

⁶⁶ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 6/316.

⁶⁷ Ebû Şüca Şiruye b. Şhredar b. Şiruye Deylemi, *el-Firdevsbi-mesur el-hitab: el-firdevsü’l-ahbâr*, thk. Saîd b. Besyûnî Zağlûl (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1986) 1/398.

Hız. Peygamber'in sözlerindeki tesir ve insicam herkes tarafından kabul edilip takdirle karşılanmıştır. Mekke'de hastalara rukye okumasıyla bilinen Dımâd isimli bir kişi Mekkeli müşriklerden "Muhammed delidir." sözünü işitmiş ve Muhammed'e okursam belki şifa bulur düşüncesiyle Hız. Peygamber'e gelmişti. Ancak onun sözlerini işittikten sonra "*Vallahi ben kâhinlerin, sihirbazların, şairlerin sözlerini dinledim ama senin sözün gibi güzel bir söz işitmedim. Bu sözler gerçekten söz deryasının derinliklerine ulaşmış sözlerdir. Ver elini sana İslamiyet üzerine biat edeyim!*"⁶⁸ diyerek iman etmişti. Bu sözleriyle hem ayetlerdeki ilâhi kudreti ikrar etmiş hem de Hız. Peygamber'in üslubunu ve konuşma tarzını beğendiğini itiraf etmiştir.

Bizler de konuşmalarımızda muhatabın yaşı, sosyal konumu gibi olguları göz önünde bulundurarak uygun iletişimde bulunmalıyız. Hız. Peygamber'in konuşma tarzını, davranış üslubunu anlatan siyer kitaplarını okuyup hayatımıza tatbik etmeliyiz. Ona benzediğimiz sürece konuşmalarımızın daha etkili ve daha kalıcı olduğunu görebiliriz.

1.3.1. İnsana Değer Vermesi

Hız. Peygamber dini meşrebi ne olursa olsun insana insan olduğu için değer vermiştir. Kendisinden bu güzel bakışı öğrenen sahabe de aynı şekilde tüm insanlara şefkat ve değer atfederek yaklaşmışlardır. Bunun en bariz örneklerinden biri şu hadisedir: Tabiinden Ebû Leylâ'nın anlattığına göre Kays b. Sa'd ve Sehl b. Hunejf Kâdisiyye'de bulundukları esnada yanlarından bir cenaze geçmiş onlar da ayağa kalkmışlardı. Onlara cenazenin bir gayri müslime ait olduğunu söylediler. Bunun üzerine onlar şöyle dediler: "*Resulullah'ın yanından bir cenaze geçti de o ayağa kalktı. Kendisine o bir Yahudi'dir denilince o da (s.a.v.) bir can değil mi?*"⁶⁹ buyurdu.

Hız. Peygamber insanlara asla müşteri veya maddi kazanç kapısı olarak bakmamıştır. Nitekim onun samimiyetsiz hareket etmesi ilahi amaca da aykırı olurdu. O (s.a.v.) insana öncelikle insan olduğu için değer vermiştir. Onu (s.a.v.) çağlar üstü konuma taşıyıp zihinlerde canlı tutan sebep de budur. O (s.a.v.) muhataplarını her zaman önemsemiş onlara bazen bir öğretmen bazen samimi bir arkadaş olmuştur. Bununla birlikte Hız. Peygamber savaş meydanında askerlerine karşı dirayetli bir komutan, hanımlarına karşı anlayışlı bir koca, çocuklarına karşı da şefkatli bir baba olmuş ve bu doğrultuda iletişim kurmuştur.⁷⁰ O (s.a.v.) hali, söylemi ve takındığı tavırlarla bir öğretmendir. Nitekim bu hususta kendisi "*Ben*

⁶⁸ Müslim, "Cum'a", 2008.

⁶⁹ Müslim, "Cenâiz", 2225; Buhârî, "Cenâiz", 49 (No. 1312).

⁷⁰ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 6/316.

bir muallim olarak gönderildim”⁷¹ buyurmuştur. Hz. Peygamber kendisinin ümmetine düşkünlüğünü anlatırken halini şöyle anlatmaktadır: *“Benimle ümmetimin durumu (geceleyin) ateş yakan kimsenin hâline benzer. Böcekler ve kelebekler o ateşe düşmeye başlar. İşte ben de sizler ateşe girerken kuşaklarınızdan tutup engellemeye çalışıyorum.*”⁷²

Hz. Peygamber uzak veya yakın şehir ve beldelerden Medine’ye gelen ziyaretçileri mescitte ağırlar, yeme içme gibi ihtiyaçlarını karşılar, imkân ölçüsünde onlara hediyeler verirdi.⁷³ Onun (s.a.v.) bu yaklaşımı ziyaretine gelen kişileri müspet yönde etkilerdi.⁷⁴ Zira ikram ve ihsanın insan üzerindeki olumlu etkisi yadsınamaz bir gerçektir.

Hz. Peygamber insanların İslami ölçü ve edepi öğrenip içselleştirme süreçlerini göz ardı etmez kişinin olgunlaşma sürecini sabırla beklerdi. Nitekim bir keresinde namaz kılarken hapsirani birisine rahmet temennisinde bulunan Muâviye b. Hakem’e sahabe tepki göstermiş, Hz. Peygamber ise onu nazikçe uyarmakla yetinmişti. Onun bu anlayış ve nezaketinden etkilenen Muâviye şöyle demiştir: *“Anam babam ona feda olsun. Ne ondan önce ne de sonra ondan daha güzel öğreten birini gördüm. Vallahi Resulullah beni ne azarlardı ne de bana vurdu ve ne de hakaret etti. Sadece namazda insan kelâmı konuşulmaz. Namaz ancak tesbih, tekbir ve Kur’an okumaktır*”⁷⁵ dedi.

İnsanoğlu tabiatı itibarıyla değer verdiği olguların taltif edilmesini ister, tahkir edilmesinden de rahatsız olur. Hatta değerlerine bir eleştiri olduğunda haklı haksız olduğuna bakmaksızın savunmaya geçer. Hz. Peygamber insanoğlunun bu yapısını bildiği için kişinin değerlerine olumsuz yaklaşımlarda bulunmaz değer verilen şey İslam’ın temel yapısına aykırı değilse anlayışla karşılardı. Nitekim insanların değerlerini tahfif etmeyi ve tahkir etmeyi Yüce Allah Kur’an’da yasaklamıştır. *“Onların Allah’ı bırakıp tapındıklarına sövmeyin sonra onlar da haddi aşarak bilgisizce Allah’a söverler. Böylece her ümmete yaptıklarını süslü gösterdik. Sonra dönüşleri ancak Rabblerinedir. O yapmakta olduklarını kendilerine haber verecektir.*”⁷⁶

Yine şu olay onun (s.a.v.) insanların değerlerine verdiği ehemmiyete misaldir: Mekke’nin fethinden sonra İkrime’nin hanımı Ümmü Hakîm Müslüman olmuş ve Hz. Peygamber’den kocasını affetmesini istemişti. Hz. Peygamberde Ümmü Hakîm’in bu arzusunu kabul etmiş ve İkrime’yi affettiğini söylemişti. Ümmü Hakîm kocasının affedildiğini duyunca

⁷¹ Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî, *Sünen-i Dârimî*, nşr. Sâlih b. Abdulazîz (Arabistan: Dâru’s-Selâm, 2000), “Mukaddime”, 32 (No. 357).

⁷² Müslim, “Fedâil”, 5955.

⁷³ Ebû Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, nşr. Taha Abdurraûf Sa’d (Beyrut: Dâru’l-Ciyl, Beyrut, 1411), 2/559-599.

⁷⁴ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, 1/291-359.

⁷⁵ Müslim, “Mesâcid”, 1199.

⁷⁶ el-En’âm 6/108.

kölesini yanına alıp kocasını aramaya çıktı. İkrime'yi bulduğunda ona: “*İnsanların akrabalık bağına en çok kıymet veren en halim ve en ziyade kerim olanının yanından geliyorum. O (s.a.v.) sana eman verdi.*” dedi. Karısının bu sözlerini işiten İkrime geri dönmüş ve uzunca bir yolculuktan sonra biraz korku ve endişe içerisinde Hz. Peygamber'in yanına gelmişti.⁷⁷ Hz. Peygamber İkrime'yi görünce geçmişte yaşanan acı ve olumsuz olayları dile getirmemiş bilakis “Ey göçmen süvari hoş geldin!” diyerek gelişinden memnun olmuştur. İkrime Hz. Peygamber'in bu nazik tutumu karşısında İslam'la şereflenmişti.⁷⁸ Görüldüğü üzere Hz. Peygamber Ümmü Hakîm'in değer verdiği kişiye hürmet göstermiş ve bu müspet yaklaşımının neticesinde İkrime'yi İslam'a kazandırmıştır. Sonrasında da İkrime'ye karşı yapıcı tutumunu devam ettirmiştir. Her ne kadar İkrime'nin babası Ebû Cehil müşrik olarak ölmüşse de aralarındaki kan bağına göz önünde bulundurmuş onun yanında babasının olumsuz şekilde anılmasına müsaade etmemiştir.⁷⁹ Suçlama ve hakarete sebebiyet vermemeleri konusunda da ashâbını uyarmış insanlara karşı hassasiyet ve duyarlılık sahibi olmalarını telkin etmiştir.

Hz. Peygamber'in hoşgörüsü Müslümanlarla sınırlı değildi. Herhangi bir ihanete kalkışmadıkları sürece ehl-i kitaba da gerekli saygıyı göstermiştir. Gerekğinde onların örf ve ananelerine göre aralarında hüküm vermiştir. Medine'de Yahudilerle olan komşuluğu onun bu müsamahakâr haline örnektir.⁸⁰

Hz. Peygamber vefada da örnektir. Taif dönüşü kendisini himaye eden Mut'im b. Adî'nin bu iyiliğini hayatı boyunca unutmamıştır. Bedir savaşında esirleri kastederek “*Şayet Mut'im sağ olsaydı sonra şu kokuşmuş kişileri bağışlamamı isteseydi hiç şüphesiz ben onları Mut'im'in hatırı için serbest bırakırdım*”⁸¹ buyurmuştur. Onun (s.a.v.) vefasına bir başka örnek ise şu olaydır: Hanımı Âişe ile birlikte otururken ihtiyar bir kadın gelmiş Hz. Peygamber de kadına ismini sormuştu. Kadın Cessâme deyince “iri cüsseli” anlamına gelen bu isimden hoşnut olmamış ve kadının ismini güzel anlamına gelen Hassâne ile değiştirmişti. Peşine kadına hal ve hatırını sorup iltifatlar ederek gönlünü hoş etmişti. Kadın gittikten sonra Hz. Peygamber'in ona karşı ilgi ve alakası Hz. Âişe'nin dikkatini çekmiş “*Bu yaşlı hanım kimdi ya Resulallah?*” diye sormuştu. O da (s.a.v.) “*Hatice'nin arkadaşı olup onun sağlığında bize gelip giderdi. Kuşkusuz ahde güzel bir şekilde vefa göstermek imandandır*”⁸² buyurmuştur.

⁷⁷ Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vakîd el-Eslemî el-Vâkîdî, *el-Meğâzî*, thk. Marsden Jones (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, t.y.) 2/850.

⁷⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/357.

⁷⁹ Yağcı, “Hz. Peygamberin Söz ve Davranışlarında İnsan Kazanma Sanatı”, 65.

⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/259 (No. 22589).

⁸¹ Buhârî, “Meğâzî”, 12 (No. 4024).

⁸² Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Neysâbü'rî Hâkim, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, thk. Hamdî ed-Demirdâş Muhammed, (Mekke: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2000), 1/20.

Bu konuya bir başka örnek ise şu olaydır: Abduddâroğullarının Cebr isminde aslen Yahudi olan bir kölesi vardı. Bu kişi hicretten önce Hz. Peygamber'den Yusuf sûresini dinlemiş ve duyduklarının Allah kelamı olduğuna inanarak Müslüman olmuştu. Onun iman edişini öğrenen müşrik efendileri ise Cebr'i türlü eziyetlere maruz bıraktılar. Hicretin sekizinci senesinde Mekke fethedilince Cebr Hz. Peygamber'e gelerek maruz kaldığı eziyetleri ağlayarak anlatmış Hz. Peygamber de işittikleri karşısında çok müteessir olmuştu. Cebr'in ücretini ödeyerek onu azat etmiş ve onu bir hanımla evlendirerek kendisine belli bir miktar da bağışta bulunmuştu.⁸³

Yine örnek olarak şu olayı nakledebiliriz: Medine'de Zeyd b. Sa'ne isminde Yahudi bir bilgin vardı. Hz. Peygamber'in Tevrat'taki sıfatlarını okumuş ve onun bu vasıflara sahip olup olmadığını öğrenmek için yanına gitmişti. Hz. Peygamber de o esnada İslam'ı yeni kabul etmiş bir kabileye yollanmak üzere bir miktar paraya ihtiyaç duymuştu. Zeyd paranın tedarik edilmesinde sorun yaşandığını görünce Hz. Peygamber'e borç verebileceğini söyledi. Hz. Peygamber'de ödenecek vadeyi belirleyerek kendisine 80 miskal altın borçlandı.⁸⁴ Borcun vadesi henüz gelmemişken Zeyd Hz. Peygamber'in yanına gidip kaba bir eda ile alacağını istedi. O esnada orada bulunan Hz. Ömer: *"Ey habis adam! Allah'a yemin olsun ki sen Resulullah'ın huzurunda olmasaydın ben sana yapacağımı bilirdim"* dedi. Hz. Peygamber Hz. Ömer'den daha farklı bir davranış beklediğini söyleyerek *"Bana borcumu güzellikle ödememi ona da alacağını güzellikle istemesini tavsiye etmeliydin"*⁸⁵ dedi. Ardından da borcunun fazlasıyla ödenmesini söyledi. Hz. Peygamber'in bu tutumunu gören Zeyd'in tüm kuşkuları gitti ve Müslüman oldu.⁸⁶ Medine'de Hz. Peygamber'in çevresinde yaşadı ve malının büyük bir kısmını İslam'a hizmet için harcadı. Hz. Peygamber'in bütün gazvelerine son olarak da Tebük Seferi'ne katıldı. Geri dönerken yolda vefat etti.⁸⁷ Zeyd b. Sa'ne'den rivayet edilen tek haber onun Müslüman oluşuyla ilgilidir.⁸⁸

Hz. Peygamber Müslüman olmuş kişiler İslam'ın yüce prensiplerini benimsemeleri için fırsat tanımıştır. Bu duruma örnek olarak şu hadiseyi aktarabiliriz: Hz. Peygamber mescitte oturduğu esnada bir şahıs içeri girdi iki rekât namaz kıldı ve sonra *"Allah'ım! Bana ve Muhammed'e merhamet eyle bizimle birlikte başkasına merhamet etme!"* diye dua etti.

⁸³ Ebû Muhammed Cemaleddin Abdülmelik İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, nşr. Taha Abdurraûf Sa'd, (Beyrut: Dâru'l-Ciyl, 1411), 1/132, 136, 138, 140, 157, 341, 376; 3/70, 72; 4/87.

⁸⁴ Ebû'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*, nşr. Ali Muhammed Muavviz-Âdil Ahmed Abdülmevcûd (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1987), 2/136-137.

⁸⁵ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefî (Beyrut: Darü'l-Kütüb, 1984), 5/222-223.

⁸⁶ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 5/224.

⁸⁷ Ebû'l-Fezâil Radıyyüddî Hasen b. Muhammed b. Hasen es-Sâgnî, *Derrü's-sehâbe fi beyâni mevâzi vefeyâtî's-sahâbe*, nşr. Târik et Tantâvî (Kahire: Mektebetü'l-Kur'an, 1987), 43-44.

⁸⁸ Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî, *Esmâ'ü's-sahâbeti'r-ruvât*, nşr. Seyyid Kesrevî Hasan (Beyrut: Darü'l-Kütüb 1992), 513.

Bedevînin bu garip duasını işiten Hz. Peygamber engin hoşgörüsüyle gülümsemekten kendini alamadı ve “*Sen geniş olanı (rahmeti) daralttın!*” dedi. Bir süre sonra bedevî mescidin bir köşesine bevletti. Onun bu halini gören ashâb adamı engellemek için ona doğru koştular fakat Hz. Peygamber ashâbına onu bırakmalarını ve bevlettiği yere bir kova su dökmelerini söyledi. Sonra da “*Siz kolaylaştırıcı olarak gönderildiniz zorlaştırıcı olarak değil*”⁸⁹ buyurdu. Hz. Peygamber bedevîye ne kızmış ne de kötü bir söz söylemişti. Aksine ona hoşgörüyle yaklaşp mescitte böyle yapmamasını telkin etti.⁹⁰ Nitekim bu tutumu sonuç verdi ve bedevî yaptığı hatanın farkına vardı.⁹¹

Yine bir kişi Hz. Peygamber mescitten çıkarken elbisesini çekerek “Ya Resulallah! develerimi buğday ile yükle! çünkü sendeki mal ne senin ne de babanın malıdır” dedi. Hz. Peygamber bedevinin bu tutumundan dolayı özür dilemesi gerektiğini söyledi fakat bedevi özür dilemeye yanaşmadı. Hz. Peygamber onun bu inatçı tavrını görünce ısrar etmedi ashâbına yönelerek “*Bu adamın şu develerinden birine arpa diğerine de hurma yükleyin*”⁹² buyurdu. O (s.a.v.) insanlara karşı sabırla ve müsamaha ile yaklaşmıştır. Müsamahadan kasıt İnsanların zafiyet ve hatalarını yüzlerine vurmaktan uygun bir dil ile düzeltmektir. Bir başka ifadeyle insanlara olgunlaşmaları için süre tanımaktır. Bu yaklaşım ekseriyetle olumlu sonuç verir.

Hz. Peygamber kendisinden bir şey istenildiğinde geri çevirmez ihtiyacı olmasına rağmen isteyenin arzusunu yerine getirirdi. Bir gün bir hanım sahâbî elinde dokunmuş bir hırkayla Hz. Peygamber’in yanına geldi. “*Bunu giymeniz için kendi elimle dokudum*” dedi. O günlerde böyle bir elbiseye ihtiyacı olan Hz. Peygamber hırkayı giydi.⁹³ Fakat sahabeden biri “*Yâ Resulallah bunu bana hediye eder misin?*” deyip hırkayı istedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber isteği geri çevirmedi ve evine döner dönmez hırkayı katlayarak ona gönderdi. Bu durumu hoş karşılamayan arkadaşları o sahâbîye “*Hiç iyi yapmadın Hz. Peygamber’in hırkaya ihtiyacı vardı*” dediler. O kişi ise hırkayı giymek için değil kendisine kefen yapmak için istediğini söyledi. Nitekim dediği gibi de oldu.⁹⁴

1.3.2. Muhatabının Bilgi ve Anlayış Durumuna Göre İzlediği Yöntem

İnsanlar bağlı oldukları din, yaşadıkları ve yetiştikleri şehir, aldıkları terbiye ve eğitim, sosyal statüleri, yaşları, alışkanlıkları, çevrelerinden aldığı değer ölçüleri bakımından farklılık arz ederler.⁹⁵ Hz. Peygamber bu farklılıklarla birlikte herkesin ortak paydası olan insanlık

⁸⁹ Tirmizî, “Tahâret”, 112 (No. 2456).

⁹⁰ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 3/407.

⁹¹ İbn Mâce, “Tahâret”, 78 (No. 529).

⁹² Buhârî, “Libâs”, 18 (No. 5809).

⁹³ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 3/275.

⁹⁴ Buhârî, “Libâs”, 18 (No. 5810).

⁹⁵ Macit, Hz. Muhammed’in Bazı İletişim İlkeleri, 275.

onurunu göz önünde tutmuştur. Yaşamı boyunca tüm muamele ve söylemleri de bu doğrultuda olmuştur. Bununla birlikte kendi görüşünü açıklarken muhatabın düzeyini göz önünde bulundurmuştur. Hz. Ali'nin “*İnsanlara akılları ölçüsünde konuşunuz.*”⁹⁶ sözü de konunun ehemmiyetine ışık tutmaktadır. Eğer kazanılmaya çalışılan kişiler örneğin ehl-i kitap gibi belli bir bilgi birikimine sahip kişilerse Hz. Peygamber bir tebliğci olarak öncelikle onun itikat ve düşüncesindeki yanlışları ortaya koyar sonra söylemek istediğini söylerdi. Böylelikle hakikati daha kolay kabul etmesini sağlamış olurdu.⁹⁷ Abdullah b. Selam gibi niceleri onun bu kontrollü ve yumuşak davranışı sayesinde iman etmiştir.⁹⁸

Aktaracağımız şu olay onun (s.a.v.) yanlışları düzeltmeye verdiği önemin en belirgin örneklerindendir: Öncesinde Hristiyan iken İslam'la müşerref olan Adî isminde bir kişi Hz. Peygamber'e geldiğinde boynunda asılı altından bir haç vardı. Hz. Peygamber ona “*Ey Adî! Bu putu boynundan at!*” buyurdu ve akabinde şu ayeti okudu: “*Evet onlar (görünürde) rahiplerine ve hahamlarına tapınmıyorlardı. Fakat (onları Allah'ın yerine koyarak) helal kıldıklarını helal haram kıldıklarını da haram sayıyorlardı. (Ki bu da Allah'ı bırakıp başkalarını ilâh tanımaktan farksızdı.)*”⁹⁹ Bu uyarının ardından Adî boynundaki altın haçını çıkardı ve Hz. Peygamber'e teşekkür etti.

Hz. Peygamber batıl inanç ve hurafelerden uzak eksiksiz ve tam bir imana sahip kişilerden müteşekkil toplum oluşturmak arzusundaydı. Dolayısıyla da kişilerin akidesine zarar vereceğini öngördüğü inanç ve uygulamalar hakkında önceden net bir şekilde uyarıda bulunurdu. Nitekim vefat etmeden önce geçmiş toplumların peygamber kabirlerini mescit edinmek suretiyle onları ilahlaştırdıklarını dile getirerek sonrasında olabilecek muhtemel bir tehlikenin önünü almış ve ashâbını şöyle ikaz etmişti: “*Allah peygamberlerinin kabirlerini mescit (tapınak) haline getiren Yahudi ve Hristiyanları rahmetinden uzaklaştırmıştır.*”¹⁰⁰

Hz. Peygamber “*İnsanlar gümüş ve altın madenleri gibidir. İslam'dan önce iyi olanları İslam'dan sonra da iyidir. Yeter ki (dinlerini) iyi kavrasınlar.*”¹⁰¹ buyurarak herkese bir değer atfetmiş ayrıca insanların kabiliyet, meziyet ve yetenek farklılıklarına da dikkat çekmiştir. Herhangi bir görev vereceği zamanda bu kabiliyet farklılığını göz önünde bulundurmuştur. Bu duruma şu olayı örnek gösterebiliriz: Yıllarca İslam saflarına karşı komutan vasfıyla savaşan

⁹⁶ Buhârî, “İlim”, 4 (No. 258).

⁹⁷ Muhammed Aydın, *Kur'an'da Peygamberlerin Tebliğ Metotlarının Psikolojik Bağlamda Değerlendirilmesi* (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 21.

⁹⁸ Buhârî, “Tefsîr”, 6 (No. 4480).

⁹⁹ Tirmizî, “Tefsîru'l-Kur'an”, 9 (No. 3095).

¹⁰⁰ Müslim, “Mesâcid”, 1184.

¹⁰¹ Müslim, “Birr”, 6709.

Halid b. Velid'i Müslüman olmasından sonra üstün kabiliyet ve cesareti sebebiyle tekrar komutan tayin etmiştir. Ardından ona "Allah'ın Kılıcı" lakabını vererek taltif etmiştir.¹⁰²

Hiz. Peygamber krallara gönderdiği mektuplarda da onların konumunu göz önünde bulundurmuştur. Müslüman oldukları takdirde krallıklarına devam edebileceklerini belirtmiştir.¹⁰³ Kendisinin onların makam ve mevkilerinde gözünün olmadığını yegane gayesinin İslam'a girmeleri olduğunu göstermiştir. Nitekim Bizans kralı Herakliyus'a gönderdiği mektupta şöyle buyurmuştur: *"(Söze) bağışlaması bol ve merhameti çok olan Allah'ın adıyla başlarım. Allah'ın kulu ve Resulü Muhammed'den Bizans'ın lideri Hirakl'e! Hidayete tâbi olanlara selam olsun. Seni İslam'a davet ediyorum. Müslüman olursan barış ve esenlik bulursun ve Allah ödülünü iki kat verir. Eğer İslam'ı kabul etmezsen Bizans halkının günahı senin boynunadır. Ey kitap ehli! Sizin ve bizim aramızda bir olan bir sözde buluşalım. Allah'tan başkasına tapmayalım, ona hiçbir şeyi eş tutmayalım, Allah'ı bırakıp da birbirimizi tanrılaştırmayalım. Eğer yüz çevirirlerse deyin ki şahit olun biz Müslümanlarız."*¹⁰⁴

1.3.3. Muhataplarıyla Konuşma Tarzı

Kişi muhatabını kazanmak için konuşma üslubuna dikkat etmeli, anlaşılacak şekilde konuşmalı ve karşısındaki kişiye verdiği değeri hissettirmelidir. Hiz. Peygamber de bunu en iyi şekilde uygulamıştır. Hayatının her safhasında olduğu gibi konuşma tarzında da sade olup samimiyetsizlikten kaçınmış ve bizleri de sakındırmıştır. *"Kelimeleri ağızda geverek mütekebbir bir eda ile konuşan kimselere Allah buğzeder!"*¹⁰⁵ buyurarak samimiyetin ölçü alınmasını tavsiye etmiştir.¹⁰⁶

Hiz. Peygamber tane tane konuşurdu. Enes b. Mâlik onun (s.a.v.) konuşma tarzını şöyle anlatmıştır: *"Kelimelerini saymak isteyen bir kimse sayabilirdi."*¹⁰⁷ Yine Enes b. Mâlik bir başka rivayetinde: *"Resulullah kolayca anlaşılabilmesi için sözlerini bazen üç kez tekrarlardı."*¹⁰⁸ Hiz. Âişe'de konu ile ilgili şöyle demiştir: *"Resulullah'ın konuşması işiten herkesin anlayabileceği kadar açık seçikti."*¹⁰⁹ Hiz. Peygamber az öz ve etkili konuşurdu. Bu

¹⁰² İbn Abdilber Nemerî, Ebû Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubî, *el-İstiâb fî ma'rifeti'l-ashâb*, thk. Âdil Mürşid (Ürdün: Dâru'l-A'lâm, 2002) 199.

¹⁰³ Müslim, "Cihâd", 4607.

¹⁰⁴ Buhârî, "Bed'ü'l-vahy", 1 (No.7).

¹⁰⁵ Tirmizî, "Edep", 72 (No. 1485).

¹⁰⁶ Yağcı, Hiz. Peygamberin Söz ve Davranışlarında İnsan Kazanma Sanatı, 46.

¹⁰⁷ Ebû Dâvûd, "İlim", 7 (No. 3654).

¹⁰⁸ Tirmizî, "Menâkıb", 9 (No. 3640).

¹⁰⁹ Ebû Dâvûd, "Edeb", 18 (No. 4839).

haslet ona Allah tarafından bahşedilmişti.¹¹⁰ Ebû Hureyre Hz. Peygamber'in "*Bana cevâmiul kelim (özlü söz söyleme yetisi) verildi.*"¹¹¹ dediğini aktarmıştır.

H. Peygamber kendisine yöneltilen sorular ve istekler karşısında olumlu konuşur muhatabının gönlüne ferahlık verirdi. Örneğin bir gün Ebû Zer'in kendisini kastederek "*Ya Resulallah! Bir topluluğu sevip onlar gibi amel edemeyen kimse hakkında ne buyurursunuz?*" demesi üzerine Hz. Peygamber: "*Ey Ebû Zer! Sen sevdiğin kimse ile berabersin.*" buyurarak ahiret hayatına ümitle bakmasını sağlamıştır.¹¹²

1.3.4. Muhatabına Sevgisini Hissettirmesi

Kişi muhatabına sevgisini tam anlamıyla hissettirebilmesi için sözlü olarak da ifade etmesi gerekmektedir. Hz. Peygamber de sevgisini dile getirmekten kaçınmamıştır. Tebük seferinde Muâz b. Cebel'in elini tutarak ona: "*Ey Muâz! ben seni seviyorum.*" demiş bunun üzerine Muâz da: "*Ben de sizi seviyorum ya Resulallah!*" diye mukabelede bulunmuştur.¹¹³ Hz. Peygamber arkadaşlarına da sevgilerini dile getirip paylaşımlarını tavsiye etmiştir. "*Ey Allah'ın Resulü ben bu adamı seviyorum.*" diyen bir şahsa "*Bunu ona söyledin mi?*" diye sormuş adam "*Hayır!*" cevabını verince Hz. Peygamber "*Git ona sevdiğini söyle.*" demiştir. Bunun üzerine adam o kimsenin yanına gidip "*Ben seni Allah için seviyorum.*" diye mukabelede bulunmuştur.

H. Peygamber toplumun faydası için güzel işler yapan kimselere karşı da sevgi ve şükran duygusunu dile getirmiştir. Hicretin sekizinci senesinde Rum diyarından aydınlanmada kullanılmak üzere gaz lambası getirerek mescidi aydınlatan Temimî Dâri'ye teşekkür etmiş ve ona yardım eden hizmetçisine Sıraç (aydınlatan) ismini vermiştir. Ayrıca "*Bizi aydınlattığın gibi Allah da seni aydınlatsın!*"¹¹⁴ diyerek ona iltifat etmiştir.

Bizlerin de aile fertlerimize ve çalışma arkadaşlarımıza karşı sevgimizi hissettirmemiz gerekmektedir. "Marifet iltifata tabiidir" sözünün derin bir tecrübeden süzülerek söylendiği unutulmamalıdır. Dolayısıyla güzel davranışlarda bulunan kimselere teşekkür ve iltifatla mukabelede bulunmamız gerekmektedir. Bu durum iki tarafın da sağlıklı iletişim kurma imkânını artıracaktır.

¹¹⁰ Ebû Dâvûd, "Edep", 21 (No. 756).

¹¹¹ Müslim, "Mesâcid", 1167; Buhârî, "Cihâd", 122 (No. 2977).

¹¹² Ebû Dâvûd, "Edeb", 112-113 (No. 5126).

¹¹³ Ebû Dâvûd, "Vitr", 26 (No. 1522).

¹¹⁴ İbn Abdîber, *el-İstiab*, 1/206.

1.3.5. Kişiyi Seçim Hakkı Tanınması

İnsan kazanma yönteminin önemli unsurlarından biri de aktarılabilecek fikir veya inancı dayatmaktan kaçınmaktır. Böylelikle kişinin kendini rahat ve güvende hissetmesi sağlanmış kendi rızasıyla hareket etmesine olanak tanınmış olur. Hz. Peygamber'in hayatında bu duruma çokça rastlanmaktadır. Aktaracağımız şu hadise de konumuza örnek teşkil etmektedir: Hayber Savaşında birtakım esirler alınmıştı ve bunlar arasında Yahudi reislerinden Huyey b. Ahtab'ın kızı Safiyye de vardı.¹¹⁵ Hz. Peygamber onunla evlilik yapma arzusundaydı. O (s.a.v.) yapacağı evliliklerde kadının mensup olduğu kabileyile yakınlık kurma amacını da gözetirdi. Yahudilerle de bu bağı kurmak istemişti. Böylelikle onların düşmanlığını azaltacak ve İslam'a karşı daha ılımlı yaklaşımlarını sağlayacaktı. Bu vesileyle Safiyye'ye son derece nazik bir evlenme teklifinde bulundu: *"Biz seni kendi dininde bulunuyorsun diye zorlayacak değiliz! Eğer sen Allah ve Resulü'nü tercih edersen seni zevceliğe kabul edeceğim."*¹¹⁶ dedi. Böylelikle onu Müslüman olup kendisiyle evlenmesi ya da Yahudi olarak dininde devam etmesi arasında serbest bırakmış oldu.¹¹⁷ Bu incelik karşısında Safiyye İslam'ı tercih ederek Hz. Peygamber'e eş olmayı kabul etti. Hz. Peygamber de Safiyye'yi azat edip onunla evlendi. Ardından ashâbına düğün yemeği ikram etti.¹¹⁸ Görüldüğü üzere Hz. Peygamber evlenme hususunda Safiyye'ye herhangi bir zorlamada bulunmamış tam tersine onu kararında özgür bırakmıştır. Böylelikle insanların kendi özgür kararlarına değer verdiğini göstermiştir.

Hz. Peygamber'in muhatabını icbar etmemesine ve muhayyer bırakmasına bir diğer örnek de şu hadisedir: Zeyd b. Hârise henüz çocukken annesiyle birlikte mensup olduğu kabileyi ziyarete gitmiş bu yolculuk esnasında kaçırılıp Ukâz çarşısında köle olarak satılığa çıkarılmıştı.¹¹⁹ Orada bulunan Hakîm b. Hizâ halası Hz. Hatice adına Zeyd'i dört yüz dirheme satın aldı. Hz. Hatice Hz. Peygamber ile izdivaç ettiğinde Zeyd'i ona hediye etti.¹²⁰ Zeyd'in babası uzun aramalar sonucu oğlunu bulmuş ve onu Hz. Peygamber'den para karşılığında kendisine vermesini istemişti. Hz. Peygamber ise Zeyd'e mukabil para istemedi, kalıp kalmamasını Zeyd'in tercihinin bıraktı. Sonra Zeyd'e dönerek: *"Gelenler senin baban ve amcandır. Gitmek istersen onlarla gidebilirsin şayet kalmak istersen de yanımızda kalabilirsin."* dedi. Zeyd'de *"Sana hiç kimseyi tercih etmem senin yanında kalmak istiyorum."* diye cevap verdi.¹²¹

¹¹⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/120-121.

¹¹⁶ Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/707.

¹¹⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/138, (No. 2436).

¹¹⁸ Müslim, "Nikâh", 3497.

¹¹⁹ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, 2/350-51.

¹²⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/497.

¹²¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 3/41-42.

Kişiye baskı yapmayıp muhayyerlik tanımak esasında insanlık onuruna ve erdemine verilen değerin göstergesidir. Muhayyer bırakılan kişi özgür iradesine saygı duyulduğu için karşı tarafa güven duyar. Kendisine aktarılan fikri objektif değerlendirir ve kabule meyilli olur. Bizler de fikirlerimizi aktarırken baskıcı ve tehditkâr bir üslup kullanmaktan kaçınmalıyız. Zira Hz. Peygamber Müslüman olmasına vesile olduğu on binlerce kişiden hiçbirini Müslüman olması noktasında zorlamamıştır. Nitekim dayatılan fikir muhatapta ya karşılık bulmaz ya da kısa sürede tesirini kaybeder. Günümüzde özellikle eğitimci konumunda olan kişiler İslam’a dair hakikatleri, fikirleri aktarırken meselenin nedenini izah etmelidirler. Son kararı da kişinin tercihi bırakıp zaman tanınmalıdır. Bu konuyu destekleyip temel teşkil eden en belirgin ilahi emir: *“Dinde zorlama yoktur. Doğru eğriden açıkça ayrılmıştır. Artık kim sahte tanrıları reddeder de Allah’a inanırsa kopmayan sağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah her şeyi iştir ve bilir.”*¹²² ayetidir.

1.3.6. Yanlış Anlaşılabilecek Tutumlardan Kaçınması

Hz. Peygamber her sene Ramazan ayının son on gününde mescitte i’tikâfa girerdi. İ’tikâfta olduğu bir akşam hanımı Safiyye Hz. Peygamber’in yanına gelmişti. Bir süre sonra Hz. Peygamber hanımını uğurlamak için kapıya kadar çıktı. O esnada yanlarından iki kişi geçmekteydi Hz. Peygamber onları çağırdı ve: *“Bu kadın eşim Safiyye’dir.”* dedi. Sahâbiler Hz. Peygamber’in bu davranışı karşısında *“SübhaneAllah senden nasıl kuşku duyarız ey Allah’ın elçisi!”* diyerek şaşkınlıklarını ifade ettiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber *“Şeytan insanoğlunun içinde kanın dolaştığı gibi dolaşır. Doğrusu şeytanın kalplerinize yanlış düşünceler getirmesinden endişe ettim.”*¹²³ buyurarak olası bir yanlış anlaşılmanın önüne geçmiş oldu.¹²⁴

Muhatapları zan altında bırakmamak yaşamın her alanında önem verilmesi gereken bir olgudur. Bu durumu birkaç örnekle ele alabiliriz: Bir camide imamlık yapan kişi mümkün mertebe namazların revâtip sünnetlerini cemaatle birlikte kılmalı, imam odası gibi تنها yerlerde kılmaktan kaçınmalıdır. Zira bu durum cemaatten kimilerinin *“Acaba imam efendi sünnetleri terk mi ediyor!”* gibi olumsuz düşüncelere kapılmasına sebebiyet verebilir. Yine okul, dernek gibi kurumlarda yöneticilik yapan ya da görevli olan kişiler yönettikleri bütçeyi kullanırken para girişi ve harcamalarını tutanak, makbuz ve şahitlerle belgelendirip resmi hüviyet kazandırmalıdır. Böylelikle yönetilen kurum ve süreç daha sağlıklı işler.

¹²² el-Bakara 2/256.

¹²³ Buhârî, “Bed’ü’l-halk”, 11, (No. 3281).

¹²⁴ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 3/493.

1.3.7. İnsanları Geçmiş Hayatları ile Yargılamaması

İslam kendisinden önce yapılan tüm günahları siler. Ayrıca kişi geçmiş hatalarına tevbe ettiğinde günahları sevaba dönüşür.¹²⁵ Hz. Peygamber İslam'ı kabul eden hiç kimseyi geçmiş hatalarıyla yargılamamıştır. Müşrik olarak ölenlerin kötü halleri hakkında da yakınlarının incinmemesi için konuşmamış konuşulmasına da müsaade etmemiştir. Bu duruma örnek olarak şu olayı aktarabiliriz: Hz. Peygamber hicri sekizinci yılda Taif üzerine sefere çıkmış ve yol üzerindeki Liyye kasabasında konaklamıştı. Liyye'de hicretin birinci yılında müşrik olarak ölen Ebû Uhayha'nın kabri bulunuyordu. Ebû Uhayha'nın iki oğlu Amr ile Eban Müslüman olmuş ve Hz. Peygamber'le sefere katılmışlardı. Liyye'den geçerken Hz. Peygamber'in yolu Ebû Uhayha'nın kabrinin bulunduğu yere uğradı. Hz. Ebûbekir Hz. Peygamber'in kabre doğru baktığını görünce: *"Allah bu kabir sahibine lanet etsin. O Allah ve Resulüne karşı en şiddetli mücadele edenlerdendi!"* dedi. Bu söz Ebû Uhayha'nın oğullarının ağırlığına gitti. Onlar da Hz. Ebûbekir'in babası Ebû Kuhafe'ye lanet ettiler: *"Allah Ebû Kuhafe'ye lanet etsin. O misafirleri ağırlamaz haksızlığa karşı durmazdı!"*¹²⁶ dediler. Ortamın bir anda gerildiğini gören Hz. Peygamber duruma müdahale etti iki tarafı da susturdu ve şu düşündürücü ikazı yaptı: *"Ölüler hakkında ister mü'min ister müşrik olsunlar kötü söz söylemeyin. Bu söz onlara erişmez fakat dirileri incitir."*¹²⁷ Gerçekten de Ebû Uhayha hakkında kötü söz söylenmesi hayattaki oğullarını rencide etmişti. Her ne kadar Amr ile Eban Müslüman olmuşlarsa da nesep bağı sebebiyle babaları hakkında olumsuz konuşulmasına tahammül edememişler söylenen sözleri kendilerine hakaret saymışlardı. Bu yüzden Hz. Peygamber gerginliklere mahal vermemek için Müslümanların ölmüş kişiler hakkında konuşurken dikkatli ve edepli olmalarını istemiştir. Söylenen sözün ölmüş kişiye zarar vermesi söz konusu değilse de yakınlarını rahatsız ettiği yadsınamaz bir gerçektir. Hz. Peygamber konuyla alakalı bir başka ikazında: *"Ölülere sövmeyin. Çünkü onlar önden göndermiş oldukları amellerinin karşılıklarına ulaşmışlardır. Bu hareketinizle onların hayatta olan yakınlarını incitirsiniz."*¹²⁸ buyurmuştur.

İnsanoğlu fitratı gereği geçmişte yapmış olduğu hatalarla hatırlanmak anılmak istemez. Bu durum kişinin moral ve motivasyonunu düşürür. Geçmişte yaşadığı kötü şeylerden sıyrılmasına engel teşkil eder. Gerek aile içerisinde gerekse sosyal yaşantıda hayatı paylaştığımız insanlardan meydana gelen kusurları mümkün mertebe görmezden gelmeli geçmişte şahit olduğumuz hataları da asla gün yüzüne getirmemeliyiz. Hz. Peygamber durumun ehemmiyetiyle alakalı *"Müslüman Müslümanın (din) kardeşidir. Ona zulmetmez. Onu düşman*

¹²⁵ el-Furkân 25/70.

¹²⁶ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 24/257-259.

¹²⁷ Buhârî, "Cenâiz", 97 (No. 1393).

¹²⁸ Tirmizî, "Birr", 51 (No. 1982).

eline vermez (himaye eder). Her kim Müslüman kardeşinin bir ihtiyacını giderirse Allah da onun bir ihtiyacını giderir. Her kim de bir Müslüman'ın bir sıkıntısını giderirse Allah da onun (bu iyiliği) sayesinde kıyamet sıkıntılarından bir sıkıntısını giderir. Her kim dünyada bir Müslüman'ın (ayıbını) örterse Allah da kıyamet günü onun (ayıbını) örter.”¹²⁹ buyurmuştur.

1.3.8. İnsan Kazanımında Sabırlı Olup Duaya Tevessül Etmesi

Yüce Allah: “*De ki! Duanız olmasaydı Rabbim size ne diye değer versin.*” buyurarak duanın ehemmiyetini anlatmıştır.¹³⁰ Hz. Peygamber de bu ilahi emre dayanarak her daim dua merkezli bir hayat sürmüştür. Taif’te taşlandığında Uhud’da dişi kırıldığında duaya iltica etmiştir.¹³¹

Kabilelerden bazıları onun duasının tesir ve bereketiyle İslam’a girmiştir. Hz. Peygamber’in duaya verdiği ehemmiyete şu olayı örnek gösterebiliriz: Devs kabilesinden Tufeyl b. Amr isminde bir kişi Mekke’de Müslüman olmuştu. Sonrasında kavmine giderek onları İslam’a davet etmiş kavmi ise bu daveti reddetmişti.¹³² Tufeyl tekrar Mekke’ye gelip Hz. Peygamber’e kavminden şikâyet ederek helak edilmeleri için beddua etmesini istedi. Hz. Peygamber ellerini kaldırıp “*Ey Rabbim! Devs’e hidayet ver ve onları Müslüman olarak getir!*”¹³³ diyerek onların lehine dua etti. Sonrasında Tufeyl’e hitaben “*Kavmine dön. Onları güler yüz ve tatlı dille İslamiyete davet etmeye devam et. Kendilerine yumuşak davran.*”¹³⁴ buyurdu. Hz. Peygamber’in bu duası sonraki yıllarda meyvesini verdi. Devs kabilesinden çok kimseler Müslüman oldu. Özellikle hadis ilmine büyük hizmet eden Ebû Hureyre bu kabiledendir.¹³⁵

Hz. Peygamber vefat eden Müslümanlara da gıyabında dua ederdi. Tufeyl b. Amr Medine’ye yanında bir arkadaşıyla hicret etmişti. Bir müddet sonra arkadaşı hastalandı oklarıyla parmaklarını keserek kan kaybından vefat etti.¹³⁶ Sonraki günlerde Tufeyl b. Amr onu rüyasında güzel bir şekilde gördü fakat adamın elleri bir sargıyla kaplıydı. Tufeyl ona “*Rabbin sana ne yaptı?*” diye sordu. O da “*Peygamberinin yanına hicret ettiğim için beni affetti.*” diye cevap verdi. Tufeyl ellerinin durumunu sorunca, Yüce Allah’ın kendisine “*Senin*

¹²⁹ Müslim, “Birr”, 58 (No.6578).

¹³⁰ el-Furkân 25/77.

¹³¹ Müslim, “Cihâd”, 104 (No. 4645).

¹³² İbn Sa’d, *et- Tabakât*, 1/353.

¹³³ Müslim, “Fedâilü’s-sahâbe”, 6450.

¹³⁴ İbn Abdilber, *el-İstiab*, 2, 231-232.

¹³⁵ Buhârî, “Eymân”, 33; Vâkıdî, *el-Megâzi*, 2/636.

¹³⁶ İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-gabe*, 3/78-81; 4/243.

bozduğun bir organı biz düzeltmeyeceğiz.” dediğini söyledi.¹³⁷ Tufeyl rüyasını Hz. Peygamber’e anlattığında Hz. Peygamber “Allah’ım onun ellerini bağışla.” diye dua etti.¹³⁸

Hz. Peygamber eşi Hz. Hatice ve amcası Ebû Tâlib’in vefatından sonra desteğe ihtiyaç duymuştu. Kendisine yardım edip destek olmaları ümidiyle Taif kabilesine gitti. Taif’te umduğunu bulamadı. Hatta kötü muameleye maruz kaldı. Böyle olmasına rağmen beddua etmeyip bilakis hidayete ermeleri için dua etti.¹³⁹ Yıllar sonra o günleri Hz. Âişe’ye anlatırken *“Uhud gününden daha zor.”* ¹⁴⁰ diye nitelemiş ve şöyle buyurmuştu *“Bu senin kavmin Kureyş’den çok çektim ama hiçbirisi bana Taif günü kadar zor gelmedi. Taif günü koruma elde etme umuduyla halimi İbn Abdi Yâlîl’e arz ettim ama isteğim kabul görmedi. Gideceğim yere doğru hüznü ve kederli bir şekilde yola düştüm. Mekke yakınlarında bulunan Karnu’s-Seâlib denilen yere geldiğimde başımı gökyüzüne kaldırdım. Bir de ne göreyim! Başımın üstünde beni gölgeleyen bir bulut duruyor. Dikkatli bakınca üstünde Cebrail’i gördüm. Bana şöyle seslendi: Allah kavminin sana cevabını ve seni reddetmelerini işitti. Dilediğini emretmen için sana dağların idaresi ile görevli meleği gönderdi. Sonra dağlar meleği seslendi: Ey Muhammed! İşte ben emrindeyim. İster misin şu iki yalçın dağı Taif’lilerin üzerine yıkayım? Bunun üzerine ben de hayır ümit ediyorum ki Allah onların soyundan sadece Allah’a ibadet eden ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayan bir nesil çıkartacaktır dedim.”*¹⁴¹

Hz. Peygamber’in hayatın zorluklarına karşı gösterdiği dayanma gücüne gıpta ile bakarken onun da bir insan olduğunu unutmamak gerekir. O da zaman zaman kederlenmiştir. Nitekim Taif’te alabildiğine hüzünlenmiş sonrasında bir üzüm bahçesine sığınmış ve orada şöyle dua etmiştir:¹⁴² *“Allah’ım! Güçsüzlüğümü, çaresizliğimi ve halkın nazarında hakir görülüşümü sana arz ve şikâyet ediyorum. Ey merhametlilerin en merhametlisi! Sen zayıfların Rabbisin! Sen benim Rabbimsin! Beni kimin eline bırakıyorsun? Senden uzak olan ve beni gördükçe suratını asan kimselere mi? Yoksa beni eline bıraktığın düşmana mı? Bu senin bana karşı bir öfkenden dolayı değilse buna aldırış etmem. Fakat af ve merhametin benim için gazabından daha geniştir. Senin gazabına uğramaktan karanlıkları aydınlatan dünya ve ahiret işlerini ıslah eden senin nuruna sığınırım! Her şey senin rızan içindir. Güç ve kuvvet ancak sendedir!”*¹⁴³ Yine Uhud’da müşrikler tarafından yaralandığında: *“Peygamberinin başını*

¹³⁷ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 5/511.

¹³⁸ Müslim, “İmân”, 311.

¹³⁹ İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Fethu’l-bârî*, nşr. M. Fuâd Abdülbâki – Muhibbüddin el-Hatîb, (Beyrut: Dârü’l-Maârif, 1412), 6/315.

¹⁴⁰ İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 6/316.

¹⁴¹ Buhârî, “Bed’ü’l-halk”, 7 (No. 3231).

¹⁴² İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/466-467.

¹⁴³ İbn Hişâm, *es-Sîret*, 2/268.

yaratan dışını kıran bir kavim nasıl felâh bulur! Halbu ki o onları Allah’a davet ediyor!”¹⁴⁴ buyurmuştur.

Hız. Peygamber insanların bile isteye cehenneme gitmesine razı olmamış bilakis cennete gitmelerini arzu etmiş ve bunun mücadelesini vermiştir. Dolayısıyla duaları da bu doğrultuda olmuştur. Kendisine eziyet eden kavimlere bile “Allah’ım onlar gerçeği bilmiyorlar bilseler yapmazlardı!”¹⁴⁵ buyurarak engin hoşgörüsünü göstermiştir.

Yüce Allah hem Hız. Peygamber’e hem de tüm insanlığa beşerî münasebetlerinde sabırlı olmalarını tavsiye etmiştir.¹⁴⁶ O da (s.a.v.) bu ilahi emre tutunarak binlerce insanın İslam’la müşerref olmasına vesile olmuştur. Sabrın ehemmiyeti Kur’an-ı Kerim’de çeşitli yerlerde vurgulanmıştır: “(Ey Muhammed!) O halde yüksek azim sahibi peygamberlerin sabretmesi gibi sabret. Onlar için acele etme. Onlar tehdit edildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada gündüzün bir anından başka kalmadıklarını sanırlar. Bu bir duyurudur. Ancak yoldan çıkmış olan topluluk helak edilir.”¹⁴⁷

Her başarının anahtarı sabırdır. Hız. Peygamber “Sabreden zafere ulaşır.”¹⁴⁸ buyurmuş ve tüm olumsuz davranışlara karşı sabrı silah bilmiştir. Nitekim bir başka ayette bu hakikat şöyle vurgulanmıştır: “İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir. Bu güzel davranışa ancak sabredenler kavuşturulur. Buna ancak (hayırdan ve olgunluktan) büyük payı olanlar kavuşturulur.”¹⁴⁹ Hız. Peygamber metanet ve sabır göstererek insanların gönlünü fethetmiş ahiret hayatlarının kurtulmasına vesile olmuştur. Onun (s.a.v.) bu tutumu Kur’an-ı Kerim’de şöyle dile getirilmiştir: “Allah’ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba katı yürekli olsaydın onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah’tan bağışlama dile. İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi artık Allah’a tevekkül et (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah tevekkül edenleri sever.”¹⁵⁰

İnsanoğlu özü itibarıyla Allah’a kavuşma, ona iltica etme, ondan yardım dileme ve onu tanıma arayışı içinde yaratılmıştır. Bu sebebe bağlı olarak hayatının her döneminde duaya yer

¹⁴⁴ Buhârî, “Cihâd”, 98 (No. 2934).

¹⁴⁵ Buhârî, “Enbiyâ”, 54 (No. 3477).

¹⁴⁶ Lokmân 31/17.

¹⁴⁷ el-Ahkâf 46 /35.

¹⁴⁸ Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 24 (No. 2519).

¹⁴⁹ Fussilet 41/ 34-35.

¹⁵⁰ Âl-i İmrân 3/159.

vermiştir. Dua kul ile Allah arasında ilişki ve irtibatı sağlayan bir ibadettir. Bu sebepten Hz. Peygamber “*Dua ibadetin özüdür.*”¹⁵¹ buyurmuştur.

Allah’ın insanlarla olan yakınlığı ve edilen duaya icabeti hususunda Hz. Peygamber’e yöneltilen soruya Kur’an şu şekilde cevap vermiştir: “*Kullarım beni senden sorarlarsa (bilsinler ki) gerçekten ben (onlara çok) yakıным. Bana dua edince dua edenin duasına cevap veririm. O halde doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar bana iman etsinler.*”¹⁵²

Dua insanda psikolojik açıdan bir huzur hali ve mutluluk doğurur. Ahlaki açıdan terakkiye duyarlı bir vicdan muhakemesine ve sağduyunun gelişmesine yol açar. Hz. Peygamber “*Allah’ım! Beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi kalbimi günahlardan arındır, hatalarımı kar ve dolu suyuyla temizle!*”¹⁵³ buyurarak duanın tesirine vurgu yapmıştır.

Dua ile ilgili ayet ve hadisleri tetkik ettiğimizde şu çıkarımı yapabiliriz: Hayatımızı düzenlerken insan onur ve erdemine yakışacak şekilde çaba sarf etmekle beraber duaya da iltica etmeli hatta hayatımızın merkezine koymalıyız.

1.3.9. Muhatabını Dinleyip İstişareye Ehemmiyet Vermesi ve Problemlere Çözüm Odaklı Yaklaşması

Hiz. Peygamber kendisini suçlayan, hakaretle bulunan kimseleri bile sabırla dinlemiş kendilerine güzel yaklaşımlarda bulunup en uygun cevabı vermiştir. Onun (s.a.v.) bu tutumu muhatabının kendini değerli ve rahat hissetmesini sağlamıştır. Bu duruma şu hadiseyi örnek verebiliriz: Müşrikler konuşup davasından vazgeçirmek için aralarından Utbe b. Rebîa’yı sözcü seçerek Hz. Peygamber’e gönderdiler. Utbe Hz. Peygamber’e gelip: “*Beni dinle sana birtakım tekliflerde bulunacağım ümid ederim ki tekliflerimi kabul edersin.*” dedi. Hz. Peygamber de “*Olur! Söyle ey Velid’in babası seni dinliyorum.*” diye karşılık verdi. Utbe Hz. Peygamber’e: “*Biz kavmine karşı senden daha fazla uğursuzluk getiren bir kişi görmedik. Cemiyetimizi parçaladın, düzenimizi bozdun, dinimizi ayıpladın! Bizi Araplar arasında rezil rüsva ettin! Hatta aralarında Kureyş içinde bir sihirbaz, bir kâhin çıktığı iddiaları dolaşmaya başladı. Artık birbirimizi kılıçla doğru yola getirmekten başka çaremiz kalmadı. Ey Muhammed! Eğer amacın kadınsa Kureyş’in hangi kızını istersen seni onlarla evlendirelim. Şayet mal istiyorsan seni Kureyş’in en zengini yapalım.*” dedi. Hz. Peygamber “*Ey Velid’in babası sözlerini bitirdin mi?*” diye sordu. Utbe: “*Evet.*” deyince Hz. Peygamber “*Sen de şimdi beni dinle.*” dedi.¹⁵⁴ Hz. Peygamber onun sözlerine şu ayetlerle karşılık verdi: “*Hâ mîm (Bu Kur’an) Rahmân ve Rahîm*

¹⁵¹ Tirmizî, “Da’avât”, 1 (No. 3371).

¹⁵² el-Bakara 2/186.

¹⁵³ Buhârî, “Ezân” 89 (No. 181).

¹⁵⁴ Ebû Bekr İbn Ebû Şeybe Abdullah b. Muhammed b. İbrâhim, *el-Musannef*, nşr. Habîburrahmân el-A’zamî (Beyrut: el-Mektebü’l-İslamî, 1983), 5.

(olan Allah) katından indirilmiştir. Eğer onlar yüz çevirirlerse onlara de ki: Ben sizi Âd ve Semûd kavimlerini çarpan yıldırım gibi bir yıldırıma karşı uyarıyorum.”¹⁵⁵ diyerek sözlerini tamamladı. Görüldüğü üzere Hz. Peygamber kendisine onca hakaret edilmesine rağmen muhatabını sakince dinlemiş ve kırıncı olmadan kendisine uygun cevabı vermiştir. Onun bu yumuşak davranışı sayesinde Mekke’de ve diğer beldelerde nice kimseler Müslüman olmuştur. Yine bir gün kendisine gelen ve “Sana bazı sorular soracağım ama darılmak kızmak yok.” diyen Dınam b. Salebe’ye: “Buyur sor seni dinliyorum.” demiş, sualleri cevaplanan Dınam onun (s.a.v.) bu mütevazı tutum karşısında Müslüman olmuştu.¹⁵⁶

Hz. Peygamber istişareye açık bir karaktere sahipti. Hayatında fikir alışverişi önemli bir yer tutmaktaydı. Kendisine arz edilen fikirleri önemser ve değerlendirirdi. Beyan edilen görüş ve önerinin fayda sağlayacağını öngörürse onu uygulardı. Ashâbın fikrine müracaat etmesi kendileriyle istişare yapması Yüce Allah’ın emriydi. Nitekim bu durum ayet-i kerimede şöyle dile getirilmiştir. “Allah’ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet! Onlar için Allah’tan bağışlama dile. İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kerede karar verip azmettin mi artık Allah’a tevekkül et. Şüphesiz Allah tevekkül edenleri sever.”¹⁵⁷

Ashâb Hz. Peygamber’e her durumda itaat etmelerine rağmen uygun gördükleri fikirleri arz etmekten de çekinmezlerdi. Ona (s.a.v.) yapmak istediği işin kendi tecrübesiyle mi yoksa vahiyle mi olduğunu sorarlar yapılacak iş vahiy değilse uygun gördükleri fikirleri beyan ederlerdi.¹⁵⁸ Bedir, Uhud ve Hendek gibi en stratejik durumlarda bile ashâb fikirlerini arz etmiş “Onlar işlerini istişare ile yaparlar.”¹⁵⁹ ayetine uygun hareket etmişlerdir. Onun (s.a.v.) istişareye verdiği ehemmiyeti şu vakıa ile örneklendirebiliriz: Bedir Savaşına hazırlanırken orduyu konuşlandırmak için seçtiği konumun savaş stratejisi açısından uygun olmadığını düşünen Hubab b. Münzir Hz. Peygamber’in bu konumu kendi tercihiyle mi yoksa vahiyle mi seçtiğini sordu. Hz. Peygamber de kendi görüşü olduğunu söyledi. Hubab söz konusu mevkiin savaş için uygun olmadığını ve daha uygun bir yerde konuşlanmayı teklif etti. Hz. Peygamber onun bu görüşünü yerinde buldu ve ordunun karargâhını değiştirdi.¹⁶⁰

Yine Uhud Savaşı günü şehirde kalarak Medine’yi müdafaa etmeyi uygun görmüş meydan savaşına sıcak bakmamıştı. Sonrasında birtakım gençlerin ısrarı üzerine meydan savaşını kabul etmişti. Savaş hazırlığına başlandığı esnada gençler bu ısrarcı tutumlarından

¹⁵⁵ Fussilet 41/1-13.

¹⁵⁶ Buhârî, “Hıyel”, 3 (No. 6956).

¹⁵⁷ Âl-i İmrân 3/159.

¹⁵⁸ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 2013,1/526.

¹⁵⁹ eş-Şûrâ 42/68.

¹⁶⁰ İbn Hişam, *es-Sîretü’n-nebeviyye*, 3/167-168.

dolayı pişman olmuş ve “Ya Resulallah! sizin görüşünüze tabii olmaya karar verdik.” demişlerdi. Hz. Peygamber ise “Bir Peygamber zırhını giydikten sonra savaşmadan çıkarmaz.”¹⁶¹ buyurarak hem verilen karardan vazgeçmenin uygun olmadığını hem de istişareye verdiği değeri ortaya koymuştu. Yine Hendek Savaşı’na hazırlık esnasında Hz. Selman’ın o güne kadar Arap toplumunda uygulanmamış bir strateji olan şehrin etrafına hendek kazma fikrini kabul edip uygulamıştır.¹⁶²

Dinde kolaylık öncelikle ilahi bir emirdir.¹⁶³ Yüce Allah güç ve mecali aşan işlerin altına girilmesini yasaklamıştır. “Allah sizin için kolaylık ister asla zorluk istemez.”¹⁶⁴ “Allah insana ancak gücü nispetinde olan şeyi yükler.”¹⁶⁵ “Allah sizden yükünüzü hafifletmek ister. Zira insan zayıf tabiatlıdır.”¹⁶⁶ “Allah dinde size hiçbir güçlük yüklemedi”¹⁶⁷ Görüldüğü üzere Hz. Peygamber gerek uhrevî gerekse dünyevî işlerde vasat bir seyirden yana olmuş orta yolu tutmuştur. Sosyal yaşamlarında itidalden ayrılan kimseleri de yılgınlık ve yorgunluğa maruz kalacakları için ikaz etmiştir. “Güç yetirebileceğiniz amelleri yapmaya gayret ediniz. Allah usanmaz da siz usanırsınız. Allah katında amellerin en sevimlisi az da olsa devamlı olanıdır.”¹⁶⁸ buyurmuştur.

Yine karşılaştığı sorunlara karşı çözüm odaklı bir yaşam sürmüş ashâbına da olumsuzluklara karşı pozitif yaklaşımlarını telkin etmiştir.¹⁶⁹ Zira insan kazanımında olumlu yaklaşım ümitvar tavır takınmak önemlidir. “Kolaylaştırın zorlaştırmayın, sevdiren nefret ettirmeyin!”¹⁷⁰ buyurarak gayesinin ibadet adına da olsa insanların eziyet görmemeleri ve yılgınlığa düşmemeleri olduğunu ortaya koymuştur. Bu öğretisine muhalif davrananları da uyarmıştır. Örneğin namazı çok uzatan Muâz’ın durumu kendisine arz edilince işittiklerinden müteessir olmuş ve hutbeye çıkarak “Ey insanlar! Sizler nefret ettiriyorsunuz. İnsanlara namaz kıldırın kimse uzatmasın. Çünkü namaz kılanlar içerisinde hasta, zayıf ve ihtiyaç sahibi kimseler bulunur”¹⁷¹ buyurmuştur. Toplumun içlerindeki en zayıf durumda olanına göre değerlendirilmesi gerektiğini tavsiye etmiştir.¹⁷² İbadetin her türüsünde itidalden ayrılmamak gerektiğine de dikkat çekmiştir.¹⁷³

¹⁶¹ Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/210-11.

¹⁶² Dârimî, *Mukaddime*, 7/43; Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/444.

¹⁶³ el-Bakara 2/185.

¹⁶⁴ el-Bakara 2/185.

¹⁶⁵ el-Bakara 2/286.

¹⁶⁶ en-Nisâ 4/28.

¹⁶⁷ el-Hac 22/78.

¹⁶⁸ Ebû Dâvûd, “Tatavvu”, 27 (No. 1368).

¹⁶⁹ Tirmizî, “Sıfatü’l-kıyâme”, 58 (No. 2512).

¹⁷⁰ Buhârî, “İlim”, 11 (No. 69).

¹⁷¹ Buhârî, “İlim”, 28 (No. 90).

¹⁷² İbn Mâce, “İkâmet”, 48 (No. 987).

¹⁷³ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 2/570.

H. Peygamber'in çözüm merkezli yaşam öğretisini tekit eden birkaç tane örnek verebiliriz. Bir gün Ukbe b. Âmir'in kız kardeşi bir binite binmeksizin yaya olarak hacca gitmeyi adanmış ancak bu yolculuk kendisine ağır gelmişti. Bir çare bulması için abisi Ukbe'yi H. Peygamber'e gönderdi.¹⁷⁴ Ukbe H. Peygamber'e insan mecalini aşan bu adağın akıbetini sordu. H. Peygamber de şöyle buyurdu: *"Yürüsün ama yorulunca bir hayvana binsin!"* Sonrasında bu hanımı takati aşan halleri ahdetmesinden menetmiştir.¹⁷⁵ Yine Medine döneminde orucunu bozup kefarete de takat getiremeyeceğini söyleyen yaşlı bir sahâbîye mütebessim bir çehre ile *"Al şu hurmaları götür ailenle afiyetle ye!"* demiş onu içinde bulunduğu zor durumdan kurtarıp bir çıkış yolu göstermiştir.¹⁷⁶

Bir başka zaman Fezâreoğulları'ndan bir adam H. Peygamber'e gelerek hanımının siyahi bir çocuk dünyaya getirdiğini ve bu çocuğun kendi çocuğu olup olmadığından endişe ettiğini söylemiştir. H. Peygamber de adama sahip olduğu develerin renklerini sormuş, adam onların kırmızı renkte olduğunu söyleyince H. Peygamber de *"Peki aralarında esmer olanları var mı?"* diye sorusuna devam etmiştir. Adam da *"Evet."* demiştir. H. Peygamber *"O halde bu develerin esmerlikleri nereden geldi?"* diye sormuş adam *"Soyundan bir damara çekmiş olmalı."* karşılığını vermesi üzerine *"Senin bu oğlun da soyunun bir damarına çekmiş olabilir."*¹⁷⁷ buyurmuştur. Görüldüğü üzere H. Peygamber *"Ben Allah'ın peygamberiyim bu çocuğun senin olduğunu söylüyorum neden kabul etmiyorsun!"* Gibi üstenci bir dil kullanmamış bunun yerine muhatabın anlayacağı misal yoluna gidip meselenin özünü anlatarak zihnine oturmasını sağlamıştır.¹⁷⁸

Huneyn Savaşı sonrasında yaşananlar da onun (s.a.v.) sorunlara çözüm odaklı yaklaşmasına örnek teşkil eder. H. Peygamber bu savaşta elde edilen ganimetleri alışıla geldiği gibi herkese eşit olarak taksim etmemiş bazı maslahatları gözeterek birtakım kimseler arasında pay etmişti.¹⁷⁹ Medineli Müslümanlardan kimileri H. Peygamber'in bu tutumundan rahatsız olmuş ve yapılan bu taksimattan hoşnut olmadıklarını dile getirmişlerdi. Söylentileri duyan H. Peygamber onlarla bir toplantı yapmış ve *"Ben küfürden yeni kurtulmuş bazı kimselere onların kalplerini İslam'a ısındırmak için ganimet mallarından veriyorum. İnsanlar aldıkları mallarla dönerken siz Allah'ın Resulü ile evlerinize dönmekten razı değil misiniz? Allah'a yemin ederim ki sizin kendisiyle döndüğünüz onların yanlarına alıp döndüklerinden daha hayırlıdır!"*¹⁸⁰

¹⁷⁴ İbn Abdilber, *el-İstiâb*, 3/1073-1074.

¹⁷⁵ Ebû Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb Nesâî, *Sünen-i Nesai*, nşr. Sâlih b. Abdülazîz (Arabistan: Dâru's-Selâm, 2000), "Eymân" 32 (No: 384).

¹⁷⁶ Ebû Dâvûd, "Talâk", 17 (No. 856).

¹⁷⁷ Buhârî, "Talâk", 26 (No. 5305).

¹⁷⁸ Macit, "Hz. Muhammed'in Bazı İletişim İlkeleri" 277.

¹⁷⁹ Nesâî, "Fey", 38 (No. 4143).

¹⁸⁰ Müslim, "Zekât", 132 (No. 2436).

buyurarak yaptığı ikram ve cömertliğin hikmetini anlayamayan yapılan taksimata itiraz eden bazı sahâbîlerin içinde bulundukları kuşku halini gidermiştir.¹⁸¹

Yapılan taksimata karşı gönlü razı olmayıp itirazda bulunan sahâbîlerden biri de Abbas b. Mirdas'dı. Bu kişi şairdi. Rahatsız olduğu durumu kaside söyleyerek dile getirdi. Hz. Peygamber Abbas'ın sitemini işitince onun bu tavrının diğer insanları rahatsız edeceğini düşünerek yanındakilere *“Bunun dilini kesin!”* diye emir verdi. Hz. Ali Abbas b. Mirdas'ı kolundan tutup Hz. Peygamber'in huzurundan dışarı çıkardı. Abbas Hz. Peygamberin sözündeki kinayeyi o an için anlayamamış ve tedirgin olmuştu.¹⁸² *“Ya Ali hakikaten dilimi kesmeye mi götürüyorsun?”* dedi. Hz. Ali Hz. Peygamber'in sözünün *“Bunu ikna edip ağzını kapayın başkalarını diliyle tahrik etmesine mani olun!”* manası taşıdığını biliyordu. *“Hz. Peygamber'in emrettiğini yapacağım!”* diye cevap verdi. Onu develerin bulunduğu yere götürüp *“Ya Abbas! Resulullah! Seni muhacirlerden ve ensardan biri sayıp 4 deve verdi. İstersen 4 deveye kanaat edip onlardan ol dilersen de 100 deve alıp yeni Müslümanlardan biri sayıl!”*¹⁸³ dedi. Abbas Hz. Ali'nin bu alternatifli teklifi karşısında şaşkın ve suskun kaldı. Meseleyi hiç böyle düşünmemişti. Nihayet Hz. Peygamber'in verdiği dört deveyi tercih ederek muhacir ve ensar arasına girmeyi kabul etti. Müellefe-i kulûb sınıfına girmek istemedi. Abbas b. Mirdas daha sonra Hz. Peygamber'in huzuruna dönünce Hz. Peygamber ona *“Ya Abbas! Benim hakkımda şiir mi söyledin?”* diye latife yaptı.¹⁸⁴ Abbas da *“Ya Resulallah! Şiirim dilimin ucunda karınca gibi dilimi ısırır söylemeden duramam. Bu konuda iradem elimde değil.”* diye özür beyan etti. Hz. Peygamber tebessüm ederek *“Arap kavmi böyledir işte. Şiir söylemezlerse duramazlar. Nasıl ki deve bağırmadan duramaz.”* buyurdu.¹⁸⁵ Böylelikle etrafındaki insanların içinde bulundukları çıkmaza işin mahiyetini ve gayesini izah ederek çözüm bulmuş oldu.

Başka bir zaman ise Has'am kabilesinden bir adam Hz. Peygamber'e gelip babasına haccın farz olduğunu ancak onun bineğe binip hacca gidemeyecek kadar yaşlandığını, kendisinin babasının yerine hac yapıp yapamayacağını sordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber *“Babanın bir borcu olsa öder miydin?”* dedi. Adam *“Evet.”* deyince Hz. Peygamber *“Öyleyse babanın yerine hac da yapabilirsin.”*¹⁸⁶ dedi. Görüldüğü üzere bu diyalogda kendisine gelen bir kişinin babasıyla kan bağıni dikkate alarak ne yapması gerektiğini

¹⁸¹ Müslim, “Zekât”, 132 (No. 2436).

¹⁸² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/273, 307-309; 4/271-273.

¹⁸³ İbn Hişâm, *Sîret*, 5/169-173.

¹⁸⁴ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, 3/168-170.

¹⁸⁵ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 3/432-433.

¹⁸⁶ Nesâî, “Menâsikü'l-hac”, 11 (No. 2639, 2641).

söylemiş verdiği örnekle de muhatabın aklına hitap ederek içerisinde bulunduğu problemi çözmüştür.¹⁸⁷

Etrafında bulunan insanların zor durumda olması Hz. Peygamber'e ağır gelmiştir.¹⁸⁸ İnsanlara olan bu düşkünlüğünden dolayı kendisine arz edilen davalara sulh yolu ile çözüm getirmeyi şiar edinmişti.¹⁸⁹ Bir gün sahabeden Ka'b b. Malik Abdullah b. Ebî Hadret'ten borcunu ödemesini istemiş, Abdullah ise ödeyecek durumunun olmadığını söylemişti. Aralarında münakaşa başlamış Hz. Peygamber de tartışma seslerini duyunca odasından çıkmış ve “*Ey Ka'b! Alacağın paranın yarısını düş ona bağışla!*” buyurmuştu. Ka'b da “*Olur ya Resulallah!*” dedi. Ebû Hadret'e de “*Sende kalan borcu öde!*” dedi. O da memnuniyetle kabul etti.¹⁹⁰ Hz. Peygamber böylelikle iki müminin arasında çıkması muhtemel küskünlüğün önünü alıp uygun bir şekilde müdahale ederek meseleyi tatlıya bağlamış oldu. Sonrasında da herkese borçlarını zamanında ödeyip kimseyi zor durumda bırakmamalarını söyledi.¹⁹¹

Problemleri çözmesine bir diğer örnek de şu hadisedir: Muhayyisa ve Abdullah b. Sehl isminde iki sahâbî Hayber'e hurma toplamaya gitmişti. Her biri ayrı bahçelerde çalıştı. Muhayyisa Abdullah'ın çalıştığı hurma bahçesine gittiğinde onu öldürölüp bir kuyuya atılmış vaziyette gördü. Bunun üzerine Medine'ye Hz. Peygamber'in yanına gitti ve katilin Yahudilerden biri olabileceğini söyledi.¹⁹² Hz. Peygamber bu iddia için Muahyyisa'dan yemin etmesini istedi. Muhayyisa öldürölme anını görmediği için yemin etmekten kaçındı. Olayı Yahudilerden soruşturan Hz. Peygamber cinayeti işlemediklerine dair yemin etmeleri üzerine büyük bir husumete mahal vermemek ve anlaşmazlığa son vermek için maktulün diyetini kendisi ödedi.¹⁹³

Güzel söz söylemek, insanların beyan ettikleri fikirleri önemsemek, kendileriyle istişare etmek ve problemlere çözüm odaklı yaklaşmak hem ahlaki bir erdem hem de bir sanattır. İnsan kazanımında da en etkili yöntemdir.¹⁹⁴ Etkili bir iletişim güzel bir hatip ve güzel bir dinleyici olmak ve karşılıklı fikir alışverişiyle mümkündür. Zira insanoğlu kendisinin dinlenilmesine ve fikirlerinin önemsenmesine ihtiyaç duyar. Bu durum kişiyi motive eder. Danışmanlara başvurulmasının bir sebebi de dinlenilme ihtiyacıdır.¹⁹⁵

¹⁸⁷ Macit, “Hz. Muhammed'in Bazı İletişim İlkeleri”, 285.

¹⁸⁸ el-Tevbe 9/128.

¹⁸⁹ Ebû Dâvud, “Diyât”, 13 (No. 4534).

¹⁹⁰ Buhârî, “Salât”, 71 (No. 457).

¹⁹¹ Ebû Dâvûd, “Vitr”, 32 (No.1555).

¹⁹² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/333, 396.

¹⁹³ *Muvatta* “Kasâme”, 1 (No. 2); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/142; 5/435-436.

¹⁹⁴ Yağcı, “Hz. Peygamberin İnsan Kazanma Sanatı”, 11.

¹⁹⁵ Adem Solak (ed.), *Çocukla İletişim ve Beden Dilini Kullanma* (Ankara: Hegem, 2006), 35.

Ayrıca konuşmanın, dinlemenin ve meşveretin insanlar arasında en önemli iletişim unsurlarından biri olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Kişi güzel konuşmaya itina gösterip güzel bir hatip olmayı önemseydiği gibi güzel bir dinleyici olup her türlü öneriye açık olma halini de önemsemelidir. Kendisine beyan edilen suale, fikre, mantık dairesinde ve muhatabını incitmeden karşılık vermelidir. Karşılaştığı sorunları en sade şekilde çözmeye gayret etmelidir. Kişi dinlemeyi bildiği sürece muvaffak olur. Yüce Allah ise dinlemenin ehemmiyetini Kur'an-ı Kerim'de şöyle vurgulamaktadır: “*Dinlemedikleri halde dinledik diyenler gibi de olmayın.*”¹⁹⁶

Unutmamalıyız ki başarılı yetişkin fertlerin ve çocukların arkasında, onları ön yargısız bir şekilde dinleyen kendileriyle istişare eden ve sorunlarını onları tahkir etmeden sorunları çözmeye çalışan aileler vardır. Aynı şekilde sosyal ve iş hayatında başarılı olan kişiler dinlemeyi bilen fikirleri önemsenen ve meselelere çözüm odaklı yaklaşan kimselerden oluşmaktadır.

1.3.10. Güvenilir İnsanlar Yetiştirme Arzusu

Emniyet ve selamet içinde yaşamak insanoğlunun en temel hak ve ihtiyaçlarından biridir. Yüce Allah'ın cenneti tasvir ederken “*Selam Yurdu*”¹⁹⁷ olarak nitelemesi insanoğlunun güvende olma ihtiyacının ehemmiyetine dayanmaktadır. Zira kişi kendisini güvende hissetmediğinde huzur bulamaz, mutlu olamaz. Hz. Peygamber'in başarıya ulaşmasında çevresindekilere güven vermesinin etkisi büyüktür. Kendisi emin vasfına haiz olmakla birlikte tüm insanlığa da bunu telkin etmiştir. “*Müslüman elinden ve dilinden emin olunandır.*”¹⁹⁸ Buyurarak güveni bir ön vasıf olarak belirtmiş ve insanın en büyük hasletinin güvenilirliği olduğunu vurgulamıştır.

Hiz. Peygamber nübüvvetin ilk dönemlerinde “*Yüce Allah bize ne zaman yardım edecek?*” diye içerisinde bulundukları zor durumu dile getiren mazlum Müslümanlara “*Sizden önceki ümmetlerden öyle kimseler vardı ki (onlar için) yerde bir çukur kazılır ve o çukura atılırlardı. Sonra testere getirilip başları üzerine konur ve başları ikiye bölünürdü. Yapılan bu işkenceler onları dinlerinden döndürmezdi. Bir başkasının da etinin altındaki sinir ve kemikler demir taraklarla taranırdı. Bu işkenceler o kişiyi dininden döndürmezdi. Yüce Allah bu dini kesinlikle tamamlayacaktır. Öyle ki bir kimse biniti üzerinde Sana'dan Hadramevt'e kadar gidecek de sadece Allah'tan ve koyunlarına saldırma tehlikesinden dolayı kurttan*

¹⁹⁶ el-Enfâl 8/21.

¹⁹⁷ Yûnus 10/25.

¹⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/22 (No. 4458).

korkacak. Fakat siz müşriklerin eziyetlerinden kurtulmak için acele ediyorsunuz.”¹⁹⁹ sözleriyle hedeflerinden birinin de güven tesisi olduğunu vurgulamıştır.

İnsanların Hz. Peygamber’e güvenmesinin en önemli sebeplerinden biride onun (s.a.v.) herkese eşit davranıp adil olmasıdır. Kendisinden hırsızlık yapan itibarlı bir kadının affedilmesi talep edilince: “Kızım Fatıma da olsa elini keserim!”²⁰⁰ buyurarak İslam’da kimseye imtiyaz ve iltimasın söz konusu olmayacağını vurgulamıştır. Yine “İnsanlar tarağın dişleri gibi birbirleriyle eşittir.”²⁰¹ buyurarak İslam’ın tüm insanları eşit değerlendirdiğini belirtmiş ve gönüllerde güven duygusunu tesis etmiştir. Böylelikle Arap toplumunda var olan sıradan insanlarla itibarlı insanlar arasındaki yargılanma farkını ve sadece zayıf insanların cezalandırılması adaletsizliğini ortadan kaldırmıştır.

Hz. Peygamber insanlara sosyal statüsüne göre değer atfetmemiştir. Onun (s.a.v.) bu tutumu sosyal hayatın huzur içerisinde seyretmesini sağlamış ve İslam’a karşı hususi düşmanlık beslemeyen herkesi olumlu etkilemiştir. İnsanların tahkir nazarıyla baktığı nice kimseler onun eşsiz hoşgörüsü sayesinde komutanlık yapmış kimisi de şehitlik mertebesine yükselmiştir.²⁰² Buna örnek olarak şu olayı aktarabiliriz: Hz. Peygamber Hayber Savaşı esnasında iken önünde koyun sürüleri olan Yesar isminde Habeşli bir çoban Hz. Peygamber’e gelip kim olduğunu sordu. Hz. Peygamber kendini ve gayesini açıkladı. Yesar “Yâ Resulallah! Ben Habeşli çirkin yüzlü ve fakir bir köleyim! Bu halimle Yahudilerle çarpışır ve ölürsem yine cennete girer miyim?” dedi. Hz. Peygamber Allah’ın insanların dış görünüşlerine ve mallarına değil kalplerine ve amellere itibar edeceğini²⁰³ söyledi. Yesar yanında emanet bulunan koyun sürüsünü ne yapması gerektiğini sordu. Hz. Peygamber de “Onları sahiplerine gönder sonra gel bizimle savaş buyurdu.” Yesar kendisine söyleneni yaptı ve çok geçmeden Müslümanlar safında savaşarak şehit oldu.²⁰⁴ Hz. Peygamber “Hiç secde etmediği halde cennet hurilerinden ikisini onun başucunda gördüm.”²⁰⁵ diyerek Yesar’ın mutlu akıbetin bildirdi. Bu hadisede dikkatleri çeken nüktelerden biri de Hz. Peygamber’in savaş gibi olağanüstü durumlarda bile kişiye emanet edilen şeylerin iade edilmesini emretmesidir. Zira kendisi de Mekke’den hicret etmek zorunda kaldığında elinde bulunan emanetleri sahiplerine vermesi için yerine Hz. Ali’yi vekil bırakmıştı.²⁰⁶

¹⁹⁹ Buhârî, “Menâkıb”, 25 (No.3612).

²⁰⁰ Tirmizî, “Hudûd”, 6 (No. 362).

²⁰¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/411 (No. 23885).

²⁰² Buhârî, “Ahkâm”, 33 (No.7187).

²⁰³ Müslim, “Birr”, 34 (No. 6543).

²⁰⁴ Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2 649-650.

²⁰⁵ İbn-i Kesîr, *es-Sîre*, 3/361.

²⁰⁶ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, nşr. Ebû Abdillâh Abdusselâm (Riyad: Mektebetü’r-Rüşd, 2004) 6/474.

Günümüzde en çok ihtiyaç duyulan haslet dürüstlük ve güvenilirliktir diyebiliriz. İslam'ın da ana unsurlarından biri olan güven soyut bir kavram değil bilakis yoksun olduğumuz da eksik kalacağımız somut bir husustur. Aile fertleri, amir ile memur, iş sahibi ve işçiler, devlet ile halk arasında ilişkilerin sıhhatli işleyebilmesi için güven olmazsa olmaz bir unsurdur. Toplumda güven tesisi tam olduğu zaman insanlar kabiliyet ve potansiyellerini de ortaya koyabilir, selim zevk ve duygularını topluma rahatça sunup ve yeni deneyimlere cesaretle atılabilirler. Güvenin olmadığı bir döngüde her şey monoton bir seyir alır. Güven tesisinin oluşumu ciddi gayret ve efor isterken yıkımı ise basittir.

Güven bir ahlaki nitelik olarak kişide bulunmazsa kişi ayıplanmaktan kurtulamaz. Nitekim bu durumu Kur'an-ı Kerim şöyle dile getirmektedir: *“Ehl-i kitaptan öylesi vardır ki ona yüklerle mal emanet etsen onu sana noksansız öder; içlerinden öylesi de vardır ki ona bir dinar emanet etsen tepesine dikilip durmadıkça onu sana ödemez. Çünkü onlar ümmilere yaptıklarımızdan dolayı bize bir vebal yoktur derler. Onlar bile bile Allah adına yalan söylemektedirler.”*²⁰⁷

Müslüman sadece ailesine ve sosyal çevresine değil tüm insanlığa karşı güvenilir olması gerektiğinin şuurunda olmalıdır. Ancak karşılıklı dürüstlük ve güven temeli üzerine inşa edilen arkadaşlıklar uzun seneler devam edebilir.

Doğru ve güvenilir bir insan olmanın yolunun doğru niyet ve kalbe sahip olmaktan geçtiğini unutmamak gerekir. Bu bağlamda şahıslar gerek aile içerisindeki ilişkilerinde gerekse sosyal hayattaki beşerî münasebetlerinde ve evlilik öncesi süreçlerinde dürüstlüğü elden bırakmamalıdır. Taraflar istediklerini elde edebilme adına yanıltıcı vaatlerden ve yapmaya takat getiremeyecekleri sözleri vermekten kaçınmalıdırlar. Noksan ve yetersiz olduğunu bildikleri yönlerini dürüstçe beyan etmelidirler. Selamet ve emniyet içerisinde yetişen insanların sonrasında etrafına güven veren insanlar olması beklenilir.²⁰⁸

1.4. HEDİYELEŞMEYE ÖNEM VERMESİ VE İKRAMDA BULUNMASI

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *“Hediyeleşin! Çünkü hediye gönüllerden kini söküp atar.”*²⁰⁹ O (s.a.v.) dostluk ve sevgi bağlarını kuvvetlendirmek, gönül almak, kişiyi İslam'a ısındırmak, gelebilecek zararların önünü almak, verilen emeği ödüllendirmek gibi türlü amaçlarla etrafındaki insanlara hediyeler vermiş ve kendisine verilen hediyeleri de kabul etmiştir.²¹⁰ Hz. Peygamber ihtiyacı olmasına rağmen etrafındaki insanların gönlünü hoşnut

²⁰⁷ Âl-i İmrân 3/75.

²⁰⁸ Yağcı, Hz. Peygamberin Söz ve Davranışlarında İnsan Kazanma Sanatı, 61.

²⁰⁹ Tirmizî, “Velâ”, 6 (No. 2130).

²¹⁰ Macit, “Hz. Muhammed'in Bazı İletişim İlkeleri”, 287.

etmek için onları kendisine tercih ederdi.²¹¹ Numan b. Bişr'in anlattığı şu hatırayı bu bağlamda örnek verebiliriz. “Bir keresinde Hz. Peygamber’e Taif’ten bir miktar üzüm hediye gelmişti. O da beni çağırarak ‘Şu salkımı al da annene götür.’ dedi. Ama ben üzümü anneme götürmeden yedim. Birkaç gün sonra Hz. Peygamber bana ‘Üzüm salkımı ne oldu, annene ulaştırdın mı?’ diye sordu. Ben de hayır dedim onu kendim yedim. Bu olay nedeniyle Hz. Peygamber bana latife yoluyla vefasız derdi.”²¹²

Hz. Peygamber hediye verme adetini her fırsat ve her durumda sürdürürdü. Hicretin dördüncü yılında gerçekleşen Zâtü’r- Rikâ Gazvesi’nin dönüş yolunda babası Uhud’da şehit olan Câbir b. Abdullah’ın yorgun düşen devesini kendisinden satın almak istediğini söyledi.²¹³ Medine’ye vardıktan sonra da ücretini ödedi. Akabinde Câbir’e “Para da deve de senindir!” diyerek satın aldığı deveyi kendisine tekrar hediye etti.²¹⁴ Böyle yaparak yetim olan Câbir’e hem maddi destek vermiş hem de hediye vererek onu taltif etmiş oldu.

Hz. Peygamber kendisine verilen hediyeleri de kabul ederdi. Zira hediye kabul etmek hediye vereni önemsemek ve onurlandırmak demektir. Hz. Hatice kölesi Zeyd b. Harise’yi Hz. Peygamber’e hediye etmiş, o da (s.a.v.) bu hediyeyi kabul etmiş ve sonrasında da Zeyd’i azat etmiştir.²¹⁵ Böylelikle hem eşi Hz. Hatice ile hem de Zeyd’le sevgi bağını kuvvetlendirmiştir. Hz. Peygamber Müslüman olmaları için mektup gönderdiği krallara da hediyeler göndermiş, onlardan gelen hediyeleri de kabul etmiştir.²¹⁶

Hz. Peygamber’in hediyeler vererek ihsanda bulunması sadece Müslümanlarla sınırlı değildi. Gayri müslimlere de çeşitli ikramlarda bulunmuştur. Bu tutumuyla kendilerinin gönüllerini kazanmak, kilitli kalplerini İslam’a açmak gibi gayeler gütmüştür.²¹⁷ Onun (s.a.v.) bu davranışı ayetlere dayanmaktadır. Zira Yüce Allah Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyurmuştur: “Sadakalar (zekât gelirleri) ancak şunlar içindir: Yoksullar, düşkünler, sadakaların toplanmasında görevli olanlar, kalpleri kazanılacak olanlar, azat edilecek köleler, borçlular, Allah yolunda (çalışanlar) ve yolda kalmışlar. İşte Allah’ın kesin buyruğu budur. Allah bilmekte ve hikmetle yönetmektedir.”²¹⁸

²¹¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/405 (No.3838).

²¹² İbn Mâce, “Et’ime”, 61 (No. 3368).

²¹³ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 2/501.

²¹⁴ Buhârî, “Cihâd”, 49 (No.2861).

²¹⁵ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 2/598.

²¹⁶ Kâdî İyâz, Ebû'l-Fadl İyâz b. Mus'ab. İyaz el-Yahsubî, *eş-Şifâ bi-ta'rîf-i hukûki'l-Mustafâ*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1988), 1/123.

²¹⁷ Müslim, “Fedâil”, 6022.

²¹⁸ el-Tevbe 9/60.

Hicretin sekizinci senesinde savaşılmadan ve kan dökülmeden Mekke fethedildi.²¹⁹ Fetihten sonrasında Hevâzin kabilesi ile Huneyn Gazvesi yapıldı. Bu savaş Müslümanların lehine sonuçlandı ve savaştan büyük bir ganimet elde edildi.²²⁰ Hz. Peygamber savaş sonrasında gerekli taksimatı yapmak üzere ganimetlerin toplandığı yere geldi.²²¹ Ganimetlerin beşte birini beytülmal hissesi olarak ayırdı. Kalanını da sahabe arasında paylaştırdı.²²² Kalplerini İslam’a ısındırmak istediği bazı kimselere yüzer deve verdi. Böylelikle bu kişilerin içindeki tereddüt kalıntılarını izale edip kalplerini İslam’a ısındırmak, kendilerinden doğabilecek düşmanlıkların da önünü almak niyetindeydi. Nitekim hedeflediği gibi de oldu. Kendisine bolca ihsanda bulunulan kişilerden biri olan Ebû Süfyan yapılan lütuf karşısında hayranlığını saklayamamış ve: *“Anam babam sana feda olsun ya Resulallah! Bu ne büyük lütuf ve ne güzel keremdir! Allah hakkı için sen hem barış zamanında hem de savaş zamanında insanların en cömerdisin. Allah seni hayırla mükâfatlandırınsın!”*²²³ demiştir. Yine Hz. Peygamber Safvan b. Ümeyye’nin kalbini İslam’a ısındırmak için binlerce koyunu kendisine vermiştir.²²⁴ Safvan onun (s.a.v.) bu eşsiz cömertliğinden duyduğu hayranlığı şöyle anlatmıştır: *“Resulullah insanlar içinde en sevmediğim kimse idi. Fakat Huneyn günü bana o kadar mal verdi ki neticede benim gözümde insanların en sevimlisi haline geldi.”*²²⁵

Hz. Peygamber insanlara İslam’ı aktarırken irşat metotlarını en güzel şekilde uygular insan psikolojisinin girift, zarif ve hassas yönlerini dikkate alarak muhatabının Müslüman olması için tüm gayretini sarfederdi. Topluma yön verebilen ve insanlara liderlik yapan kişilerin kazanımına da ayrı bir ihtimam gösterirdi. Zira onların Müslüman olması yönetimi altındaki insanların da Müslüman olması ve o toplumun adil yönetilmesi demekti. Onlara fazlaca ikram ve ihsanda bulunması da bu sebepten ötürüdür. Sa’d b. Ebû Vakkâs ile Hz. Peygamber arasındaki şu diyalog onun (s.a.v.) böyle kimselere hususi olarak ikramda bulunmasının nedenini göstermektedir. Sa’d b. Ebû Vakkâs Hz. Peygamber’e şöyle bir soru yöneltti *“Ya Resulallah! Uyeyne b. Hisn, Akra b. Habis gibi uzun süre İslam’a düşmanlık yapmış ve yeni Müslüman olmuş kişilere büyük ikram ve iltifat gösteriyorsunuz hatta verdiğiniz de fazlaca veriyorsunuz. Oysa diğer yanda Cuayl b. Suraka gibi önceden Müslüman olmuş samimi ve fakir kimselere onlara gösterdiğiniz ilgi ve alakayı göstermiyor ve onlara verdiğiniz dünyalıktan daha az veriyorsunuz. Bunun hikmeti nedir?”* Hz. Peygamber ise şöyle cevap verdi *“Ey Sa’d! Birini daha çok sevdiğim halde bir başkasına sırf Allah onu yüzükoyun ateşe atmasın diye*

²¹⁹ Müslim, “Sıyâm”, 2570.

²²⁰ Buhârî, “Farzu’l-humus”, 19 (No. 3147).

²²¹ Buhârî, “Meğâzî”, 57 (No. 4328).

²²² Nesâî, “Fey”, 38 (No. 4143).

²²³ Tirmizî, “Zekât”, 30 (No. 666); Müslim, Fedâil, 59 (No. 6022).

²²⁴ Vakidî, *el-Megâzî*, 2/854-855.

²²⁵ Tirmizî, “Zekât”, 30 (No. 666).

*ihlanda bulunduğum olur! Allah'a yemin olsun ki Cuayl, Uyeyne ve Akra gibilerin yeryüzü dolusu kadarından fazilet ve dindarlıkta daha üstündür. Fakat ben Uyeyne ve Akra'ya bu tarz muamele ederek onları kazanmaya İslam'a ısındırmaya çalışıyorum. Çünkü bunlar toplumlarının reisleri hatırı sayılır nüfuzlu kimseleridir.”*²²⁶ Hz. Peygamber'in bu tutum ve cevabından Müslümanlığı yeni benimsemiş kimselere elden geldiğince anlayışlı ve iltifatlı davranmanın önemli bir hizmet prensibi olduğunu anlıyoruz.

Hediyeleşme ve maddi ihsan sosyal bağı kuvvetlendiren insanlar arasındaki sevgiyi kalıcı kılan bir etkidir. Zira hediyeleşmek insanın özel alanıdır. Herkes kendisine ikramda bulunulmasından hoşlanır. Hediye kişinin kendini değerli ve özel hissetmesine vesile olur. Aynı zamanda ikram insanlar arasındaki husumetin ve soğukluğun izale olmasında büyük rol oynar. Dostluğun ve ülfetin devam etmesi için de bir vesiledir.

Bizler de hem insaniyetimizin gereği hem de Müslüman olmamız hasebiyle etrafımızdaki insanların gönüllerini mamur etmede Hz. Peygamber'in hediye ve ikramda bulunma prensibini uygulamalıyız. Bu olguyu hayatımıza taşıdığımızda gerek İslam adına yapacağımız hizmetlerde gerekse çalışma hayatımızdaki hedeflerimizde daha çabuk yol almamız beklenir. İnsani ilişkilerimizde yerinde yapacağımız bir iltifatın da muhatabımızı en az hediye kadar sevindireceği unutulmamalıdır.

Özellikle yurt dışında İslami hizmetler yürüten din görevlileri Hz. Peygamber'in gayri müslimleri kazanırken uyguladığı ikram metodunu önemsemelidirler. Yapılacak maddi ihsanların başarıya etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Aynı şekilde eğitimciler de gerek yaz Kur'an kurslarında gerekse örgün eğitimde öğrenciyi motive etmek ve devamlılığını sağlamak amacıyla zaman zaman hediyeler vermelidirler.

1.5. BEDEN DİLİNİ KULLANMASI

Beden dili muhataba söylenen sözün etkili ve anlaşılır olması için iletişimde önemli bir yere sahiptir. Sözlerimiz günlük yaşamımızın kısa bir bölümünü kapsarken beden dilimiz ve tavırlarımız zamanımızın kalan kısmını kapsar.²²⁷ Dolayısıyla insan hayatında yeri böylesine büyük olan bir olgu görmezden gelinemez. Hz. Peygamber de bir eğitici olarak anlatım esnasında beden dilinin olumlu etkisini kullanmıştır. Konuşma esnasında söyleyeceği sözün durumuna göre ses tonunu ayarlar bakışlarını muhatabına yöneltir ve muhatabın söylenen sözü

²²⁶ İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi* (İstanbul: Akçağ Yayınları, 1989), 5/203-204.

²²⁷ Mustafa Karataş, “Hz. Peygamberin Beden Dili”, *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/19 (2003), 19.

iyice içselleştirmesi için uzuvlarını etkili bir şekilde kullanırdı. Konuşma esnasında mimikleriyle sözleri uyumlu olurdu.²²⁸

Örneğin yetimlere güzel münasebette bulunan kimseler ile kız çocuklarını İslam terbiyesiyle büyüten kimselerin cennetteki durumunu anlatırken: “*Ben ve yetimi himaye eden kimse cennette şöylece beraber bulunacağız.*” demiş ve işaret ile orta parmağını yan yana tutarak göstermiştir.²²⁹ Yine Cibril Hadisi olarak bilinen öğretide Cebrail’in Hz. Peygamber’e gelip kendi dizlerini Hz. Peygamber’in dizlerine dayayarak İslam iman ve ihsana dair sorular sorması da eğitim ve öğretimde fiziksel temasın ehemmiyetini göstermektedir.²³⁰

Hz. Peygamber konuşurken zaman zaman muhatabının elini dizini ve omzunu tutarak fiziksel temas sağlardı.²³¹ Nitekim beden dilinin olumlu etkisi dolaylı olarak Kur’an-ı Kerim’de zikredilmiştir.²³² Abdullah b. Mes’ûd “*Hz. Peygamber ellerim onun avuçları arasında olduğu halde Kur’an’dan bir sure öğretir gibi bana teşehhüdü öğretti.*”²³³ demiştir. Yine Hz. Peygamber sözünü daha tesirli kılmak için genç sahâbilerden Abdullah b. Ömer’in omzunu tutmuş: “*Dünyada bir garip veya yolcu gibi ol!*”²³⁴ buyurmuştur. Hayber dönüşünde ise Habeşistan’dan gelen Cafer’i kucaklayarak alnından öpmüş ve “*Cafer’in gelişine mi yoksa Hayber’in fethine mi sevineyim bilemiyorum!*”²³⁵ demiştir. Bu dokunuşlar içtenlik ve ülfeti barındırdığı gibi karşısındaki insana verilen değer de göstergesidir. Ayrıca muhatabının ilgi ve dikkatini çekmeye de katkı sağlamaktadır.²³⁶

Hz. Peygamber konuştuğu kişi şayet kendisinin elini tutmuşsa o bırakmadıkça bırakmaz karşısındaki yüzünü başka tarafa çevirmedikçe o da (s.a.v.) çevirmezdi. Hatta muhatabı bir şey söylemek gayesiyle Hz. Peygamber’in kulağına fısıldasa konuşan kişi başını çekmeden kendisi de çekmezdi.²³⁷ Beden dilini kullanırken azami nezaket gösterirdi.

Hz. Peygamber bir keresinde takvanın insan vücudundaki yerini izah ederken eliyle göğsüne işaret etmiş ve üç defa: “*Takva buradadır.*”²³⁸ buyurmuştur. Bir başka seferde “*Mü’min diğer bir mü’min için parçaları birbirini perçinlenen bina gibidir.*”²³⁹ buyurmuş

²²⁸ Yağcı, Hz. Peygamberin Söz ve Davranışlarında İnsan Kazanma Sanatı, 46.

²²⁹ Buhârî, “Talâk”, 25 (No. 1453); Ebû Dâvûd, “Edep”, 121, 122; Tirmizî, “Birr”, 14.

²³⁰ Buhârî, “İman”, 50 (No. 37).

²³¹ Emine Demil, “Hadisler Çerçevesinde Hz. Peygamber’in Eğitim Metodu”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi* 5 (2019), 225; Karataş, “Hz. Peygamber’in Beden Dili”, 138.

²³² el-Fetih 48/10.

²³³ Buhârî, “İstizân”, 28 (1454).

²³⁴ Buhârî, “Rikâk”, 3 (No. 6416).

²³⁵ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 7/157.

²³⁶ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 6/416.

²³⁷ Tirmizî, “Sıfatü'l-kıyâme”, 46 (No. 2490).

²³⁸ Müslim, “Birr”, 32.

²³⁹ Buhârî, “Mezâlim”, 5 (No. 2446).

ardından bu sözünü açıklamak için parmaklarını birbirine kenetlemiştir. Böylelikle beden dilini vermek istediği mesajla uyumlu kullanmış ve sözlerine mukavemet kazandırmıştır.

Veda Haccı esnasında veda hutbesini verdikten sonra: “*Size görevimi hakkıyla yerine getirdim mi?*” sualine ashâbın “*Evet getirdiniz ey Allah’ın elçisi!*” demesi üzerine Hz. Peygamber “*Allah’ım şahit ol!*” diyerek şehadet parmağını üç kez göğe doğru kaldırarak kelimelerini daha etkili hale getirmiştir.²⁴⁰ Tebük seferinde Muâz b. Cebel’e bazı nasihatlerde bulunurken eliyle kendi dilini tutmuş ve: “*İşte bunu muhafaza et!*”²⁴¹ buyurarak insanın ahiret selametinin diline sahip olmasıyla alakalı olduğunu söylemiştir. Görüldüğü üzere Hz. Peygamber kişinin diline hakim olmasının ehemmiyetini anlatırken sadece diline sahip ol demekle yetinmemiş eliyle de vermek istediği mesajı tekit etmiştir.

Hz. Peygamber vücut dilini ve mimiklerini her daim güven için kullanmış hiçbir olumsuz durumu onaylamak ve muhatabının beklemediği bir durumu desteklemek için kullanmamıştır. Nitekim Mekke’nin fethinden sonra kendisine biat etmeye gelen Abdullah b. Ebî Serh’in önce biatını kabul etmemiş sonrasında Abdullah’ın ısrarı üzerine kabul etmişti. Abdullah yanından ayrıldıktan sonra “*Neden onu öldürmediniz?*” diye ashâbına sormuş onlar da “*Bize bir işaret yapsaydınız onu öldürürdük ey Allah’ın Resulü!*” demişlerdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber ser levha olacak şu sözü söylemiştir: “*Biz peygamberlere kaş göz işaretiyle ihanet etmek ve bu şekilde birini öldürtmek asla yakışmaz.*”²⁴² Görüldüğü üzere kendisine yıllarca düşmanlık yapmış ve öldürülmesini istediği kişiye karşı bile son derece şeffaf davranmış ve aldatıcı bir tavır sergilemekten uzak durmuş kaş göz işaretini kullanmaktan kaçınmıştır.

Hz. Peygamber’in bu metodu günümüz eğitiminde de dikkatle uygulanmalı beden dili ve fiziksel temasın ehemmiyeti ihmal edilmemelidir. Samimi ve yerinde temasın olumlu tesiri eğitim alan kişi üzerinde yıllarca devam etmesi muhtemeldir. Göz teması ve söylenen sözün beden dili ile desteklenmesi öğrenci ile eğitmen arasında güçlü bir bağ kurulmasına olanak sağlar. Ayrıca yerinde kullanılan beden dili eğiticinin sınıfa, kürsüye vs. hakim olmasını sağlar. Eğitmen bu bağlamda konu ile alakalı profesyonel destek almalıdır. Sergilediği tavırlarda da ölçüyü muhafaza etmelidir. Bu bağlamda eğitmenler bağlı olduğu kurumlar tarafından gerekli bilgileri ihtiva eden broşürlerle ve seminerlerle desteklenmelidir.

²⁴⁰ Müslim, “Hac”, 2950.

²⁴¹ Tirmizî, “İmân”, 8 (No. 2616).

²⁴² Nesaî, “Tahrîmu’d-Dem”, 14.

1.6. İNSANLARA KARŞI AFFEDİCİ VE MÜSAMAHAKÂR OLUŞU

Hız. Peygamber yaşamında kendisine yapılan haksızları defalarca affetmiştir. Kendisine iman edip yanında saf tutan insanların bir kısmı öncesinde kendisine zulmetmiş kimselerden oluşmaktadır. O (s.a.v.) ise bu kimseleri kendilerine karşı sergilediği affedici tutumla kazanmıştır. Bu durumu Süname b. Üsâl'in şu hadisesi ile örneklendirebiliriz: Yemâme reisi olan Süname Hız. Peygamber'e karşı düşmanlık beslemekteydi. Bu kişi hicretin yedinci yılı Muharrem ayında Necid bölgesine düzenlenen bir sefer esnasında esir alındı.²⁴³ Öncesinde bir elçiyi öldürmeye teşebbüs ettiği için Hız. Peygamber onu tutuklatmıştı.²⁴⁴ Bunun üzerine tutuklu haldeki Süname'ye “*Yanında bana sunacağın ne var?*” diye soran Hız. Peygamber'e Süname: “*İyi bir şey.*” dedi ve ekledi “*Eğer beni öldürürsen kanı helal birini öldürmüş olursun. Eğer canımı bağışlarsan şükreden birine iyilik yapmış olacaksın. Kurtuluş fidyem için ne kadar mal istersen veririm.*” Üç gün tekrar eden bu görüşme neticesinde Hız. Peygamber Süname'yi serbest bıraktı. Gördüğü iyi muamelenin etkisiyle Müslüman olan Süname şu samimi itirafta bulunmuştur: “*Ey Muhammed! Vallahi yeryüzünde benim için senin yüzünden daha kötü bir yüz yoktu. Şimdi senin yüzün benim için bütün yüzlerden daha güzel geliyor. Yemin ederim senin dininden daha fazla nefret ettiğim bir din de yoktu! Artık bana göre senin dinin bütün dinlerden daha güzeldir. Benim için senin beldenden daha sevimsiz bir belde yoktu. Şimdi senin belden benim için bütün beldelerden daha sevimlidir.*”²⁴⁵ Sonraki yıllarda Yemâme halkı Müseylemetü-l Kezzâb'a uyarak İslam'dan ayrıldı fakat Süname İslam'a sadık kaldı.²⁴⁶

Affetmek insanoğlunun en temel özelliklerindendir. Elinde intikam alabilme yetkisi varken affeden kişiler yüksek erdem ve fazilet sahibi kimselerdir. Bağışlamayı bilen yüce gönüllü insanlar toplum tarafından kabul görür ve sevilirler. Sair insanlar kendilerine kolay yaklaşabilir kendileri de toplumla hızlı ülfet ve ünsiyet kurabilme yeteneğine sahiptir. İntikam almak ve kin gütmek yerine İslam'da affetmek ve hatalara karşı hoşgörü göstermek tavsiye edilmiştir. Yüce Allah affetmenin ehemmiyetine şöyle vurgu yapmaktadır: “*İçinizden fazilet ve servet sahibi kimseler bundan böyle akrabalarına yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere mallarından bir şey vermeyeceklerine dair yemin etmesinler. Affetsinler hoş görsünler! Öyle ya onları bağışlamanıza karşılık Allah'ın da sizi bağışlamasını istemez misiniz? Allah çok bağışlayıcıdır engin merhamet sahibidir.*”²⁴⁷ Bir başka ayet-i kerimede ise: “*Onlar (takva*

²⁴³ İbn Kesir, Ebû'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-nihaye*, thk. Ali Şîrî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1988), 3/285.

²⁴⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 5/550.

²⁴⁵ Buhârî, “Meğâzî”, 71 (No. 4372).

²⁴⁶ Ebû Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah b. Muhammed Kurtubî İbn Abdilber Nemerî, *el-İstizkâr*, thk. Sâlim Muhammed Atâ-Muhammed Ali Muavviz (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000), 282.

²⁴⁷ Nûr 24/22.

sahipleri) bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar öfkelerini yenerler insanları affederler. Allah işini güzel yapanları sever.”²⁴⁸ buyrulmaktadır.

Hız. Peygamber güçlü olduğunda da zayıf olduğunda da merhameti elden bırakmamıştır. Mekke'nin fethi günü sergilediği tavır bu durumun en bariz örneklerindendir. Nitekim öncesinde hicret etmek zorunda kaldığı Mekke'yi 12 bin kişilik bir orduyla teslim almış buna rağmen intikam alma cihetine gitmemiştir.²⁴⁹ Fethi günü Kâbe'yi tavaf edip iki rekât namaz kılmış tavaftan sonra Kâbe'nin yanında durmuştu.²⁵⁰ Bir zamanlar üzerine deve işkembesi atan, boğazını ölümüne sıkan ve türlü eziyetler yapan kalabalık şimdi kendilerine yapılacak muameleyi merakla beklemekteydi.²⁵¹ Hız. Peygamber o gün dilediğini yapmaya muktedir. Dudaklarından dökülecek sözleri yapmaya hazır bekleyen binlerce insan vardı. Hal böyleyken şöyle seslenmiştir: “Ey Kureyşliler! Şimdi benden size nasıl davranacağımı bekliyorsunuz?” Mekkeliler başlarını önlerine eğerek cevap verdiler: “Senden iyilik bekliyoruz. Çünkü sen asil bir kardeş ve asil bir kardeşin oğlusun.” Hız. Peygamber de onlara: “O halde tıpkı Yusuf peygamber gibi ben de bugün size kınama yok Allah sizi bağışlasın. O merhametlilerin en merhametlisidir. Haydi! gidin hepiniz serbestsiniz diyorum.”²⁵² dedi. Malum olduğu üzere Hız. Yusuf da kıskançlıklarından dolayı kendisini kuyuya atan²⁵³ kardeşlerini affetmiş ve “Bugün size kınama yok!”²⁵⁴ demiştir. Hız. Peygamber'in bu asil tutumu karşısında yıllarca kalpleri nefret ve düşmanlık duygusuyla katılaştıran²⁵⁵ Mekkeliler İslam'a severek girmekte tereddüt etmediler.²⁵⁶ Yüce Allah ise bu hali şöyle beyan buyurmuştur: “Hani sizler birbirinize düşmanlar idiniz de o kalplerinizi birleştirmişti. İşte onun bu nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz.”²⁵⁷

Hız. Peygamber'in affediciliğinin bir başka örneği de şu hadisedir. Hicretin üçüncü yılında İslam'a karşı düşmanlıktan geri durmayan Gatafan kabilesi üzerine sefere çıkmıştı. Taraflar Nahl vadisinde karşılaştılar.²⁵⁸ Hız. Peygamber bir ara bir ağaç gölgesinin altında istirahat çekildi. Bu durumu fırsat bilen Gatafan lideri Düsür b. Hâris kılıcını sıyırıp Hız. Peygamberin yanına dikildi ve “seni benden kim kurtaracak?” dedi. Hız. Peygamber gayet sakin bir şekilde “Allah!” diye cevap verdi. Bu söz üzerine Düsür nerden geldiği belli olmayan bir

²⁴⁸ Âl-i İmran 3/134.

²⁴⁹ Müslim, “Cihâd”, 46.

²⁵⁰ Ebû Dâvûd, “İmâre”, 24-25, (No. 3024).

²⁵¹ Nesâî, “Tahâret”, 192 (No. 308).

²⁵² Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 9/195.

²⁵³ Yûsuf 12/15.

²⁵⁴ Yûsuf 12/92.

²⁵⁵ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 7/680.

²⁵⁶ Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 9/195.

²⁵⁷ Âl-i İmrân 3/103.

²⁵⁸ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe*, 2/159.

darbe yemiş gibi sarsıldı. Kılıç elinden düştü.²⁵⁹ Hz. Peygamber düşen kılıcı alıp Düsür'a "Şimdi seni kim kurtaracak!" dedi. Düsür yalvarmaya başladı. Hz. Peygamber "Allah'tan başka ilah olmadığına şهادet eder misin?" dedi. Düsür "Hayır! Fakat bundan sonra seninle asla savaşmayacağıma ve savaşanlara da hiçbir şekilde yardım etmeyeceğime söz veriyorum." dedi. Kabilesine döndüğünde "Ben insanların en hayırlısının yanından geliyorum." dedi ve Hz. Peygamber'in affedici tutumunu takdir etti.²⁶⁰

Hicretin yedinci senesinde Hz. Peygamber ve ashâbı umretü'l-kazâ için Mekke'ye gelmişti.²⁶¹ Ashâbın içerisinde Halid b. Velid'in kardeşi Velid de vardı. Mekke'de Halid'i göremeyince ona bir mektup bıraktı. Mektupta Hz. Peygamber'in Halid'den övgüyle bahsettiği şu sözler vardı: "Halid gibi bir adam İslam'ı bilmesin kabul etmesin olacak şey değil. Keşke o bu bilgi ve yeteneğini İslam'ın lehinde kullansaydı da biz de onun kadrini bilip üstün tutsaydık."²⁶² Halid bunları duyunca mutlu oldu kalbi İslam'a ısındı ve Müslüman olmaya karar verdi. Hz. Peygamber onun Müslüman olmasına çok sevindi ve "Ya Halid! Seni hidayete erdiren Allah'a şükürler olsun! Sen akıllı birisin. Allah'tan sana hayırlı işler yaptırmasını umuyorum."²⁶³ buyurarak sevincini dile getirdi. Hz. Peygamber Halid'in önceki yıllarda İslam'a verdiği zararı tamamıyla silmiş, eski günlerdeki olumsuzlukları hiçbir zaman söz konusu etmemiş bilakis onu kazanmak için iltifat etmiştir. Nihayetinde de Halid gibi bir insanı İslam'a kazandırmıştır. Hz. Peygamber "İnsanların cahiliye devrinde hayırlı olanları İslam devrinde de hayırlıdır."²⁶⁴ buyurarak ashâbını taltif ve motive etmiştir.

Hz. Peygamber affediciliği ve müsamahasında maddi kaygı taşımadığını ve Allah'ın rızasından başka bir gaye gütmeyişini hayatı boyunca ortaya koymuştur. Aynı zamanda hiç kimseye ölü veya diri bir yakını üzerinden psikolojik eziyet etmemiş ve edilmesine de müsaade etmemiştir. Bu asil tavrıyla da birçok insanın Müslüman olmasına da vesile olmuştur. Nitekim Hendek Savaşı günü Hazret-i Ali müşriklerin cesur savaşçılarından Nevfel b. Abdullah ile çarpışmış ve onu hendek içinde öldürmüştü.²⁶⁵ Nevfel'in ölüsünün hendek içinde kalması müşriklere ağır geldi ve cesedi para mukabilinde almak istediler. Hz. Peygamber "Bize onun ne ölüsü ne de parası lazımdır. Onun ölüsünün de diyet parasının da bize hayrı yoktur. Müşrikleri

²⁵⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/474-475; 3/188-189.

²⁶⁰ Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/193-196.

²⁶¹ İbn Hacer, *Fethu'l-bâri*, 7/500-501.

²⁶² Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/ 742-749, 755-769.

²⁶³ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, 1, 288-289, 339-340; 2, 62-63, 128-130, 134-158, 168-169; 3, 325, 488; 4, 252-259; 7, 394-398; 8/ 277-279.

²⁶⁴ Vâkıdî, *el-Megâzî*, 3, 1094-1095.

²⁶⁵ Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/ 471.

ölüleriyle baş başa bırakınız.”²⁶⁶ buyurmuştur. Bu durum onun (s.a.v.) intikam peşinde olmayışının en açık göstergelerindendir.

Hz. Peygamber’in affediciliğine bir başka misal ise şu olaydır: Medine sınırını teftiş için Abdullah b. Cahş komutasında bir seriyye gitmiş o esnada Kureyş’in kervanıyla karşılaşmışlardı. Baskın yapıp kervanın başında bulunan Hakem b. Keysan’ı esir aldılar. Hz. Peygamber esir olarak gelen Hakem b. Keysan’a Müslüman olmasını telkin etti. Hakem bu davete icabet etmedi hatta İslam’la alay etti. Hz. Ömer bu durumdan rahatsız oldu ve “Ya Resulallah! Bu adama ne diye tahammül ediyorsun? Bu adam Müslüman olmaz cezasını verelim!” dedi. Hz. Peygamber Hz. Ömer’in dediğini yapmadı ve sabırla tebliğe devam etti. Uzun uğraşı sonunda Hakem İslam’a girdi. Hz. Peygamber bu hale çok sevindi. Hakem için olumsuz görüş bildiren Hz. Ömer’e hem düşündürücü hem de ikaz dolu şu sözleri söyledi “Eğer sizin bu kişi hakkındaki görüşünüze uysaydık onu ilk anda öldürmüş ve cehenneme yollamış olurduk.”²⁶⁷ Daha sonraları Hz. Ömer Hakem’i gördükçe Hz. Peygamber’in huzurunda onu öldürtmek istediğini hatırlar “Eğer benim dediğim olsaydı şimdi bu kişi cehennemde olacaktı.” diye söylenip üzüntüsünü dile getirirdi.²⁶⁸

Hz. Peygamber kendisine karşı yapılan hatalara ceza verebilecek kudrete sahipken de af yolunu tutmuştur. Onu (s.a.v.) cazip kılan ve her asırda canlı tutan sebeplerden biride eşsiz merhametidir. Şu olay da bu duruma örnektir: Bedir Savaşı’nda alınan esirler arasında Kureyş’in eşraf ve hatiplerinden Süheyl de vardı. Hz. Ömer onun İslam’a olan düşmanlığından dolayı Hz. Peygamber’e hitaben “Müsaade edin bunun ön dişlerini sökeyim bir daha İslam’ın aleyhine hatiplik yapamasın!” dedi. Hz. Peygamber Hz. Ömer’in bu teklifini hoş karşılamadı. Cevaben “Hayır ya Ömer! Ben dişlerini söktürerek ona işkence yapamam. Yaparsam Allah’ta beni peygamber olmama rağmen aynı şekilde cezaya uğratar. Ya Ömer! Süheyl’in bugün İslam’a verdiği zararı düşünüp üzülme. Umulur ki o ileride bu güçlü hitabetiyle İslam’ın lehine öyle bir tavır sergiler de çok sevinirsin ve şimdiki öfken o gün sevgiye döner”²⁶⁹ buyurdu. Nitekim Hz. Peygamberin müjdelediği gibi oldu. Süheyl Mekke’nin fethi günü iman etti. Hz. Peygamber’in vefatından sonra bazı Arap kabileler zekât vermek istemeyip İslam’dan ayrılmak istedi. Bu esnada Süheyl etkili bir konuşma yaparak halkı teskin etti. Dinden dönmeye kalkışanları uyarıp yatıştırdı. Hz. Ömer Süheyl’in halkı teskin eden bu sözlerini işitince Bedir günü Hz. Peygamber’in onun hakkında verdiği müjde aklına geldi “Ben şahadet ederim ki sen Allah’ın Resulüsün haksın ve doğrusun!” dedi.²⁷⁰ Hz. Peygamber Bedir günü Süheyl b. Amr’ın

²⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/249 (No. 2230).

²⁶⁷ İbnü’l-Esir, *el-Kâmil*, 2/113-114, 171-172.

²⁶⁸ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, 2/10-11, 51-53; 4/137-138.

²⁶⁹ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, 6/34; 7/404-405.

²⁷⁰ İbn Sa’d, *et-Tabakat*, 6/34; 7/406-407.

cezalandırılmasına müsaade etseydi belki daha sonrasında Müslüman olması söz konusu olmayacaktı. Ama o eşsiz öngörüsüyle Süheyl gibi nicelerinin İslam'ın neferi olmasına vesile olmuştur.

Bizler de insani ilişkilerimizi sağlıklı yürütebilmemiz için affedici olmamız ayet-i kerimede geçtiği üzere “*Onlar (takvâ sahipleri) bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar, öfkelerini yenerler, insanları affederler. Allah işini güzel yapanları sever.*”²⁷¹ emrine riayet etmemiz gerekir. Hz. Peygamber'i ve Kur'an-ı Kerim'i hayatının merkezinde tutan onları rehber edinen bir Müslümanın başına gelen bela musibet gibi olumsuz hadiselerle karşı sabırlı olması gerekir. Kendisine yapılan olumsuz yaklaşımlara misliyle mukabelede bulunmak yerine affedici tavır sergilemeli ve kusurları örtmelidir.²⁷² Tüm peygamberlerin af yolunu tuttuğu da malumdur. Hz. İbrahim'in babasından ayrılırken “*Senin için Allah'tan af dileyeceğim!*”²⁷³ demesi ve diğer peygamberlerin hayatlarındaki örnekler takınmamız gereken tutum ve tavır konusunda bizlere ışık tutmaktadır.

²⁷¹ Âl-i İmrân 3/134.

²⁷² Mehmet Cihat Üstün, “Nefsî Fenalıklara Karşı Affedicilik ve Hz. Yûsuf Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/38 (2015), 1065.

²⁷³ el-Mümtehine 60/4.

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN SOSYAL ÇEVRESİYLE İLİŞKİSİ

2.1. AİLE VE AKRABALARINA KARŞI TUTUMU

Aile ve akrabaya ehemmiyet vermek her şeyden önce Yüce Allah'ın emridir. Bu anlamda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: “*Şüphesiz Allah âdil olmayı iyilik yapmayı yakınlarla yardım etmeyi emreder. Hayasızlığı fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.*”²⁷⁴

Abdurrahman b. Avf'ın rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “*Allah şöyle buyurur: Ben Rahmânım o (akrabalık bağlarının adı) da rahimdir. Ona kendi ismimden türeyen bir isim verdim. Onunla ilişkiyi sürdürenle ben de ilişkiyi sürdürür onunla ilişkiyi kesenle ben de ilişkiyi keserim.*”²⁷⁵ Hz. Peygamber aile ve akrabalarına düşküdü. Kendisi ailesine karşı tutumunu şöyle ifade etmiştir: “*Sizin en hayırlınız ailesine karşı en hayırlı olanınızdır. Ben de aileme karşı en hayırlı olanıyım.*”²⁷⁶ O (s.a.v.) akrabalarını önemser ve ihtiyaçlarını gücü nispetinde yerine getirirdi. İslam'ı anlatırken de öncelikle akrabalarından başlamış, onların ahiret hayatını önemsemiş ve onları kazanmaya çalışmıştır. “*Önce en yakın akrabayı uyar. Mü'minlerden sana uyanlara kanatlarını indir.*”²⁷⁷ ayetleri nazil olduğunda Hz. Peygamber bir yemek ziyafeti tertip edip akrabalarını İslam'a davet etmişti.²⁷⁸

H. Peygamber tüm münasebetlerini güven zemini üzerine kurmuştur. Akrabalarını İslam'a davet etmeğe başlarken de böyle yapmıştır. Kendisinin güvenilir bir kişi olduğunu teyit ettirerek tebliğe başlamıştır. Safa Tepesi'ne çıkarak: “*Ne dersiniz size şu dağın arkasından atlılar geliyor diye haber versem bana inanır mıydınız?*” diye sordu. Onlar da “*Biz senin hiç yalan söylediğini görmedik.*” diye cevap verip onun emin bir kimse olduğunu teyit ettiler.²⁷⁹

H. Peygamber insan kazanma metodunu öncelikle aile ve akrabalarına karşı uygulamıştır. Onun (s.a.v.) ailesine ve çocuklarına karşı gösterdiği ihtimam ve sevgi onların kişisel gelişiminde de önemli yer tutmuştur. Örneğin seferden her döndüğünde kızına uğrayıp hal hatırını sorar daha sonra kendi evine geçerdi.²⁸⁰ Bu durum onun evlatlarına verdiği değeri göstermektedir. Yine H. Peygamber aile içinde yaşanabilecek muhtemel tatsızlıklara karşı yumuşak huyla yaklaşır ve durumun telafisine bakardı. Nitekim bir gün kızını ziyarete gelmiş H. Ali'yi göremeyince nerede olduğunu sormuştu. H. Fâtıma'da “*Aramızda bir tatsızlık oldu*

²⁷⁴ en-Nahl 16/ 90.

²⁷⁵ Ebû Dâvûd, “Zekât”, 45 (No. 1694); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/195 (No. 1687).

²⁷⁶ Tirmizî, “Menâkıb”, 63 (No.3895).

²⁷⁷ eş-Şuarâ 26/214-215.

²⁷⁸ Müslim, “İmân”, 508.

²⁷⁹ Buhârî, “Tefsîr”, 1 (No. 4971).

²⁸⁰ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 143-144 (No. 5217).

kızıp gitti.” demişti. Hz. Peygamber Hz. Ali’yi aramış ve onu mescitte uyur halde bulmuştu. Elbisesinin toz toprak içinde olduğunu gördü. Sonrasında Hz. Ali’nin üzerindeki toprağı temizledi ve “*Kalk Ebû’t-türâb! (Ey toprağın babası!)*” diye hitap etti.²⁸¹ Kızı ile damadını barıştırdı. Böylelikle hem kızının hem de damadını memnun ederek gönüllerini yaptı. Huzursuzluk ve tatsızlıklar onun sevgi ve rahmet eliyle sükûnet ve ferahlığa dönüşürdü.

Hz. Peygamber ilahi emirlere önce ailesinin riayet etmesini istemiş bu konuda da asla taviz vermemiştir. Etrafında İslam’a aykırı hareketlerde bulunanları cezalandırırken bu aykırı davranışlar şayet ailesinden birinden meydana gelirse aynı cezayı onlara da tatbik edeceğini söylemiş ve kendisi için Yüce Allah’ın emrinin her şeyin üzerinde olduğunu her durumda göstermiştir.²⁸² Aynı zamanda etrafındaki insanların menfi yönde etkilenmemesi için ailesine hiçbir imtiyaz sağlamamış hatta standartların altında bir yaşam sürmelerini arzu etmiştir. Peygamber ailesi olmalarının konforu değil bilakis sade yaşamı gerektirdiğini kendilerine telkin etmiştir. Bir keresinde gelip “*Ey Allah’ın Resulü! Kızın Fâtıma’nın elleri değirmende buğday öğütmekten nasır tuttu. Tulumla kuyudan su çekmekten kovanın ipi boynunda iz yaptı. Evini elleriyle süpürüp temizlerken eteği toz olmakta bize bir yardımcı tahsis etsen?*” diyen Hz. Ali’ye “*Sizin için yardımcıdan daha hayırlısını söyleyeyim her namazdan sonra 33 subhanallah 33 elhamdulillah ve 33 Allah-u ekber zikirlerini söyleyin.*”²⁸³ diyerek ailesinin Allah’a olan kulluk bilinç ve vazifesini rahatlıklarına tercih etmiştir. Sair insanlara karşı alabildiğine eli açık olan Hz. Peygamber yakınlarının kanaatkâr olmalarını arzu ettiği görülmektedir.²⁸⁴

Yine Hz. Peygamber yanlış bir uygulamayı kaldıracağı zaman önce aile ve akrabalarından başlardı. Veda Haccında faizi yasaklarken: “*İyi bilin ki cahiliye dönemi faizleri kesinlikle kaldırılmıştır! İlk kaldırdığım faiz de amcam Abbas b. Abdulmuttalib’in faizidir.*”²⁸⁵ buyurmuştur. Şu gerçeği göz ardı etmemek gerekir ki insanoğlu vermek istediği mesajı kendi ve yakınları üzerinde tatbik ettiği oranda başarıya ulaşır. Hz. Peygamber bunun en güzel örneğidir. Zira bunun aksi bir tutum Kur’an’da yasaklanmıştır.²⁸⁶

Günümüzde bizlere düşen görev ise Hz. Peygamber’in yaşam ve tavsiyelerini ölçü olarak sağlam bir toplum için sağlam aile temelleri atmaktır. Aile içinde yaşanılması muhtemel sıkıntılarda aile fertleri olarak birbirimizi yalnızlığa terk etmemeli sabırlı ve müsamahalı olmalıyız. Ayrıca Hz. Peygamber’in yaşamındaki sadeliği de göz önünde tutmamız gerekmektedir. Lüks ve israf sınırlarını zorlayan harcamalardan kaçınmalıyız. Bununla beraber

²⁸¹ Müslim, “Fedâilü’s-sahâbe”, 38 (No. 6229).

²⁸² Müslim, “Hudûd”, 4 (No. 4410).

²⁸³ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 99, 100 (No. 5063).

²⁸⁴ Yağcı, “Hz. Peygamberin Söz ve Davranışlarında İnsan Kazanma Sanatı”, 72.

²⁸⁵ Müslim, “Hac”, 147 (No. 2950).

²⁸⁶ es-Saf 61/ 2.

eşler olarak birbirimizin meşru ve makul isteklerini imkân ölçüsünde yerine getirmeliyiz. Şayet bizlere bir yetki veya makam verilmişse asla suistimal etmemeli şahsi çıkarlarımız için kullanmamalı yakınımızda olsa hiç kimseye imtiyazlı davranmamalıyız.

Yaşamın tek düze bir seyri olmadığı malumdur. Dolayısıyla aile bireyleri yer yer tıpkı Hz. Peygamber gibi birbirlerine karşı latifeler yapmayı da ihmal etmemelidir. Sevgilerini dile getirmeli birbirlerinin olumlu davranış ve yeteneklerini de takdir etmelidirler. Ayrıca gerek aile içerisinde de gerekse akrabalık ilişkilerinde istişareye ehemmiyet verilmeli farklı görüş ve önerilere açık olunmalıdır. “Marifet iltifata tabidir.” sözü unutulmamalıdır.

2.2. ÇOCUKLARA YAKLAŞIMI

Hız. Peygamber çocuklara ayrı bir ihtimam göstermiş onlara sadece çocuk gözüyle bakmamış geleceğin mimarı olarak görmüştür. Sevgisini de alabildiğine hissettirmiştir. Hz. Peygamber’in çocuklara olan ilgi ve alakası onların doğumlarıyla başlar. Yeni doğan bebeklerin kulaklarına ezan okur kendilerine güzel isimler verirdi. Öncesinde hoş olmayan isim konulmuşsa da onları değiştirirdi. Çocuklar için akıka kurbanı keser ve bunu tavsiye ederdi.²⁸⁷ Hz. Hasan doğduğunda onun kulaklarına ezan okumuş oğlu İbrahim’in doğumundan sonra da ona nasıl isim verdiğini şöyle anlatmıştı: “Bu gece bir oğlum oldu. Ona atam İbrahim’in ismini verdim!”²⁸⁸

Dünyaya gözlerini yeni açan bir bebek ilk kez, içinde hayat süreceği kültürle bu şekilde tanışmış olur. Çocuk kendisine verilen isimle özdeşleşir ismin ifade ettiği manayı benimser. İsmi sürekli zikredilmesi de çocuğun şahsiyet gelişiminde etkili olur. Güzel ismin çocuk için bir dua temennisi olacağı da düşünülür.²⁸⁹ Hz. Ali doğan çocuklarına “Harp” yani “Savaş” ismini vermek istemiş fakat Hz. Peygamber onun bu arzusunu uygun görmeyip söz konusu isimleri güzellik anlamına gelen Hasan ve Hüseyin’le değiştirmiştir.²⁹⁰ Bu bilgilerden hareketle Hz. Peygamber’in isim koyarken muhatabında görmek istediği vasıf ve niteliği dile getirdiği söylenebilir.²⁹¹ Mesele bu açıdan ele alınıncı Hz. Peygamber’in isim konusundaki hassasiyeti daha iyi anlaşılacaktır.

Yeryüzünün en mesut çocukları onun (s.a.v.) yaşadığı dönemin çocuklarıdır. O bahtiyar çocuklardan biri olan Üsâme b. Zeyd Hz. Peygamber’in kendilerine muamelesini şöyle

²⁸⁷ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 106, 107 (No. 5105).

²⁸⁸ Ebû Dâvûd, “Cenâiz”, 23, 24 (No.3126).

²⁸⁹ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 2013, 4/123.

²⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/119 (No.953).

²⁹¹ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 4/123.

anlatmaktadır “Resulullah beni alır Hasan b. Ali’yi de öbür dizine alırdı. Sonra bizi bağrına basıp şöyle derdi, Allah’ım bu ikisine merhamet et! Ben de onlara merhamet ediyorum!”²⁹²

Hiz. Peygamber çocuklarla her fırsatta alakadar olmuştur. Kızı Zeynep ile damadı Ebû'l-Âs b. Rebî'den olan torunu Ümâme'yi kucağına alıp namaz kılmış secdeye vardığında da onu yere bırakmıştır.²⁹³ Bazen de bineğinin terkisine bindirmiştir.²⁹⁴ Enes b. Mâlik'in küçük kardeşi Ebû Umeyr'i de gördüğünde onunla ilgilenmiş ve ona “Nuğayr” diye isimlendirdiği küçük kuşunu sormuştur: “Yâ Ebâ Umeyr! Nuğayr'dan ne haber?” diyerek onunla şakalaşmıştır.²⁹⁵ Bir gün Ebû Umeyr'in çok sevdiği kuşunun öldüğünü öğrenmiş kendisine başsağlığı dileyerek gönlünü almıştır.²⁹⁶ Hiz. Peygamber “Küçüğümüze merhamet etmeyen büyüğümüze saygı göstermeyen iyiliği emredip kötülükten sakındırmayan bizden değildir.”²⁹⁷ buyurarak vicdan eksenli bir hayat öğretisinde bulunmuştur.

Şu gerçek göz önünde tutulmalıdır ki çocuk üzerinde etkili olunmak isteniyorsa gönlü kazanılmalı beslenen sevgi hissettirilmeli ve onunla vakit geçirilmelidir. Hiz. Peygamber'in çocuklara olan ilgi ve alakası o günün toplumunda bazı kimseler tarafından şaşkınlıkla karşılanmıştır.²⁹⁸ Örneklendirecek olursak: Akra b. Hâbis Hiz. Peygamber'in torunlarını öpüp sevdiğini görünce hayretini saklayamayıp “Siz çocukları böyle seviyor musunuz? Oysa biz çocukları öpmeyiz.” demiş Hiz. Peygamber de kendisine şu sarsıcı uyarıyı yapmıştır “Merhamet etmeye merhamet edilmez!”²⁹⁹

Hiz. Peygamber nezdinde çocukların hepsi eşitti. O Müslümanların çocuklarına olduğu gibi gayri müslimlerin çocuklarına karşı da şefkatliydi. Savaş gibi en çetin durumlarda bile çocuklara, kadınlara ve zayıflara zarar verilmesini yasaklamıştı.³⁰⁰ Bu vesileyle hem masumiyet karinesini ihdas etmiş hem de çocukların büyüdülerinde İslam'la müşerref olmalarının yolunu açmıştır.

Hiz. Peygamber Müslümanlara çocukları arasında her daim adil olmalarını tavsiye etmiştir. Bu çocuklardan biri olan Nu'mân b. Beşîr başından geçen olayı şöyle anlatmaktadır: “Babam servetinin bir kısmını bana bağışladı. Bunun üzerine annem Amra bnt. Revâha Allah Resulü şahit olmadıkça ben bu işe razı değilim dedi. Babam bana yaptığı bağışa şahit olmasını istemek üzere Hiz. Peygamber'in yanına gitti. Resulullah bunu bütün çocuklarına yaptın mı diye

²⁹² Buhârî, “Edeb”, 22 (No. 6003).

²⁹³ Müslim, “Mesâcid”, 41 (No.1212); Buhârî, “Salât”, 106 (No. 516).

²⁹⁴ Ebû Dâvûd, “Cihad”, 59 (No. 327).

²⁹⁵ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 5/259.

²⁹⁶ Müslim, “Âdâb”, 30 (No. 5622).

²⁹⁷ Tirmizî, “Birr”, 15 (No. 1921).

²⁹⁸ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 4/147.

²⁹⁹ Buhârî, “Edeb”, 18 (No. 5997).

³⁰⁰ Müslim, “Cihâd”, 25 (No. 4548).

sordu. Babam ‘Hayır!’ dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Allah’tan korkun çocuklarınız arasında adaletli olun buyurdu. Babam da geri döndü ve bağışından vazgeçti.”³⁰¹ Hz. Peygamber’in attığı bu güzel temeller sonraki yıllarda meyvesini vermiş Hz. Ali, Üsâme b. Zeyd, Abdullah b. Ömer gibi onun eğitiminden geçen nice çocuklar ileriki dönemlerde aldıkları bu sevgi ve güven temelleriyle topluma olumlu yön verip faydalı olmuşlardır. Kendilerine adil şekilde davranılan ve aile içerisindeki taksimatın hakkaniyete uygun yapıldığını gören çocukların ileriki yaşamların da güven toplumun temellerini oluşturmaları tabiidir.

Hz. Peygamber’in Medine’ye hicret ettiği günlerde Medineli hanımlardan Ümmü Süleym oğlu Enes’i hizmet etmesi için Hz. Peygamber’in yanına götürmüştü. Hz. Peygamber bu durumdan memnun olmuş Enes’i zor şartlarda bile yanından ayırmamıştı.³⁰² Hz. Peygamber’e on yıl hizmet eden Enes onun hoşgörüsünü şöyle anlatmaktadır “Allah Resulü insanlar içerisinde ahlâkı en güzel olandı. Bir gün beni bir iş için bir yere gönderdi. Ben bu iş için yola koyuldum. Sokakta oynayan çocuklara rastladım ve onlarla birlikte oyuna dalıp işimi unuttum. Bir de baktım ki Allah Resulü arkamdan başımı tutmuş gülümseyerek duruyordu. Bana Enescik! Sana emrettiğim yere git haydi dedi. Ben de Peki ya Resulallah! Hemen gidiyorum dedim. Allah’a yemin olsun ki ben kendisine on yıl hizmet ettim yaptığım bir işten dolayı niye böyle yaptın, yapmadığım bir işten dolayı da niçin böyle yapmadın dediğini hatırlamıyorum”³⁰³ buyurmuştur.

Hz. Peygamber etrafındaki insanlara da çocuklara karşı hoşgörölü davranmaları gerektiğini tavsiye etmiştir.³⁰⁴ Bir gün kucağına aldığı torunu Hasan üzerine idrarını kaçırmış bu duruma kızan ve çocuğa vuran sütanne Ümmü-l Fadl’a “Allah seni ıslah etsin! Oğlumun canını acıttın!” diyerek uyarmıştır.³⁰⁵ Yine Hz. Peygamber’i ziyarete gelen küçük bir kız çocuğu onun sırtındaki bene dokunmuş babası da çocuğa kızmış Hz. Peygamber ise “Bırak onu dokunsun”³⁰⁶ buyurmuştur.

Hz. Peygamber hata yapan çocuklara karşı ceza ile mukabelede bulunmamış çocuğun kendini ifade etmesine müsaade edip ne yapması gerektiğini izah etmiştir.³⁰⁷ Bir defasında hurma ağaçlarını taşıyan bir çocuğu cezalandırması için Hz. Peygamber’in huzuruna getirmişlerdi. Hz. Peygamber onu azarlamadı onun yerine “Evladım ağaçları neden taşıyorsun?” diye sordu. Karnının aç olduğunu öğrendiğinde ise “Hurma ağaçlarını taşılama

³⁰¹ Müslim, “Hibe”, 13 (No.4181).

³⁰² Emine Demil, “Hadisler Çerçevesinde Hz. Peygamber’in Eğitim Metodu”, 218.

³⁰³ Buhârî, “Vesâyâ”, 25 (No. 2768); Müslim, “Fedâil”, 51 (No. 6011).

³⁰⁴ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 4/148.

³⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/340 (No. 27416).

³⁰⁶ Buhârî, “Edeb”, 17 (No. 5993).

³⁰⁷ Emine Demil, “Hadisler Çerçevesinde Hz. Peygamber’in Eğitim Metodu”, 224.

fakat yere dökülenleri yiyebilirsin” diye tavsiyede bulundu. Sonrasında da *“Allah’ım bu yavrunun karnını doyur”*³⁰⁸ diye dua etti. Yemek yerken tabağın muhtelif yerlerinden yiyerek adabı muaşerete dikkat etmeyen Ömer b. Ebî Seleme’ye de *“Ey yavrucuğum Allah’ın ismiyle başla sağ elinle ve önünden ye”* demiştir.”³⁰⁹ Çocuk da bu tatlı uyarından olumlu yönde etkilenmiş kalan hayatında yemeğine besmele ile başlayıp sağ eliyle yemiştir.

Hız. Peygamber namaz kılarken cemaatin içinde ağlayan bir çocuk sesi duysa kıraati kısa tutarak namazı erken bitirirdi.³¹⁰ Kendisine mevsimin ilk meyvesi sunulunca bereket duası yapar ve meyveyi orada bulunan en küçük çocuğa ikram ederdi.³¹¹

İnsan hayatının her safhasında kişinin önem verdiği ve haz aldığı şeyler değışkenlik arz eder. Hız. Peygamber de bu gerçeğı göz ardı etmemiştir. Tıpkı bazı yaşlıların yalnızlığını gidermek için ziyaretlerine gidip hal ve hatırlarını sorduğı gibi çocukları da ziyaret eder onların mutlu olacakları şeyleri imkân ölçüsünde yerine getirirdi. Nitekim Hız. Peygamber bineğıne binmek için seferden dönmesini bekleyen Abdullah b. Cafer, Üsâme b. Zeyd ve Fadl b. Abbas gibi çocuklardan birini terkisinin önüne diğeri de arkasına alır ve gönüllerini hoş ederdi.³¹²

Hız. Peygamber çocukların başlarını, yanaklarını okşayarak fiziken de sevgisini gösterirdi. Onun bu tutumu çocuklar üzerinde kalıcı tesirler bırakmış yaşam boyu onun ellerinin serinliğini ve güzel kokusunu unutamamışlardır. Bu bağlamda Hız. Cabir başından geçen bir hatırayı şöyle anlatmaktadır: *“Resulullah ile birlikte öğle namazını kıldım. Sonra o ailesinin yanına gitmek üzere çıktı onunla birlikte ben de çıktım. Yolda onu çocuklar karşıladı. Onların her birinin yanaklarını teker teker okşamaya başladı. Benim de yanağıma okşadı. Elinde öyle bir serinlik ve hoş bir koku hissettim ki sanki ellerini koku satan bir kimsenin misk kabından çıkarmış gibiydi.”*³¹³

Malum olduğu üzere çocuklar kendileriyle ilgilenilmesini ve şaka yapılmasını severler. Hız. Peygamber de onların bu durumunu göz önünde bulundurmuştur. Hazreç kabilesine mensup bir ailenin çocuğı olan Mahmûd b. Rebî çocukluğunda *“Hız. Peygamber’in kendilerine ait olan kuyudan çektiğini ve suyu yüzüne püskürttüğüne”*³¹⁴ dair hatırasını anlatmaktadır. O (s.a.v.) çocuklara selam verir³¹⁵ kıyafetlerini beğendiğini kendilerine söylerdi.³¹⁶ Bu taltifler çocukların kişisel gelişimlerine de katkı sağladı. Yine çocuklar hastalandığında ziyaretlerine

³⁰⁸ Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 8 (No. 2622).

³⁰⁹ Buhârî, “Et’ime”, 2 (No. 5376).

³¹⁰ Buhârî, “Ezân”, 65 (No. 709).

³¹¹ Müslim, “Hac”, 474 (No. 3335).

³¹² Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 54 (No. 2566).

³¹³ Müslim, “Fedâil”, 80 (No. 6052).

³¹⁴ Müslim, “Mesâcid”, 41 (No. 1212).

³¹⁵ Müslim, “Fedâilü’s-sahâbe”, 145 (No. 6378).

³¹⁶ Buhârî, “Cihâd”, 188 (No. 3071).

giderdi. Bir keresinde Medine’de bir Yahudi’nin çocuğu hastalanmış Hz. Peygamber de onu ziyarete gitmişti. Çocuk son anlarını yaşıyordu. Hz. Peygamber ondan Müslüman olmasını istedi çocuk da Müslüman oldu. O (s.a.v.) bu duruma çok sevindi ve Allah’a hamdetti.³¹⁷

O (s.a.v.) özellikle çocuklara karşı çok merhametliydi. Kızı Zeyneb’in oğlu son nefesini verirken onu kucağına alarak ağlamış bunu gören Sa’d b. Ubâde “*Ya Resulallah! Sizde mi ağlıyorsunuz?*” deyince “*Bu Allah’ın kullarının kalbine koyduğu rahmettir. Allah kullarından ancak merhametli olanlara merhamet eder.*”³¹⁸ buyurmuştur. Aynı şekilde küçük yaşta vefat eden oğlu İbrahim için de gözyaşı dökmüş ve “*Göz yaşarır kalp hüznülenir.*”³¹⁹ demiştir.

Günümüz de yaygın ve örgün eğitime tabi tutulan çocukların seviyeleri göz önünde bulundurularak Hz. Peygamber anlatılmalıdır. Anlatım esnasında ne duygusal ve mucizevî yönleri ağırlık verilmeli ne de salt rivayet ve bilgi aktarımı yapılmalıdır. Verilmek istenen mesaj ve anlatım bu ikisinin arasında çocuğun ruhuna ve aklına hitap edecek şekilde olmalıdır. Çocuğun büyüme evrelerine göre Hz. Peygamber’in yaşamı periyotlar halinde sunulmalı, konu ilgili Kur’an ayetleriyle desteklenmelidir. Çocukların sorumluluk sahibi inanan ve inandığını yaşayan bireyler olması için anlatımların rasyonel bir zeminde olmasına da dikkat edilmelidir.³²⁰

Çocuklar toplumun mayası konumundadır. Doğduğunda onlara İslam’ın öngördüğü isimler verilmeli hırçınlığı çağrıştıracak ve Hz. Peygamberin tasvip etmediği isimleri vermekten kaçınılmalıdır. Çünkü ismin insan psikolojisi üzerinde etkisi vardır. Ayrıca sağlam binalar sağlam temeller üzerine kurulur kaidesince çocuklarımızı ahlaki değerlere bağlı yetiştirmemiz gerekmektedir. “Ağaç yaşken eğilir.” atasözünü unutmamalıyız. Çocukların meraklı hallerini anlayışla karşılamalı, sorduğu sualleri cevaplarırken konuyu güzel izah etmeliyiz. Müslüman en büyük vasıflarından biri olan adaleti çocuklara yansıtmalıdır. Zira adil muameleden yoksun yetişen çocuklar stresli, kıskanç, kavgacı, saldırgan olabilmektedir. Bazen durum o raddeye varır ki çocuk maruz kaldığı adaletsizliği bertaraf etmek ve kendisini ispat etmek için menfî alışkanlıklara yönelebilir. Dolayısıyla çocuklar hayata adaletin gölgesinde hazırlanmalıdır. Ayrıca çocuklar Kur’an, Peygamber ve İslam tarihi kıssaları ile desteklenmelidir.

³¹⁷ Buhârî, “Merdâ”, 11 (No. 5657).

³¹⁸ Buhârî, “Cenâiz”, 32 (No.1284).

³¹⁹ Müslim, “Fedâil”, 62 (No.6025).

³²⁰ İsmail Yakıt vd., “Günümüz Din Eğitim ve Öğretiminde Peygamber Öğretimi”, *IV Kutlu Doğum Sempozyumu*, ed. Ali Çolak vd., (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2001), 2/389.

2.3. GENÇLERE EHEMMİYET VERMESİ

Hız. Peygamber gençlerle hoş geçinmiş onların duygu dünyalarına girmiş kendileriyle empati zemini üzerinden iletişim kurmuştur. Şu hadise bunun en belirgin örneklerindendir: Bir genç Hız. Peygamber'in huzuruna gelip "Ya Resulallah! Bana Zina etmem için izin ver!" dedi. Orada bulunan ashâb gence dönerek "Sus sus!" diye müdahale ettiler. Hız. Peygamber gence hitaben "Yaklaş!" dedi. O şahıs da yaklaştı. Hız. Peygamber'in yanına oturdu. Aralarında şu konuşma geçti: 'Annenle zina edilmesini ister misin?' 'Vallahi hayır canım sana feda olsun ki istemem.' 'Diğer insanlar da anneleriyle zina edilmesini istemez.' 'Kızınla zina edilmesini ister misin?' 'Vallahi hayır ya Resulallah! Canım sana feda olsun ki istemem.' 'Diğer insanlar da kızlarıyla zina edilmesini istemez. Kız kardeşinle zina edilmesini ister misin?' 'Vallahi hayır! Canım sana feda olsun ki istemem.' 'Diğer insanlar da kız kardeşleriyle zina edilmesini istemez. Halanla zina edilmesini ister misin?' 'Vallahi hayır! Canım sana feda olsun ki hayır istemem.' 'Diğer insanlar da halalarıyla zina edilmesini istemez.' 'Teyzenle zina edilmesini ister misin?' 'Vallahi hayır! Canım sana feda olsun ki hayır istemem.' 'Diğer insanlar da teyzeleriyle zina edilmesini istemez.' Bu diyalogun akabinde Hız. Peygamber elini gencin başına koydu ve "Allah'ım onun günahlarını bağışla kalbini kötülüklerden temizle ve iffetini koru!" diye dua etti. Bu hadiseyi anlatan kişi şöyle demiştir: "Bundan sonra o genç bir daha böyle bir şeye yönelmedi."³²¹

Hız. Peygamber'in temel gayesi Allah'a itaat eden bir gençlik yetiştirmektir. Gençlerden şu hakikati içselleştirmelerini istemiştir. "İnsanoğlu kıyamet günü Rabbi katında beş şeyden hesaba çekilmedikçe ayakları hiçbir yere hareket edemeyecektir; ömrünü ne yolda tükettiğinden, gençliğini ne uğurda yıprattığından, malını nereden kazanıp nerede harcadığından ve öğrendiği bilgilerle nasıl amel ettiğinden."³²²

Hız. Peygamber gençlerin günah içinde yüzmesine ve günahı normal karşılamasına müsaade etmemiştir.³²³ Nitekim Hız. Ali'ye hitaben: "Bir bakışına ikinci bir bakış ekleme ya Ali! Zira ilk bakış (kasıtsız olduğundan) senin için affedilmiştir fakat ikinci bakışa hakkın yoktur."³²⁴ buyurarak İslam'ın hatada ısrara hoş bakmadığına ve isteyerek günah işlemenin kabul edilir bir durum olmadığına vurgu yapmıştır. Bu hakikati ölçü aldığımızda günümüzde yaygın olan gençlerin günah içinde yaşam sürmesini normal karşılama anlayışının hatalı olduğunu görebiliriz.

³²¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/257 (No. 22564).

³²² Tirmizî, "Sıfatü'l-kıyâme", 1 (No. 2416).

³²³ Tirmizî, "İmân", 8 (No. 2616).

³²⁴ Ebû Dâvûd, "Nikâh", 42, 43 (No. 2149).

Hız. Peygamber'in eğitim ve insan kazanma metodu hayatın doğal seyri içinde olurdu. O (s.a.v.) nerede ve hangi koşulda olursa olsun İslam'ı öğretmek ve yürekleri İslam'a kazandırmaya gayret göstermiştir. Genç olmanın zor yanlarından birinin de karşı cinse duyulan alaka ve arzu olduğunu bilen Hız. Peygamber gençlerin temiz aileler kurarak temiz nesiller yetiştirmesini arzu etmiş onlara evlenip yuva kurmalarını tavsiye etmiştir.³²⁵ Bu durumu Abdullah b. Abbas şöyle anlatıyor: “Evlenmeye imkân bulamayan gençler olarak Hız. Peygamber'in yanındaydık. Allah Resulü bize şöyle buyurdu: Ey gençler topluluğu! Aranızdan evlenmeye gücü yetenler evlensin. Çünkü evlenmek gözü haramdan korumak ve iffeti muhafaza etmek için en iyi yoldur.”³²⁶ Hız. Peygamber evliliğe sadece sözle teşvik etmekle kalmaz elinden gelen maddi manevi yardımını da yapardı. Onun destek oluşuna aktaracağımız şu hadiseyi misal verebiliriz: Câbir b. Abdullah bir gazve dönüşünde devesinin yorgun oluşundan dolayı kafilenden biraz geri kalmıştı. Hız. Peygamber Câbir'in yanına gidip kendisine yardım etti. Dönüş yolunun kalan kısmını birlikte sohbet ederek sürdürdüler. Sohbet esnasında Hız. Peygamber genç sahâbî Câbir'e “Evlendin mi?” diye sordu. Câbir'de ‘Evet ya Resulallah!’ diye cevap verdi. Hız. Peygamber devamla ‘Bakire ile mi yoksa dul ile mi?’ dedi. Câbir ‘Dul ile’ diye cevapladı. ‘Bakire birini alsaydın da birbirinizle oynaşsaydınız ya!’ dedi. Câbir de durumu şöyle izah etti: ‘Ya Resulallah! Babam Uhud günü şehid edildi. Geriye dokuz kız bıraktı. Ben de onları bir arada tutacak saçlarını tarayacak bakımlarını yapacak onlara göz kulak olacak bir kadınla evlenmek istedim.’ dedi. Câbir'in bu cevabı üzerine Hız. Peygamber ‘Doğru yapmışsın artık Medine'ye vardığında eşine karşı görevini ihmal etme’ buyurdu. Medine'ye geldiklerinde de ona maddi ihsanda bulundu.³²⁷

Gençlerin gönüllerinde Hız. Peygamber'in özel bir yeri vardı. Nitekim bir gün kendisine ikram edilen suyu içtikten sonra sağında bulunan Abdullah b. Abbas'a “Delikanlı! Bu suyu yaşlılara vermeme müsaade eder misin?” diye sormuş o da ‘senden gelen hakkımı hiç kimseye paylaşamam ya Resulallah!’³²⁸ diye karşılık vermişti.

Hız. Peygamber sohbetinden ve ilminden istifade etmek isteyen gençlere bıkkınlık gelmemesi için zaman zaman onları dinlendirmiş ailesi uzakta olanların vuslat özlemini gözardı etmemiştir. Gençlerin tüm vakitlerini almak istememiş ailelerine ve kendilerine de vakit ayırmaları gerektiğini söylemiştir. Bu konuya ışık tutacak hadiseyi Mâlik b. Huveyris şöyle anlatıyor: “Biz gençler Hız. Peygamber'in yanına geldik ve Medine'de onun yanında yaklaşık yirmi gece kaldık. Hız. Peygamber çok merhametliydi. Ailelerimizi özlediğimizi anlayınca şöyle

³²⁵ Buhârî, “Nikâh”, 3 (No. 5066).

³²⁶ Müslim, “Nikâh”, 3398.

³²⁷ Buhârî, “Buyu”, 34 (No.2097).

³²⁸ Buhârî, “Müsâkât”, 10 (No. 2366).

buyurdu: *Memleketinize dönseniz de onlara öğrendiklerinizi öğretseniz.*”³²⁹ Bu bağlamda Abdullah b. Mes’ûd da şöyle buyurmuştur: “*Resulullah bizleri usandırmamak amacıyla vaaz için belli günler kollardı.*”³³⁰

Hiz. Peygamber gençlerle olan münasebetinde ve eğitiminde kendilerini dua ile de desteklemiştir. Nitekim “*De ki: Duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin!*”³³¹ mealindeki ayet duanın insan hayatındaki ehemmiyetini göstermektedir. O da (s.a.v.) bu hakikatten hareketle belki hayatının bütün safhasında dua ile Yüce Allah’a iltica etmiş ve etrafındaki insanlara yön verirken duanın tesirinden faydalanmıştır. Hiz. Peygamber’in ettiği duaların karşılık bulmasının müşahhas örneklerinden biri de Abdullah b. Abbas’tır. Hiz. Peygamber ona “*Allah’ım ona hikmeti ve Kur’an’ın tevilini öğret*”³³² diyerek dua etmiş o da İslam alemine hadis ve fıkıh alanlarında büyük hizmetlerde bulunmuştur.

Hiz. Peygamber İslam’a davet için birtakım yardımcıları tayin edeceğinde bu kimseleri geliş güzel seçmemiş bir takım vasıf ve kabiliyetlere sahip olmalarına dikkat etmiştir.³³³ Yardımcı görev ve liyakat denilince belki de ilk akla gelen isim Mus’ab b. Umeyr’dır. Hiz. Peygamber güçlü temeller üzerine bir medeniyet kurma arzusundaydı. Bu yüzden Medine’ye bu temeli atacağına inandığı Mus’ab b. Umeyr’i gönderdi.³³⁴ O Medine’de Hiz. Peygamber’den öğrendiği insan kazanma metodunu aynıyla uyguladı. Mekke’ye döndüğünde Medine’deki durumu soran Hiz. Peygamber’e “*Medine’de İslam’ın girmediği ev kalamadı ya Resulallah!*”³³⁵ diye cevap verdi. Yine Yemen’e kadı olarak genç sahâbîlerden Hiz. Ali’yi vazifelendirmişti. O bu konuda tecrübesiz olduğu için kendisine verilen vazifeyi hakkıyla yapamama kaygısı taşımış Hiz. Peygamber de onun bu kaygısını fark etmiş ve elini onun göğsüne koyarak “*Allah’ım bunun kalbine hidayet diline sebat ver!*” buyurarak kendisini cesaretlendirmişti. Bu olay üzerine Hiz. Ali “*Bu duandan sonra iki kişi arasında hüküm verirken hiç kaygılanmadım.*”³³⁶ buyurmuştur.

Şu hadise de görev verilirken liyakata önem verilmesinin gerekliliğini göstermektedir: Huneyn Savaşı’ndan dönerlerken namaz vaktinde müezzin Bilâl ezan okumaya başlamıştı. Henüz Müslüman olmayan bir grup genç de yüksek sesle müezzinin dediklerini tekrarlıyor onu taklit ederek alaya alıyorlardı. Hiz. Peygamber gençlerin sesini duydu ve içlerinden güzel sesli olanı yakından tanımak için yanına çağırıldı. Gelen gençlere “*Sesi gür olan hanginizdi?*” diye sordu. Arkadaşları Ebû Mahzûre’yi gösterdiler. Bunun üzerine Ebû

³²⁹ Buhârî, “Ezân”, 3 (No. 685).

³³⁰ Buhârî, “İlim”, 11 (No. 68); Müslim, “Sıfâtü’l-münâfikîn”, 82 (No.7127).

³³¹ el-Furkân 25/77.

³³² İbn Mâce, “Sünne”, 2477 (No. 166).

³³³ Aydın, *Kur’an’da Peygamberlerin Tebliğ Metotlarının Psikolojik Bağlamda Değerlendirilmesi*, 18.

³³⁴ İbn Abdilber, *el-İstiâb* 3/468-472.

³³⁵ İbnü’l-Esir, “*Üsdü’l-gâbe*”, 5/181-184.

³³⁶ İbn Mâce, “Ahkâm”, 1 (No. 2310)

Mahzûre'ye “*Kalk ezan oku*” dedi. Ebû Mahzûre Müslüman değildi fakat Hz. Peygamber'in sözünü dinledi ayağa kalkıp ezan okudu.³³⁷ Ebû Mahzûre ezan okumayı bitirince Hz. Peygamber ona içinde bir miktar gümüş bulunan kese verdi. Onun kalbini İslam'a ısındırarak Müslüman olmasını arzuluyordu. Sonra elini onun alnına koydu yüzüne sürdü ve göğsünden karnına kadar sıvazladı ve “*Allah bunu senin için mübarek eylesin ve bereket senin üzerinden eksik olmasın*” diye dua etti. Bu olayın ardından Müslüman olan Ebû Mahzûre heyecanla “*Ey Allah'ın Resulü! Mekke'de ezan okumam için izin ver*” dedi. Hz. Peygamber onun bu isteğini geri çevirmedi. Hz. Peygamber'in tavrı karşısında Ebû Mahzûre'nin kalbinde öfke ve nefretten eser kalmamıştı. Hz. Peygamber Ebû Mahzûre'nin saçını okşamıştı. Ebû Mahzûre de onun hatırasına hürmet göstermek için ömrünün geri kalanında perçemindeki saçlarına özen gösterdi.³³⁸ Ebû Mahzûre ve arkadaşlarının ezanla alay etmeleri Hz. Peygamber'in ve müminlerin yabancı oldukları bir durum değildi. Nitekim o da (s.a.v.) diğer peygamberler gibi inkâr edenlerin alaylarına maruz kalmıştı. Bununla birlikte o olumsuz durumları olumlu hale çevirmeyi ve gönül kazanmayı gaye edinmişti.

Hz. Peygamber hicretin onuncu senesinde Rumlar üzerine gönderilmek üzere bir ordu hazırlamış ve komutan olarak da Üsâme b. Zeyd'i tayin etmişti. Ashâbdan bazıları henüz genç yaşta birinin komutan olmasına itiraz edince “*Siz şimdi Üsâme'nin kumandanlığının yerinde olmadığını söylüyorsunuz. Bundan önce babasının kumandanlığı hakkında olumsuz sözler söylemişsiniz. Allah'a yemin ederim ki Zeyd bu göreve nasıl layık ve insanların bana en sevimlilerinden idiye hiç şüphesiz Üsâme de babasından sonra bana insanların en sevimlilerindendir.*”³³⁹ buyurdu. Böylelikle hem itirazları susturmuş hem de genç Üsâme'yi cesaretlendirmişti.

Onun görev verdiği bir diğer genç de Muâz b. Cebel'dir. Hz. Peygamber Muâz'ı Yemen'e kadı olarak göndermişti.³⁴⁰ Onu yolcu ederken kendisine bir müddet eşlik etmiş ve şöyle demişti: “*Sen ehl-i kitap olan bir topluluğa gidiyorsun. Onları önce Allah'tan başka ilah olmadığını ve benim onun elçisi olduğumu kabule davet et. Bu konuda itaat ederlerse onlara günde beş vakit namazın farz olduğunu haber ver. Buna da itaat ederlerse Allah'ın kendilerine zekâtı farz kıldığını ve zekâtın zenginlerinden alınıp fakirlerine dağıtılacağını haber ver. Bunu da kabul ederlerse kendilerinden zekât al. Ancak zekât tahsil ederken mallarının en değerlisini*

³³⁷ Ebû Dâvûd, “Salât”, 28 (No. 500).

³³⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 7/365.

³³⁹ Buhârî, “Megâzî”, 88 (No. 4469).

³⁴⁰ Buhârî, “Zekât”, 63 (No.1496).

alma! Mazlum kimselerin bedduasından da sakın. Çünkü Allah ile mazlumin duası arasında perde yoktur.”³⁴¹ Aralarındaki konuşma şöyle devam etti:

-Sana bir dava geldiğinde nasıl hüküm vereceksin?

-Allah'ın Kitabı'na göre hüküm vereceğim.

-O konuda Allah'ın Kitabı'nda bir hüküm bulamazsan?

-Resulullah'ın sünneti ile karar vereceğim.

-Resulullah'ın sünnetinde de yoksa?

-Kendi görüşümle ictihat ederek bir karara varacak ve ona göre hüküm vereceğim.

Hiz. Peygamber Muâz'ın göğsüne koydu ve “Resulü'nün elçisini Resulü'nün arzuladığı cevabı vermeye muvaffak kılan Allah'a hamdolsun”³⁴² buyurarak memnuniyetini dile getirdi. Görüldüğü üzere Hiz. Peygamber yanındaki gençleri kendi görüşleriyle hüküm verecek şekilde yetiştirmiş ve onlarda özgüven tesis etmiştir.

Hiz. Peygamber gençlerle her fırsatta ilgilenmiş kendilerine özel tavsiye ve telkinlerde bulunmuştur. Abdullah b. Abbas bir gün Hiz. Peygamber'in kendisine şöyle dediğini anlattı: “Delikanlı! Sana bazı şeyler öğreteceğim. Allah'ı gözet ki Allah da seni gözet sin. Allah'ı gözet ki Allah'ı daima yanında bulasın. Bir şey istediğinde Allah'tan iste! Yardıma muhtaç olduğunda Allah'tan yardım dile! Şunu bil ki bütün insanlar sana fayda vermek için toplansa Allah'ın takdiri dışında sana fayda veremezler. Yine bütün insanlar sana zarar vermek için toplansa Allah'ın takdiri dışında sana hiçbir şeyde zarar veremezler. Bu konuda kalemler kaldırılmış sayfalar kurumuştur.”³⁴³ Böylece henüz genç yaşta olan Abdullah b. Abbas'ın yüreğine ihsan şuurunu işlemiş Allah'tan korkmanın ve ona saygılı olmanın bir Müslümanın hayat gayesi olması gerektiğini telkin etmiştir.

Hiz. Peygamber gençlere hayatlarının her safhasında itidal üzere hareket etmelerini ve etrafındaki insanların haklarını ihlal etmeden yaşamalarını tavsiye etmiştir. Medine'de cereyan eden şu olay meseleye ışık tutmaktadır: Genç sahâbîlerden Osman b Maz'un'un hanımı Havle bir gün Hiz. Âişe'ye gelerek “Osman ne dünyayı istiyor ne de hanımını görüyor! Geceleri sabaha kadar namaz kılıyor gündüzleri ise oruçla geçiriyor.” diyerek serzenişte bulundu. Hiz. Âişe de o esnada içeri giren Hiz. Peygamber'e durumu anlattı. Hiz. Peygamber birini gönderip Osman b. Maz'un'u çağırttı. Osman b. Maz'un gelince ona: “Ey Osman! Bizde ruhbanlık yoktur. Ben senin için güzel bir örnek değil miyim? Ey Osman sen benim sünnetimden yüz mü

³⁴¹ Müslim, “İmân”, 121.

³⁴² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/34, 347.

³⁴³ Tirmizî, “Sıfatü'l-kıyâme”, 59 (No. 2669).

çeviriyorsun?” Osman b. Maz’ûn; ‘Hayır ya Resulallah! Vallahi ben senin sünnetini istemekteyim’ dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber ibadet konusundaki ölçüyü şöyle açıkladı: “Ben biraz uyurum biraz da namaz kılarım. Bazen oruç tutarım bazen de tutmam. Ailemle de beraber olurum. Yüce Allah’tan sakın ey Osman! Eşinin sende hakkı var, misafirlerinin sende hakkı var, nefsinin bile sende hakkı var! Şu halde bazen oruç tut, bazen tutma! Bazen namaz kıl, bazen de uyu!”³⁴⁴ buyurdu.

Hz. Peygamber veda haccına Fadl b. Abbas’la birlikte gitmişti. Fadl yanlarından geçen bir grup kadına bakmaya başladı.³⁴⁵ Hz. Peygamber Fadl’ın kadınlara baktığını görünce elini onun yüzüne tuttu. Fadl yüzünü biraz yana çevirerek tekrar bakmak istedi. Hz. Peygamber bu kez onun yüzünü başka tarafa çevirdi. Fadl bir müddet sonra bir başka kadına baktı. Hz. Peygamber tekrar yüzünü çevirdi ve şu ikazı yaptı: “Amcamın oğlu! Bugün (kurban günü) kişinin kulağına, gözüne, diline sahip olması gereken, tüm günahlarının affedileceği özel bir gündür. Ona göre davran!”³⁴⁶ Hz. Abbas olanları görünce Hz. Peygamber’e “Ya Resulallah! Amcaoğlunun yüzünü neden çevirdin?” diye sordu. Hz. Peygamber ‘Bir delikanlı ile bir genç kızın bakiştıklarını gördüm de aralarına şeytanın girmesinden korktum’ buyurdu.³⁴⁷

Nihai olarak şöyle söyleyebiliriz: Hz. Peygamber cinsiyet ve yaş ayrımı yapmaksızın etrafındaki her bir bireyle ilgilenmiştir. Çocuklarla şefkat gençlerle samimiyet eksenli ilişkiler kurmuştur. Çocuklara ve gençlere geleceğin emanet edildiği düşünüldüğünde Hz. Peygamber’in onlara verdiği önem daha iyi anlaşılacaktır.³⁴⁸ Bizler de tıpkı Hz. Peygamber gibi gençlere ehemmiyet verip kabiliyetlerine göre sorumluluk ve görevler vermeliyiz. Toplumdan uzak bir yaşam süren gençleri fark ettiğimizde kendilerini bir takım aktivitelere dahil etmeliyiz. Böylelikle hem onların cesaret ve enerjilerinden faydalanabilir hem de kendilerine olan güvenlerini artırıp topluma daha faydalı hale getirebiliriz. Unutulmamalıdır ki sosyal aktivitelerden uzak kalan gençler zararlı alışkanlıklara daha kolay müptela olabilmekte toplumun ana yapısına aykırı akımlara katılabilmektedirler. Buna mukabil uhdesinde sorumluluk taşıyan ve kendine güvenen gençlerin suçlara ve zararlı alışkanlıklara daha az karıştığı da bilinmektedir. Ayrıca gençlerin mahcubiyet duyabilecekleri hallere düşmelerine kapı aralamamak kendilerinin toplum ve insanlık adına değerli olduklarını hissettirmek gerekmektedir. Gençler ergenliğe geçiş süreçlerinde artık maddi düşünceden manevi düşünce evresine adım atmış olurlar. Dolayısıyla da onların duygusal durum ve zamanlarını

³⁴⁴ Ebû Dâvûd, “Tatavvü”, 27 (No. 1369).

³⁴⁵ İbn Sa’d, *et-Tabakat*, 4/54-55, 7/399.

³⁴⁶ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail Buhârî, *et-Tarîhu’l-kebîr*, nşr. Salâh b. Fethî Hilâl - el-Fârûk el-Hadîse, (Kahire: 2006), 7/114.

³⁴⁷ İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-gabe*, 4/366.

³⁴⁸ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 6/396.

önemsememiz gerekmektedir. Onların hassas bir süreçten geçtiğini bilmek bazı sivri çıkışlarından dolayı örselemekten kaçınmak gerekmektedir.

Evlenme yaşına gelmiş gençlere ihtiyaç durumunda rehberlik edip öneyak olmak gerektiğinde maddi ve manevi destek olmamız gerekmektedir. Hz. Peygamber'in evlenecek yaşa gelen gençlere karşı kayıtsız kalmadığını örneğin Fadl b. Abbas'a bizzat kendisi kız istediği³⁴⁹ düşünüldüğünde meselenin ehemmiyeti daha iyi anlaşılacaktır.

2.4. EHL-İ KİTABA OLAN YAKLAŞIMI

Hz. Peygamber ehl-i kitabın hak ve hukukuna riayet etmiş kendileriyle insani ilişkilerin geliştirilmesine olanak ve imkân sağlayacak güzel davranışlarda bulunmuştur. Kutsiyet atfettikleri umdelere karşı son derece titiz davranmış kendileriyle saygı merkezli bir ilişki yürütmüştür. Nitekim bir gün dostlarıyla beraber otururken önlerinden geçen bir cenazeye hürmet gösterip ayağa kalkmış ashâb da onun (s.a.v.) bu davranışını garipseyip "o kişi bir Yahudi'dir." deyince '*o da bir can değil midir?*' diye mukabelede bulunmuştur.³⁵⁰ Hz. Peygamber bu tavrıyla insan onur ve keremine saygılı olmanın en güzel ifadesini sergilemiştir.³⁵¹ Onun şu sözü de ehl-i kitaba vermiş olduğu değerin göstergesidir: "*Bilesiniz ki! Kim bir zimmîye (Müslümanlarla anlaşmalı gayri müslim bir vatandaşa) haksızlık ederse onun hakkını eksik verirse ona gücünün üstünde şeyler yüklerse veya rızasız olmadan ondan bir şey alırsa ben kıyamet günü o kişinin hasmıyım.*"³⁵²

Hz. Peygamber ehl-i kitabı İslam'a kazandırmak için çok gayret etmiş kendilerine karşı müsbet tavırlar sergilemiştir.³⁵³ Nitekim bu hususta şöyle buyurmuştur: "*Kitap ehli olan iki topluluktan kim Müslüman olursa onun için iki kat mükâfat vardır. O bizimle aynı haklara ve sorumluluklara sahiptir. Müşriklerden kim Müslüman olursa ona da bir mükâfat vardır ve o da bizimle aynı haklara ve sorumluluklara sahiptir.*"³⁵⁴

Hz. Peygamber ehl-i kitabı dini ve vicdani konularda zorlamamış. Toplumsal hukuku ilgilendirmede müddetçe yaşadıkları problemlerin çözümünü kendi hukuk sistemlerine bırakmıştır. Nitekim Yahudilerin kendisine getirdiği hukuki davalarda Tevrat'ın hükümlerini uygulamıştır.³⁵⁵ Bu olaya şu hadiseyi örnek verebiliriz: Yahudi kabilelerinden Kurayzaogulları Hendek savaşında Müslümanlarla aralarında barış anlaşması olmasına rağmen ihanet

³⁴⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakat*, 4/54-55.

³⁵⁰ Müslim, "Cenâiz", 81 (No. 2225).

³⁵¹ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 7/272.

³⁵² Ebû Dâvûd, "İmâre", 31 (No. 3052).

³⁵³ Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 7/268.

³⁵⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/259 (No. 2589).

³⁵⁵ Müslim, "Hudûd", 26 (No. 4437).

etmişlerdi. Savaş sona erip de hakimiyet Müslümanlara geçince Hz. Peygamber Kurayzaoğulları'nın yaptığı ihanet için Tevrat'ın öngördüğü cezayı tatbik etmiştir.³⁵⁶

Yahudiler zaman zaman kendi aralarında cereyan eden anlaşmazlıklara karşı hüküm vermesi için Hz. Peygamber'e başvururlardı. Örneğin: Nadîroğulları güçlü bir kabile olmalarının da etkisiyle diğer Yahudi kabilesi Kurayzaoğulları'na karşı kendilerini imtiyazlı kabul eder Kurayzaoğulları'ndan birini öldürdüklerin de yarım diyet öder fakat Kurayzaoğulları'ndan biri Nadîroğulları'ndan birini öldürüldüğünde tam diyet ödemek zorunda kalırdı.³⁵⁷ Bu iki kabile mevzu ile alakalı ihtilaf yaşamış Hz. Peygamber'den kendileri için hakemlik yapmasını talep etmişlerdi. Hz. Peygamber kendi hakemliğine başvurulmuş davalarda titiz davranıp *"Eğer hüküm verirken aralarında adaletle hükmet. Şüphesiz Allah âdil olanları sever."*³⁵⁸ ilahi emrine uygun davranır adaletle hükmederdi. Dolayısıyla da her iki kabilenin birbirlerine eşit miktarda diyet ödemesi gerektiğine hükmetti.³⁵⁹

Anlaşılabileceği üzere Hz. Peygamber ehl-i kitapla ilişkilerini düşmanlık ve intikam üzerine bina etmekten kaçınmıştır. Onları herhangi bir sebep olmaksızın sürgün edebilecek güce sahipken de kendileriyle barış içerisinde yaşamak istemiştir. Ne var ki sergilediği iyi niyet ve hoşgörüyü rağmen kendilerinden aynı karşılığı görememiştir. Yahudiler Hz. Peygamber'in Medine'ye gelişinden ciddi rahatsızlık duymuş hatta kendisine defalarca suikast tertibinde bulunmuşlardır.³⁶⁰ Durumun böyle olmasına rağmen Hz. Peygamber son raddeye kadar Yahudilere yumuşak davranmış yapıcı tavrıyla intikam alma yoluna gitmemiştir. Ne var ki Medine'de sükûnet ve huzur sürekli ihanet edip düşmanlıkta ileri giden Yahudilerin şehirden çıkarılmaları veya kontrol altına alınmalarıyla ancak sağlanabilmiştir.

Hz. Peygamber hicretin yedinci senesinde çıkardıkları kargaşadan dolayı Hayber Yahudilerini kuşatma altına almak zorunda kalmış dileyenin şehri terk etmesi dileyenin de ekip biçtiği ürününü Müslümanlarla bölüşmesi kaydıyla şehirde kalmasına müsaade etmişti.³⁶¹ Savaş sonrasında elde edilen ganimetler arasında bulunan Tevrat nüshalarını talepleri üzerine kendilerine iade etmişti.³⁶² Hz. Peygamber'in bu tavrı gayesinin barış içerisinde yaşamak olduğunun en belirgin örneklerindendir.

Hz. Peygamber ehl-i kitapla yapılan anlaşmalara riayet etmiştir. Kendileriyle savaşmak durumunda kalınca da diğer savaşlarında olduğu gibi ölçülü davranmış insani değerlerin

³⁵⁶ Buhârî, "Cihâd", 168 (No. 3043).

³⁵⁷ İbn Mâce, "Diyât", 31 (No. 2685).

³⁵⁸ el-Mâide 5/42.

³⁵⁹ Ebû Dâvûd, "Kadâ' (Akdiye), 10 (No. 3591); Görmez vd., *Hadislerle İslam*, 7/233.

³⁶⁰ Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1/363.

³⁶¹ Buhârî, "İcâre", 22 (No. 2285).

³⁶² Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2/680-681.

çiğnenmesine müsaade etmemiştir. Savaşmak üzere yola çıkan ordusuna verdiği şu talimat onun bu ilkesini göstermektedir: *“Allah yolunda Allah’ın adıyla savaşın! Ganimet malına ihanet etmeyin. Düşman askerinin kulak, burun ve diğer uzuvlarını kesmeyin! Çocukları, ihtiyaçları, kadınları ve İbadethanelerine çekilen din adamlarını öldürmeyin, meyve ağaçlarını kesmeyin ve yakmayın. Askerin gıda ihtiyacı dışında koyun, sığır ve deve kesmeyin ve öldürmeyin. Yolda karşınıza çıkan ibadethanelere dokunmayın.”*³⁶³

Hicretin dokuzuncu senesinde Necran Hristiyanlarından bir heyet Hz. Peygamber’le görüşmek için Medine’ye Mescid-i Nebevî’ye gelmişlerdi. İbadet vakitleri gelince doğu istikametine dönüp ibadet etmeye hazırlandılar. Sahâbîler bu duruma rıza göstermeyip engel olmak istediler. Fakat Hz. Peygamber onlara müdahale edilmesine müsaade etmedi ve ibadetlerini yapabileceklerini söyledi.³⁶⁴

Ehl-i kitaba barışçıl yaklaşımın örneklerini sahabenin hayatında da görebiliyoruz. Onlar Hz. Peygamber’den aldıkları öğretiyi zimmîlerle olan hukuklarını en güzel şekilde yürütmüşlerdir. Örneğin Yermük Savaşı’nda Müslümanlar Rumlara karşı koyabilmek için büyük bir ordu kurmaya ihtiyaç duymuşlardı. Bu sebeple Şam’da fethedilen beldelerin savunmasını yapan askerleri geri çekip şehirleri terk etmek zorunda kalmışlardı. Bunun üzerine Müslümanların komutanlığını yapan Ebû Ubeyde b. Cerrâh İslam devletinin ehl-i kitaptan aldığı cizye ve haracın geri iade edilmesine karar vermiş ve ehl-i kitaba gönderdiği mektubunda şöyle demiştir: *“Bu savaş sıkıntısından dolayı sizlere yardım edemeyeceğiz ve sizleri koruyamayacağız. Bu nedenle sizden aldığımız cizyeleri geri veriyoruz.”*³⁶⁵ Böylelikle İslam ordusu yetkilileri, kendilerini koruma karşılığında topladıkları vergilerin tamamını ehl-i kitaba iade etmişlerdir.³⁶⁶

Anlaşılabacağı üzere Hz. Peygamber ehl-i kitaba karşı yabancı ve kayıtsız kalma içe kapanma gibi tavırları benimsememiş kendileriyle sıcak ilişki ve iletişim halinde olmuştur. Global bir şehir haline gelen dünyamızda ulaşım ve iletişim imkanları had safhaya ulaşmışken bizlerin de ehl-i kitapla sosyal, ekonomik bir takım ilişkiler içerisinde olması kaçınılmazdır. İlişkilerimizin seyrinde öncelikli hedefimiz onların gönüllerine İslam’ın sevgisini aşılama ve kendilerinin Müslüman olmasına vesile olmak olmalıdır. Dünyadan soyutlanmış bir vaziyette kendi kabuğuna çekilerek yaşamdan ve insani ilişkilerden uzak kalmamız kabul edilemez bir durumdur.

³⁶³ Müslim, “Cihâd”, 4522.

³⁶⁴ Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Cabir el-Belâzûrî, *Fütûhu'l-buldân*, thk. Abdullah b. Üneys et-Tabbâ (Beyrut: Müessesetü'l-Meârif, 1987), 90-110.

³⁶⁵ Ebû Yûsuf Yakûb b. İbrâhîm, *Kitâbü'l-harâc*, nşr. Taha Abdurraûf Sa'd-Sad Hasan Muhammed (Kahire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye, 1980), 154.

³⁶⁶ İbn Hacer, *İsâbe*, 4/757.

Hız. Peygamber ehl-i kitaba göndereceği elçiyi seçerken elçinin gideceği halkın dilini biliyor olmasına, göze hitap etmesine önem göstermiştir. Bu yüzden de Mus'ab b. Umeyr, Dihyetül Kelbî gibi gençleri tercih etmiştir.³⁶⁷ Bizler de ehl-i kitapla olan ilişkilerimizde bu olguyu göz ardı etmememiz gerekmektedir. Dolayısıyla temsil konumunda ve iletişim halinde bulunan kişilerin göze hitap etmesi, dinamik, söz konusu dile hakim olması gibi özellikleri taşıması gerekmektedir. Yine ehl-i kitapla olan ilişkilerde öncelikle ortak inanç noktalarımız üzerinden yakınlık kurmalıyız. İletişimin seyrinde de batıl inanışları akla hitap edilecek şekilde izah edilmelidir. Bakara suresinde geçtiği üzere hiçbir peygamber arasında ayırım yapmamakla³⁶⁸ birlikte Hız. Peygamber'in nübüvvet zincirinin son halkası olduğunu, ahiret kurtuluşunun Allah'a imanla birlikte Hız. Peygamber'in nübüvvetin de tasdikle sağlanabileceği güzel bir üslupla izah edilmelidir. Şayet ehl-i kitapla komşuluk yapılıyorsa aramızdaki hukuka azami önem gösterilmeli, hastalık gibi hassas durumlarda ziyaretlerine gidilmeli, ihtiyacı olup olmadığı sorulmalıdır. Ziyaretlerimizde tıpkı Hız. Peygamber gibi uygun bir dille kendisine Müslüman olması telkin edilebilir. İslam'ın engin hoşgörü ve sıcaklığı yansıtılarak hidayetine vesile olmaya gayret gösterilmelidir.

Ayrıca ehl-i kitapla olan ilişkilerimizde gerilim atmosferi teşkil edecek durumlardan da kaçınmalı, karşılıklı temel hak ve sorumluluklara dayalı bir münasebet kurulmalıdır. Yüce Allah'ın şu emri bizlere her daim ışık tutmalıdır: *“Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et. Onlarla en güzel yöntemle tartış. Kuşkusuz senin rabbin yolundan sapanların kim olduğunu en iyi bilendir. O doğru yolda bulunanları da çok iyi bilir.”*³⁶⁹

³⁶⁷ Buhârî, “Bed'ü'l-vahy”, 1 (No. 7).

³⁶⁸ el-Bakara 2/284.

³⁶⁹ en-Nahl 16/125.

SONUÇ

Çalışmamızda Hz. Peygamber'in insan kazanma metodu ve bu metodun günümüze taşınması konusu ele alındı. Bununla beraber onun ibadet hayatı başta olmak üzere örnek alınacak ve günümüze taşınacak birçok özelliği vardır. Hz. Peygamber'in ahlakını, davranış modellerini ve insan kazanma yöntemini günümüze ulaştıran kaynaklar, Kur'an-ı Kerim, hadis ve tarih kitaplarıdır. Biz de çalışmamızda bu kaynaklardan istifade ettik. Kaynaklarımız, Hz. Peygamber'in münasebet içerisinde olduğu insanların bir kısmını tafsilatlı bir şekilde ele almışken, bir kısmının da isim ve künyesini vermekle yetinmiştir.

Tüm Peygamberler gibi Hz. Peygamber de anlaşılacak ve örnek alınmak için gönderilmiştir. Bizlerin de Hz. Peygamber'i örnek alarak onun yaşam gayesini günümüze taşıması gerekmektedir. Pek tabidir ki Hz. Peygamberi örnek almak onun kullandığı iletişim dilinin fiziksel özelliklerini de kullanabilmeyi de beraberinde getirir. Fiziksel özellikten kastımız; onun beden dili, ses tonlaması ve mütebessim çehresi gibi olgulardan oluşmaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber'i kutsallaştırarak ulaşılmaz bir konum ihdas eden anlayıştan ve onun rol modelliğini göz ardı edip sadece aracı gözüyle bakan anlayıştan uzak bir anlatıma yer verdik.

Beşerî münasebetlerin disiplinize edilmesinde Hz. Peygamber'in etki ve katkısı yadsınamaz bir gerçektir. Çünkü o gösterdiği anlayış ve merhamet ile Yüce Allah'ın takdirini almış bir kişidir. Hz. Peygamber kendine has üslubuyla geçmişte yaşamış peygamberlerin tecrübelerini ve kendisine ulaşan ilahi mesajdan çıkarımlarını mezceden bir tutum ortaya koymuştur. Hz. Peygamber'in hayatına tafsilatlı bakıldığında onun davranış modellerinin sadece kendi zamanı ile sınırlı olmayıp çağlar üstü bir etkiye sahip olduğu görülecektir.

Tezimizde bilgi ve teori açısından nebevi iletişim metotları değerlendirilmeye alınarak yaşam tarzı örnekliği elde edilmeye çalışılmıştır. Onun (s.a.v.) insanlara empatik yaklaşımı, muhatap olduğu insan kitlelerini kendi bağlamında değerlendirmesi, ailesi, akrabaları, gençler ve çocuklarla olan insani ilişkileri ele alınmıştır.

KAYNAKÇA

- Aydın, Muhammed. Kur'an'da Peygamberlerin Tebliğ Metotlarının Psikolojik Bağlamda Değerlendirilmesi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn. el- Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*. thk. Ebû Abdillâh Abdusselâm. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2004.
- Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmail, el-Buhârî. *Camîu's-Sahîh*. nşr. Sâlih b. Abdülazîz. 8 Cilt. Arabistan: Dâru's-Selâm, 2000.
- Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmail. el-Buhârî. *et-Tarîhu'l-kebîr*. nşr. Salâh b. Fethî Hilâl, el-Fârûk el-Hadîse. Kahire: 2006.
- Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmail. el-Buhârî. *el-Edebü'l-müfred*. nşr. Muhammed Fuâd Abdalbâkî. Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, 1989.
- Canan, İbrahim (ed). İslamda Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu 2. Ensar Neşriyat: 2005.
- Canlı, Mustafa. "Hz. Peygamber Örneğinde Din Hizmetlerinde Sözlü ve Sözsüz İletişim". bilimname 15/2 (Şubat 2008), 147-177.
- Çağdaş, Aysel. "Çocukla İletişim ve Beden Dilini Kullanma". İnsan İlişkileri ve İletişim. ed. Âdem Solak. Ankara: Hegem Y. 2006.
- Çolak, Ali (ed). Günümüz Din Eğitimi ve Öğretiminde Peygamber Öğretimi. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2001.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullâh b. Abdurrahman b. Fadl, ed-Dârimî. *Sünen-i Dârimî*. nşr. Sâlih b. Abdülazîz. Arabistan: Dâru's-Selâm, 2000.
- Demil, Emine. "Hadisler Çerçevesinde Hz. Peygamber'in Eğitim Metodu". Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi 5 (Ocak 2019), 225.
- Deylemî, Ebû Şüca Şiruye b. Şehredar b. Şiruye. ed-Deylemî. *el-Firdevs bi-mesur el-hitab: el-firdevsü'l-ahbâr*. nşr. Saîd b. Besyûnî Zağlûl. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1986.
- Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî. *el-Muvatta*. nşr. Muhammed b. Hasan. Kahire: Vizâretü'l-Evkâf, 1994.
- Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdî. *Sünen-i Ebû Dâvûd*. nşr. Sâlih b. Abdülazîz. Arabistan: Dâru's-Selâm, 2000.
- Ebû Yûsuf, Ya'kub b. İbrâhîm b. Habîb. *Kitâbü'l-harâc*. nşr. Taha Abdurraûf Sa'd-Sad Hasan Muhammed. Kahire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye, 1980.
- Erkaya, Musa. "Modern Çağda Ahlak: Hz. Peygamber'in Örnek Ahlakının Günümüze Taşınmasında Hadis/Sünnetin Rolü". ed. Ahmet Önkâl. Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, 2010.
- Görmez, Mehmet vd. Hadislerle İslam. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- İbn Abdilber, Nemerî, İbn Abdilber. *el-İstiâb fî ma'rifeti'l-ashâb*. thk. Âdil Mürşid. Ürdün: Dâru'l-A'lâm, 2002.
- İbn Abdilber, Nemerî, İbn Abdilber. *el-İstizkâr*. thk. Sâlim Muhammed Atâ - Muhammed Ali Muavviz. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000.
- İbn Ebû Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. İbrâhîm. *el-Musannef*. thk. Habîburrahmân el-A'zamî. Beyrut: el-Mektebü'l-İslamî, 1983.

- İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî. *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*. thk. Ali Muhammed Bicavî. Beyrut: Dâru'l-Ciyl, 1412.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî. *Fethu'l-bârî*. nşr. M. Fuâd Abdülbâkî – Muhibbüddin el-Hatîb. Beyrut: Dârü'l-maârif, 1995.
- İbn Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî, *el-Müsned*, -Birleşik Baskı-Beytül-Efkârî'd-Düveliyye, Ürdün, 2005.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemaleddin Abdülmelik. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. thk. Taha Abdurraûf Sa'd. Beyrut: Dâru'l-Ciyl, 1411.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer. *el-Bidâye ve'n-nihaye*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1988.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. nşr. Mustafa Abdülvâhid. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1971.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd er-Rebeî el-Kazvinî. *Sünen-i İbn Mâce*. nşr. Sâlih b. Abdülazîz. Arabistan: Dâru's-Selâm, 2000.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Menî'. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. Beyrut: Dâru Sâdır, t.y.
- İbnü'l-Esîr, Ebû'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim İbnü'l-Esîr. *Üsdü'l-gâbe fî Ma'rifeti Sahabe*. Beyrut: Dârü'l-fikr, 2001.
- İsfehânî, er-Râgıb Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal. *el-Müfredât fî garibi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Seyyid Keylânî. Beyrut: Dâru'l-marife, 1985.
- Kâdî İyâz, Ebû'l-Fadl İyâz b. Mus'ab. İyaz el-Yahsubî. *eş-Şifâ bi-ta'rîf-i hukûki'l-Mustafâ*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1988.
- Kallek, Cengiz. "Müellefe-i Kulûb". Türkiye Diyanet İslam Ansiklopedisi, 7/17-19. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Karataş, Mustafa. "Hz. Peygamber'in Beden Dili". İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (2003), 8-25.
- Kesler, Muhammed Fatih. "Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'e Hitaplar (11)". Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi AÜİFD (2003), 91-119.
- Kur'an Yolu Meâlî. Haz. Hayrettin Karaman vd. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 9. Basım, 2009.
- Macit, Yusuf. "Hz. Muhammed'in Bazı İletişim İlkeleri". Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (Ağustos 2004) 16/16, 271-303.
- Mesûdî, Ebû'l-Hasan Alî b. el-Hüseyin b. Alî. *Mürûcû'z-zeheb ve ma'âdinü'l-cevher*. nşr. Mufid Muhammed Kamîhe. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmîyye, 1986.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc. *el-Camiu's-Sahih*. nşr. Sâlih b. Abdülazîz. Arabistan: Dâru's-Selâm, 2000.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb. *en-Nesâî- Sünen-i Nesâî*. nşr. Sâlih b. Abdülazîz. Arabistan: Dâru's-Selâm. 2000.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb. *en-Nesâî Sünenü'l-kübrâ*. nşr. Dr. Abdülgafûr Süleymân el-Bendârî - Seyyid Kesrevî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmîyye, 1991.
- Neysâbü'rî, Hâkim Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. thk. Hamdî ed-Demirdâş Muhammed. Mekke: el-Mektebetü'l-Asriyye, 2000.

- Sâganî, Radıyyüddin. *Derrü's-sehâbe fî beyâni mevâzı'î vefeyâti-s sahâbe*. nşr. Târik et-Tantâvî. Kahire: Mektebetü'l-Kur'an, 43-44.
- Şeybânî, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. ed-Dahhâk b. Mahled İbn Ebû Âsım. *el-Âhâd ve'l-mesânî*. nşr. Bâsim Faysal Ahmed el-Cevâbire. Riyad: 1991.
- Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb el-Lahmî: *el-Mu'cemü'l-kebîr*. nşr. Hamdî Abdulmecîd es-Selefî, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, y.y. 2002.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî. *Sünen-i Tirmizî*. nşr. Sâlih b. Abdülazîz. Arabistan: Dâru's-Selâm, 2000.
- Vakidî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. el-Vâkîd el-Eslemî. *el-Meğâzî*. thk. Marsden Jones. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, t.y.
- Yağcı, Hızır. "Hz. Peygamber'in Cinsiyet Temelli Ayrımcılığa Karşı Tutumu". Diyanet Avrupa Dergisi 5/1 (2010).
- Yağcı, Hızır. Hz. Peygamberin Söz ve Davranışlarında İnsan Kazanma Sanatı. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

ÖZGEÇMİŞ

.... yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. İlahiyat fakültesini bitirdikten sonra Pedagojik Formasyon Eğitim Sertifikası aldı. yılında Ömer Nasuhi Bilmen Dini Yüksek İhtisas Eğitim Merkezi'nde kursiyer olarak eğitime başladı. yılında Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri'nde lisansüstü eğitimine başladı. yılında İhtisas Eğitim Merkezinden mezun oldu ve 'a vaiz olarak atandı. Halen İl Müftülüğünde vaiz olarak görevine devam etmektedir.

